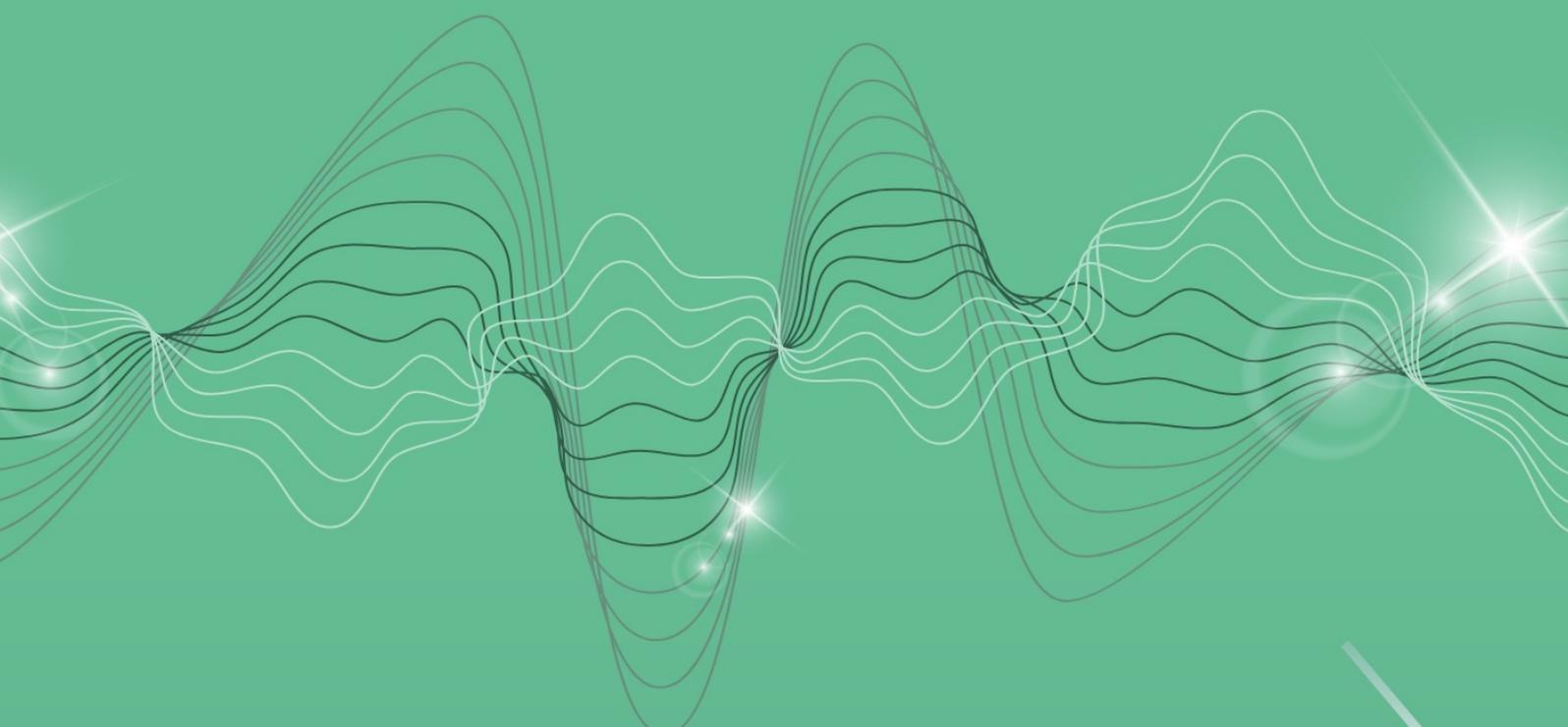

JOURNAL OF
interdisciplinary in
Social Sciences and Education
Vol.1 No.1 (January-February)
ISSN XXXX-XXXX (Online)

วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการศึกษา
ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์ 2568

บทบรรณาธิการ

วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการศึกษา (Journal of Interdisciplinary in Social Sciences and Education) ฉบับนี้เป็นปีที่ 1 ฉบับที่ 1 เป็นฉบับปฐมฤกษ์ ประจำปีพุทธศักราช 2568 มีบทความทั้งหมดจำนวน 5 เรื่อง เป็นบทความวิจัยจำนวน 1 เรื่อง บทความวิชาการ จำนวน 4 เรื่อง วารสารกำลังพัฒนาปรับปรุงรูปแบบและประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากลจึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษา ระดับทุกระดับได้เผยแพร่บทความทางวิชาการและบทความวิจัย อีกทั้งวารสารยังให้ความสำคัญกับคุณภาพของบทความวิจัยและบทความบทความที่จะนำมาเผยแพร่ในวารสารแต่ละฉบับซึ่งจะต้องผ่านการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) เรื่องละ 3 ท่าน ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน ซึ่งเป็นการดำเนินการตามกระบวนการการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา ทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสาร ขอขอบคุณผู้สนับสนุนบทความ ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการศึกษาเป็นอย่างดีและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้รับการตอบรับการเผยแพร่ในฉบับนี้จะมีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่านบรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

ดร.ศิวาพัชญ์ บำรุงเศรษฐพงษ์

บรรณาธิการ

สารบัญ (Content)

	หน้า
บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(ข)
สารบัญ	(ค)
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5	1
อำภา คำภูเวียง และ อำนวนย มีราคา	
การระลึกชาติของมนุษย์โลกในทางพระพุทธศาสนา	16
พระณัฐวุฒิ พันทะลี, พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, พระมหาวิรุธ วิโรจโน, พระครูปลัดทวี อภโย, และ พระมหาชัชวาลย์ จารย์คุณ	
การประยุกต์ใช้หลักสติปัญญา 4 ในการดำเนินชีวิตภายหลังการป่นป่วนจากโควิด 19 แพร่ระบาด	29
จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และชุตินา ศรีจารุเมธีญาณ	
จิตตปัญญาศึกษากับการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ในวัยรุ่น	37
พระสุนทร วอนไฉวัน	
กฎหมายเยาวชน: ข้อกังขาและการพัฒนาสู่การแก้ไขปัญหาคาการกระทำผิด	56
กุลธิตา จันเอยัด	
หลักเกณฑ์การเสนอบทความและคำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์	69

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN EDUCATIONAL
OPPORTUNITIES EXPANSION SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF KHON KAEN PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA 5

อำภา คำภูเวียง¹ และ อำนวย มีราคา²

Umpa Kumpuveng¹ and Amnuai Meeraka²

¹หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยพิจญ์บัณฑิต

²อาจารย์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยพิจญ์บัณฑิต

¹Master of Education Program in Educational Administration, Faculty of Education, Pichaya College.

²Lecturer in Educational Administration, Faculty of Education, Pichayapat Institute.

¹Corresponding Author e-mail:Umpa_Kumpuveag@hotmail.com

Received February 18,2025; Revised February 25,2025; Accepted February 27,2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 และ 2) เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนดังกล่าว โดยจำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ในปีการศึกษา 2567 จำนวน 249 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่มีมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.96 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของเซฟเฟ ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมและในแต่ละด้านอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณารายด้าน สามารถจัดอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ด้านการกระตุ้นเขานปัญหา ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ 2) ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ได้ถูกจำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน พบว่าจำแนกตามเพศ และระดับการศึกษา โดยรวมและรายด้าน ความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ จำแนกตาม

ประสบการณ์ในการทำงานโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกนั้นไม่แตกต่างกัน

ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง พบว่าผู้นำที่มีพฤติกรรมการบริหารที่ดีสามารถส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรและความพึงพอใจของบุคลากรได้ โดยคาดหวังว่าผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการสถานศึกษา และสามารถนำไปสู่การพัฒนาผู้บริหารให้กลายเป็นผู้นำที่มีคุณภาพ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง; การบริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research were 1) To study the transformational leadership of school administrators in educational opportunities expansion schools Under the office of KhonKaen Primary Educational Service Area 5 and 2) To compare the transformational leadership of educational administrators in such schools. By gender Education level and work experience. The sample group used in the research consisted of 249 school administrators and teachers in educational opportunity expansion schools under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office, Area 5, in the academic year 2024. The research instrument is a questionnaire with a 5-level rating scale. The questionnaire's consistency index is between 0.67 - 1.00, with a confidence value of 0.96. Statistics used to analyze data in quantitative research include frequency, percentage, mean, and standard deviation. One-way analysis

of variance and Scheffe's pairwise difference test. The research results found that 1) Transformational leadership of educational institution administrators in educational opportunity expansion schools under the supervision of the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5. Overall and in each area it is at a high level. When considering each aspect Averages can be ranked from highest to lowest as follows. In terms of having influence with ideology In terms of stimulating intelligence Consideration of the individual Inspirational aspect. 2) Results of the comparative analysis of transformational leadership of school administrators in educational opportunity expansion schools under the supervision of the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5. were classified according to gender Education level and work experience It was found to be classified according to gender. and education level Overall and each aspect Opinions are not different. which is not in accordance with the assumptions set Classified by work experience, overall there was no difference. which is not in accordance with the assumptions set When considering each aspect, it was found that the

inspiration aspect They are significantly different at the 0.05 level, otherwise they are not different. Findings from a research study on transformational leadership. It has been found that leaders with good management characteristics can affect organizational performance and employee satisfaction. It is expected that the results of this research will be beneficial to educational institution management. and can lead to the development of executives into quality leaders.

Keyword: Leadership; transformational leadership; Educational institution administration

บทนำ

ในยุคปัจจุบันเต็มไปด้วยเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ความสำคัญของการเป็นผู้นำในการปรับตัวและทำให้สถานการณ์ขององค์กรมีความก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพได้กลายมาเป็นเรื่องสำคัญตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างผลลัพธ์ที่เด่นชัดและชัดเจนในสิ่งที่เกิดขึ้นภายในองค์กร เมื่อผู้นำมีโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน แต่อาจจะต้องจัดการด้านต่าง ๆ อย่างมีระบบ ขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงความพยายามในการปรับปรุงองค์กรให้ทันสมัยและตอบสนองต่อกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การใช้วิธีการนำที่มีความชาญฉลาดสามารถกระตุ้นให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีทักษะด้านการจัดการและความสามารถในการนำเพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับครูผู้สอนให้เกิดความพึงพอใจในงาน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นสำหรับผู้เรียน (Phanomworachai, 2020)

ภาวะผู้นำในด้านการศึกษานับเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอ เนื่องจากในการจัดการและบริหารงานในสถานศึกษาในแต่ละสถานการณ์ ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาลักษณะของบุคคลที่อยู่ร่วมงานอย่างจริงจัง ขณะเดียวกันเมื่อผู้ร่วมงานมีการตัดสินใจหรือเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ผู้บริหารจะต้องเข้าใจคุณสมบัติของตนเองและรู้จักทฤษฎีผู้นำเพื่อให้ได้ความเข้าใจที่สามารถปรับใช้ให้เหมาะสมกับทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายปฏิบัติ การศึกษาในยุคที่มีการปฏิรูป ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ ความสามารถ และวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง มีทักษะด้านการนำ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นที่ยอมรับ พร้อมด้วยแนวทางประชาธิปไตย (Kaoian, 2014)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั้นมีความเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของผู้นำที่สามารถสร้างผลกระทบต่อผู้ตาม แต่ลักษณะของอิทธิพลนี้คือการมอบอำนาจให้กับผู้ตามเพื่อให้พวกเขาสามารถกลายเป็นผู้นำที่สามารถทำการเปลี่ยนแปลงในองค์กรในระหว่างการปรับเปลี่ยนองค์กรได้ ผู้บริหารต้องรับผิดชอบต่อผลสัมฤทธิ์ของสถานศึกษา และความสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้บริหาร ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน ต้องสร้างบรรยากาศการทำงานที่ให้ความอบอุ่น ซึ่งจะส่งผลให้ลูกน้องมีความรักและผูกพันกับองค์กร ต้องการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ ผู้นำควรแสดงพฤติกรรมที่แสดงถึง

คุณสมบัติผู้นำ ซึ่งเน้นไปที่ด้านบุคลิกภาพ เช่น ลักษณะทางกายภาพ อารมณ์ สังคม และความสัมพันธ์กับมนุษย์ ในบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้และปัญญาที่จะชี้แนะ (Sombatwong, 2018)

บทความวิจัยนี้นำเสนอภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ศึกษาพฤติกรรมของผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่ผู้นำพยายามเปลี่ยนแปลงผู้ตามให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพเกิดความไว้วางใจเกิดความจงรักภักดีและเชื่อถือในตัวผู้นำเกิดความคล้อยตามพยายามแก้ปัญหาในการปฏิบัติเกิดความมั่นใจในตนเองมีความรับผิดชอบและยอมอุทิศตนเพื่อองค์กร องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม จากกระแสโลกาภิวัตน์การเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรเช่น โครงสร้าง กระบวนการทำงาน บุคลากร และ บทบาทขององค์กร ย่อมส่งผลกระทบต่อบุคลากรในด้านต่าง ๆ เช่น ทักษะการทำงาน เจตคติความเครียด ซึ่งอาจจะส่งผลเสียต่อองค์กร (Meeraka, 2023) ดังนั้นผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญในการนำพาองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลง อย่างมีประสิทธิภาพ และโรงเรียนเป็นหน่วยงานการศึกษาระดับปฏิบัติการสำคัญ (Chamnan, 2013)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้:

- 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5
- 2) เพื่อทำการเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในเขตดังกล่าว โดยจำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

การทบทวนวรรณกรรม

ภาวะผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีอิทธิพลในการจูงใจและการโน้มน้าวจิตใจของผู้ร่วมงานในองค์กร เพื่อสร้างความร่วมมือและการประสานงานในการทุ่มเทความคิด ความรู้ และความสามารถในการทำงาน โดยมุ่งหวังให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผ่านกระบวนการสื่อสารและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในกลุ่ม (Jitsangawong, 2016)

ภาวะผู้นำ คือ คุณลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อผู้ตามนั้นเกี่ยวข้องกับการโน้มน้าว จูงใจ และสร้างแรงกระตุ้น เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกและบุคคลในองค์กรมีแรงบันดาลใจ สร้างค่านิยมและความเชื่อที่ทำให้พวกเขายอมรับและปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด นอกจากนี้ยังมีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ภายในองค์กรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพลและอำนาจทางสังคมของบุคคลหนึ่งในการกระตุ้นให้ผู้อื่นทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่กำหนด เพื่อให้สามารถบรรลุผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Chanaram, 2018)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือกระบวนการที่ผู้นำมีส่วนร่วมกับผู้ตามโดยการสร้างความสัมพันธ์ที่ช่วยยกระดับแรงจูงใจและจริยธรรมให้ดีขึ้น มันเกี่ยวกับการกระตุ้นให้ผู้ตามไปเกินกว่าความคาดหวังของพวกเขา

เขา พร้อมทั้งสร้างความเชื่อมั่นในการทำสิ่งที่ต้องการและใช้ความพยายามเพื่อให้ความต้องการของพวกเขาอยู่ในลำดับที่สูงขึ้น โดยชักชวนให้ทั้งทีมมองข้ามผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อมุ่งสู่สิ่งที่จะให้ประโยชน์ต่อกลุ่ม ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะมีอิทธิพลในการทำให้ผู้ตามทำมากกว่าสิ่งที่พวกเขาเคยคิดว่าจะสามารถทำได้ ผู้นำจะเผชิญความท้าทายและความคาดหวัง โดยมุ่งเน้นไปที่ภารกิจและวิสัยทัศน์ที่ต้องทำด้วยความตั้งใจอย่างแรงกล้า มุ่งหวังที่จะตอบสนองความต้องการในระดับที่สูงขึ้น และเสริมสร้างความมั่นใจให้กับผู้ตามในการใช้ความสามารถของพวกเขาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในภารกิจที่ตั้งไว้ (Phatthadamnoensuk, 2021)

พฤติกรรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ หรือที่เรียกว่า "4I's" ได้แก่ 1) ด้านการมีอิทธิพลเชิงอุดมการณ์ ผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม และได้รับความเคารพจากผู้ตาม มีค่านิยมที่มั่นคง และกระตุ้นให้ผู้อื่นทำสิ่งที่ถูกต้อง มีความสามารถในการสร้างความไว้วางใจและแรงบันดาลใจให้กับทีม 2) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ถ่ายทอดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและท้าทาย เพื่อให้เกิดแรงผลักดันใช้การสื่อสารที่มีพลังเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความมุ่งมั่น 3) ด้านการกระตุ้นชาวปัญญา สนับสนุนให้ผู้ตามคิดวิเคราะห์และหาวิธีแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมการคิดนอกกรอบและเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนานวัตกรรม 4) ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล ใส่ใจในความต้องการของผู้ตามแต่ละคน สนับสนุนการพัฒนาตามศักยภาพและให้คำแนะนำที่เหมาะสม สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและช่วยให้ผู้ตามเติบโตในหน้าที่การงาน ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิด 4I's นี้ช่วยให้ผู้นำสามารถสร้างองค์กรที่มีประสิทธิภาพ นำพาการเปลี่ยนแปลง และกระตุ้นให้บุคลากรพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ (Bass & Avolio, 1994)

การบริหารสถานศึกษาสถานศึกษา เป็นองค์ประกอบอีกอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาชนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ นับได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชน ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความสามารถเพียงพอต่อการบริหารสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสำหรับประชาชนด้วย การบริหารสถานศึกษา เป็นกิจกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาระดับต่างๆ ปฏิบัติตามนโยบายของแต่ละสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ทางการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การบริหารอย่างมีระบบระเบียบตามกระบวนการใน ด้านงานวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ และด้านทั่วไป ในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับครู นักเรียน และบุคลากรในโรงเรียน เพื่อให้ดำเนินการตามกฎระเบียบที่วางไว้ พึงยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ (Suksamran, 2022)

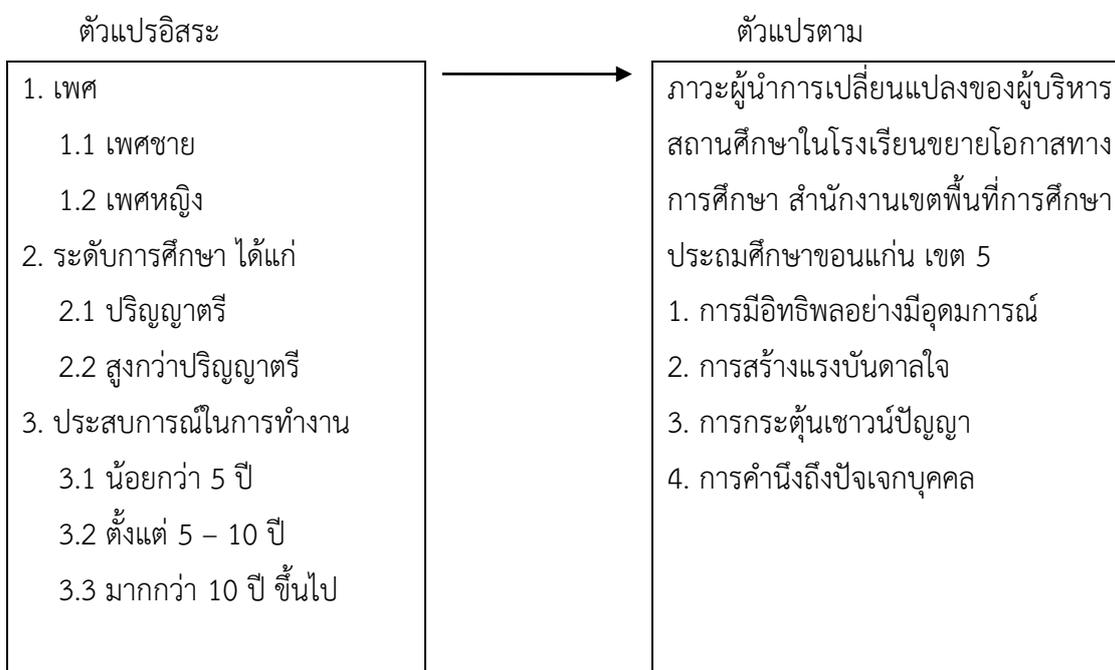
การบริหารก็คือกระบวนการต่าง ๆ ในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานเพื่อให้บุคคลหลายคนเข้ามา ร่วมกันทำงานโดยใช้ทักษะการบริหารที่ใช้ศาสตร์และศิลป์มาประกอบการบริหารเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (Meeraka, 2023)

สรุปได้ว่า จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ รวมทั้งการศึกษาที่นำมาสู่การตั้งสมมติฐานในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยใช้กรอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ Bass and Avolio มาใช้ในการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ในครั้งนี้ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา โดยผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำ (Panchom, 2021)

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผู้ทำการวิจัยได้ตั้งกรอบแนวคิดตามทฤษฎีของ Bass และ Avolio ในปี 1994 โดยกำหนดตัวแปรอิสระประกอบด้วยเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน ส่งผลต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมทั้งหมด 4 ด้าน 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2) การสร้างแรงบันดาลใจ 3) การกระตุ้นเขาวนปัญญา 4) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้จัดเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ การศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ได้ทำการสำรวจผู้บริหารโรงเรียนและครูจำนวน 707 คน จาก 68 โรงเรียน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วยผู้บริหารและครูจากโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 249 คน ซึ่งคัดเลือกตามขนาดกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดในตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) และใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอำเภอ สุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยการจับสลากรายชื่อกลุ่มตัวอย่างให้ครบตามจำนวนที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามที่ออกแบบมาเพื่อประเมินภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยการสร้างเครื่องมือดังกล่าวได้มีการศึกษาเอกสาร แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการพัฒนามาตราส่วนประเมินตามแนวทางของ Likert 2) จัดทำแบบสอบถามตามกรอบแนวทางและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลง โดยอิงจากผลงานของ (Bass and Avolio, 1990) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านอิทธิพลทางอุดมการณ์ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการกระตุ้นเชาวน์ปัญญา และด้านการคำนึงถึงบุคคล 3) นำแบบสอบถามไปให้ที่ปรึกษาตรวจสอบและเสนอแนะแนวทางการปรับปรุง 4) นำแบบสอบถามที่แก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน โดยตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อความรายข้อว่าตรงกับสิ่งที่ต้องการวัดหรือไม่ โดยให้ +1 คะแนน ถ้าลงความเห็นว่าตรง ให้ 0 คะแนน ถ้าลงความเห็นว่าไม่แน่ใจ และให้ - 1 คะแนน ถ้าลงความเห็นว่าไม่ตรง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) และเลือกข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ .50 ขึ้นไป ผลการหาค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 5) ปรับแก้แบบสอบถามตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ 6) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เรียบร้อยแล้วไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Tryout) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .964 7) รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบความเชื่อมั่นแล้ว เพื่อนำไปใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอำเภอ

อำเภอ	ประชากร			กลุ่มตัวอย่าง		
	ผู้บริหารสถานศึกษา	ครูผู้สอน	รวม	ผู้บริหารสถานศึกษา	ครูผู้สอน	รวม
หนองเรือ	18	150	168	6	53	59

อำเภอ	ประชากร			กลุ่มตัวอย่าง		
	ผู้บริหาร สถานศึกษา	ครูผู้สอน	รวม	ผู้บริหาร สถานศึกษา	ครูผู้สอน	รวม
ชุมแพ	14	155	169	5	54	59
สีชมพู	11	97	108	4	34	38
เวียงเก่า	3	23	26	1	8	9
ภูเวียง	13	105	118	4	40	44
ภูผาม่าน	6	61	67	2	21	23
หนองนาคำ	7	44	51	2	15	17
รวม	72	635	707	24	225	249

ผลการวิจัย

1. การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนที่มีการขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ตามที่แสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาใน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	4.10	0.38	มาก
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	4.01	0.46	มาก
3. ด้านการกระตุ้นเขาวงปัญหา	4.09	0.43	มาก
4. ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล	4.03	0.28	มาก
รวม	4.04	0.24	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.04$, S.D.=0.24) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ($\bar{X}=4.10$, S.D.= 0.38) รองลงมา คือ ด้านการกระตุ้นเขาวงปัญหา ($\bar{X}=4.09$, S.D.=0.43) และด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล ($\bar{X}=4.03$, S.D.=0.28) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ($\bar{X}=4.01$, S.D.=0.46)

2. การเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยจำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

2.1 การเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยจำแนกตามเพศ ตามข้อมูลในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยจำแนกตามเพศในภาพรวมและในแต่ละด้าน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยาย โอกาสทางการศึกษา	เพศชาย		เพศหญิง		t	Sig.
	n = 115		n = 134			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	4.15	.34	4.06	.41	1.811	.071
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	3.99	.48	4.02	.45	-.391	.696
3. ด้านการกระตุ้นเขาวงกตปัญหา	4.13	.38	4.05	.47	1.531	.127
4. ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล	4.03	.27	4.03	.29	.011	.991
โดยภาพรวม	4.05	.24	4.02	.24	.937	.350

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนระหว่างเพศชาย และเพศหญิง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ซึ่งเมื่อพิจารณาตามเพศแล้ว พบว่าโดยรวมไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ นอกจากนี้เมื่อวิเคราะห์ในแต่ละด้านก็พบไม่มีความแตกต่างเช่นกัน

2.2 การเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 จำแนกตามระดับการศึกษา ตามที่แสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยจำแนกตามระดับการศึกษาในภาพรวมและในแต่ละด้าน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยาย โอกาสทางการศึกษา	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		t	p
	n = 143		n = 106			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	4.10	.41	4.10	.34	-.001	.999
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	4.04	.48	3.96	.43	1.323	.187
3. ด้านการกระตุ้นเขาวนปัญญา	4.08	.45	4.10	.41	-.375	.708
4. ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล	4.03	.27	4.02	.30	.238	.812
โดยภาพรวม	4.04	.26	4.03	.22	.468	.640

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต5 โดยรวมแล้วไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ทุกด้านก็ไม่มีความแตกต่างกันเช่นกัน

2.3 การเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต5 จะแบ่งตามประสบการณ์ในการทำงานตามที่แสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต5 โดยจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา	SS	df	MS	F	Sig.
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์					
ระหว่างกลุ่ม	.317	2	.159	1.081	.341
ภายในกลุ่ม	36.113	246	.147		
รวม	36.431	248			
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ					
ระหว่างกลุ่ม	1.418	2	.709	3.416*	.034
ภายในกลุ่ม	51.072	246	.208		
รวม	52.490	248			
3. ด้านการกระตุ้นเขาวนปัญญา					
ระหว่างกลุ่ม	.555	2	.277	1.490	.227
ภายในกลุ่ม	45.792	246	.186		

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา	SS	df	MS	F	Sig.
รวม	46.347	248			
4. ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล					
ระหว่างกลุ่ม	.053	2	.027	.336	.715
ภายในกลุ่ม	19.459	246	.079		
รวม	19.512	248			
โดยภาพรวม					
ระหว่างกลุ่ม	.101	2	.051	.861	.424
ภายในกลุ่ม	14.468	246	.059		
รวม	14.570	248			

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมแล้วไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านการสร้างแรงบันดาลใจมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างที่มีนัยสำคัญ

อภิปรายผลการวิจัย

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอยู่ภายใต้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งตรงกับการศึกษาโดย (Panchom, 2021) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในพื้นที่นี้อยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (Daengnai, 2018) ที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอบางสะพาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยผลการวิจัยของเขาก็พบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในอำเภอบางสะพานอยู่ในระดับสูงเช่นกัน โดยรวมและในแต่ละด้าน พบว่ามีระดับสูง

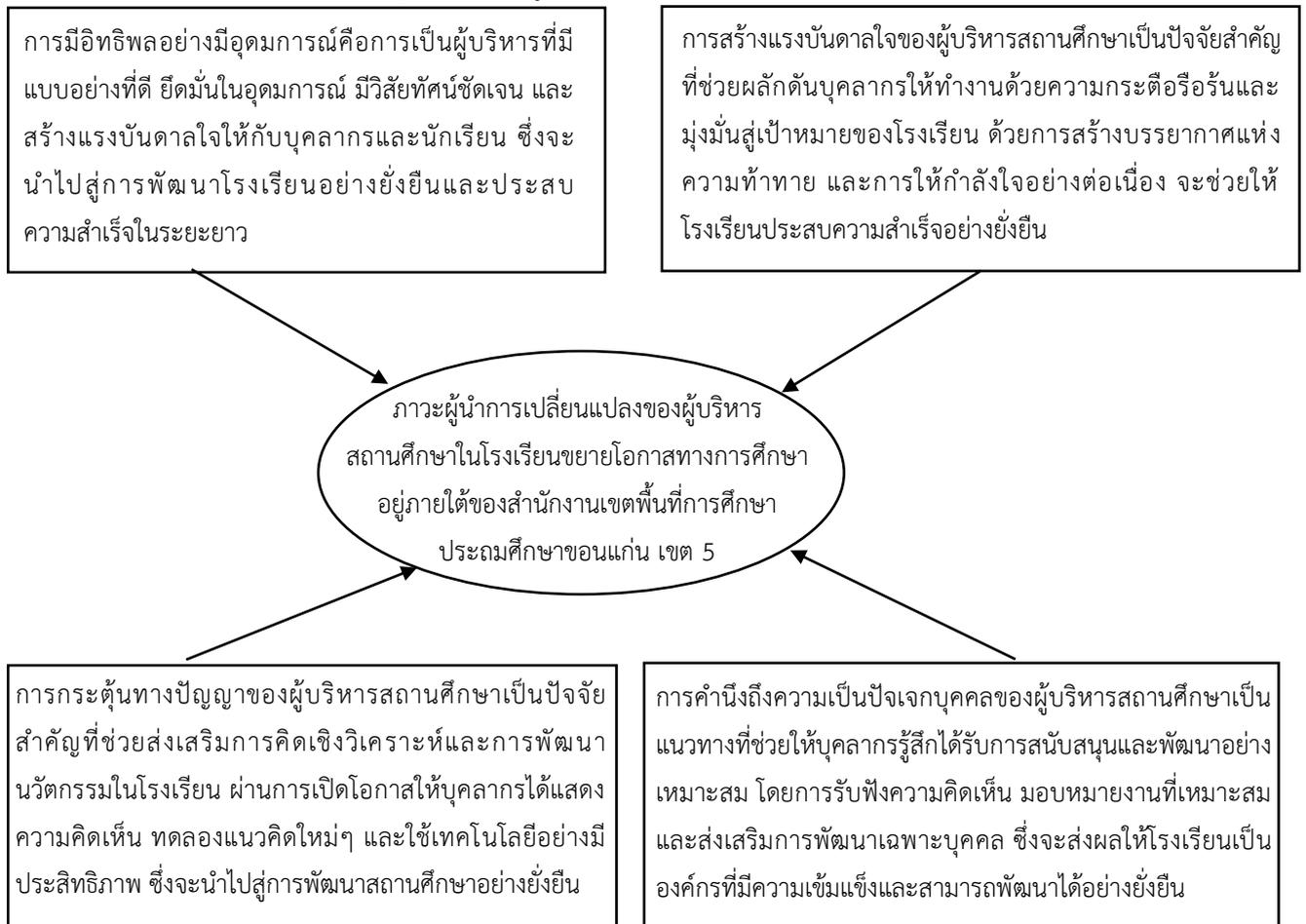
ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอยู่ภายใต้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ที่มีเพศที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกันเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา นี่อาจจะเป็นผล

มาจากการที่เพศชายและเพศหญิงที่ตอบแบบสอบถามต่างมีการรับรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พฤติกรรมที่แสดงออกนั้นรวมถึงความคิดที่มีจุดมุ่งหมายชัดเจนในการทำงาน การดูแลความสนใจต่อสิ่งต่าง ๆ การให้ความสำคัญต่อครูและบุคลากรอื่นในโรงเรียน และส่งผลให้เกิดการตอบรับ การไว้วางใจ และความเชื่อมั่นที่ชัดเจนเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย (Yentrakul, 2018) ได้ทำการศึกษา เรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูผู้สอนในสำนักงานเขตลาดพร้าว สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่าเมื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาตามมุมมองของครูผู้สอน โดยจำแนกตามเพศแล้ว ผลลัพธ์โดยรวมไม่มีความแตกต่างกัน

ในส่วนของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอยู่ภายใต้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ซึ่งมีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน พบว่ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยรวมและในแต่ละด้านไม่มีความแตกต่างกัน อาจเป็นเพราะระดับการศึกษาของบุคคลไม่สามารถสะท้อนถึงคุณสมบัติของผู้บริหารที่มีความรู้ ทักษะในการจัดการ และประสบการณ์ในการทำงานที่หลากหลายได้ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ (Thanawatthana, 2017) ที่ศึกษาเกี่ยวกับทักษะการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของข้าราชการครูในโรงเรียนเขตบึงกุ่ม สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยผลการวิจัยพบว่า โดยรวมและในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอยู่ภายใต้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยรวมแล้วความคิดเห็นไม่แตกต่างกันมากนัก พบว่า ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกนั้นไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนลินพร จินตเวชศาสตร์ เกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนที่ขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 1 ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนที่ขยายโอกาสทางการศึกษา ไม่แตกต่างกันตามประสบการณ์ในการทำงานโดยรวม เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเฉพาะในด้านการกระตุ้นทางปัญญา สาเหตุอาจเกิดจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปี มีแนวคิดและมุมมองที่สะท้อนต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมากกว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีประสบการณ์ทำงานน้อยกว่า 5 ปี รวมถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีประสบการณ์ทำงานระหว่าง 5 – 10 ปี ด้วย

สรุปองค์ความรู้

จากผลการศึกษา สามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 สรุปองค์ความรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรแสดงพฤติกรรมที่เป็นที่นับถือ ให้ความเคารพ และสร้างคุณศรัทธาและความไว้วางใจจากครู

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนและกระตุ้นให้ครูร่วมกันเห็นภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาสถานศึกษา

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรเชิญชวนและกระตุ้นครูให้นำเสนอวิธีการใหม่ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

1.4 ผู้บริหารสถานศึกษาควรดำเนินการกับครูทุกคนอย่างมีความเสมอภาค

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

เอกสารอ้างอิง

- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1990). *Transformational leadership development*. Consulting Psychologist Press.
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1994). *Improving organization effectiveness through transformation leadership*. Sage.
- Chamnan, S. (2013). *Educational leadership: Theory and practice* (2nd ed.). PS Printing. (in Thai)
- Chanaram, N. (2018). *Development of a program to strengthen academic leadership of teachers Khon Kaen Primary Educational Service Area Office, Area 5* [Master's thesis, Maha Sarakham University]. (in Thai)
- Daengnui, O. (2018). *Transformational leadership of school administrators in Bang Saphan District under the jurisdiction of the Prachuap Khiri Khan Primary Educational Service Area Office, District 1* [Master's thesis, Burapha University]. (in Thai)
- Jitsangawong, N. (2016). *The relationship between the leadership of school administrators, teachers' performance motivation, and the effectiveness of educational institutions under the Chachoengsao Primary Educational Service Area Office, Area 1* [Master's thesis, Burapha University]. (in Thai)
- Kaoian, C. (2014). *Techniques for academic administration in educational institutions: Strategies and guidelines practice for professional administrators*. Printing Suburbs. (in Thai)
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Meekharak, A. (2023). *Educational management: Towards excellence*. Somsak Printing. (in Thai)
- Phatthadamnoensuk. (2021). *Transformational leadership of executives and their motivation performing the work of teachers in educational institutions under the jurisdiction of*

- the Primary Educational Service Area Office Samut Songkhram* [Master's thesis, Silpakorn University]. (in Thai)
- Panchom, K. (2021). *Transformational leadership of administrators of educational institutions under the district office NongKhai Primary Education Area, Area 1* [Independent study, Pitchayabundit College]. (in Thai)
- Phanomworachai, C. (2020). *The relationship between transformational leadership of school administrators in the 21st century and teachers' organizational commitment in schools in the Lasalle Foundation network* [Master's thesis, Rambhaibarni Rajabhat University]. (in Thai)
- Sombatwong, C. (2018). *Transformational leadership of school administrators under the office*. Khon Kaen University. (in Thai)
- Suksamran, K. (2022). *Academic leadership of educational institution administrators in the Pluak Daeng District group under the jurisdiction of the Rayong Primary Educational Service Area Office, Area 1* [Master's thesis, Krirk University]. (in Thai)
- Thanawatana, R. (2017). *Administrative skills of educational institution administrators according to the opinions of civil servant teachers in Bueng Kum District School under Bangkok*. [http://61.19.238.50/StudentServe/input/thesis/\[1\]\[080218103446\].pdf](http://61.19.238.50/StudentServe/input/thesis/[1][080218103446].pdf). (in Thai)
- Yentrakul, U. (2018). *Transformational leadership of educational institution administrators according to the perception of teachers in Lat Phrao District Office under Bangkok* [Independent study, Phranakhon Rajabhat University]. (in Thai)

การระลึกชาติของมนุษย์โลกในทางพระพุทธศาสนา
REMEMBRANCE OF HUMANITY IN THE WORLD IN BUDDHISM

พระณัฐวุฒิ พันทะลี¹, พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร², พระมหาวิรุฬ วิโรจโน³,
พระครูปลัดทวี อกโย⁴, และ พระมหาชัชวาลย์ จารย์คุณ⁵

PhraNatthawut Phanthali¹ Phramahapongtharatid Sutheero²,
Phramaha Wiruth Wirojano³, Phrakhruphat Thawee Abhayo⁴,
and Phramaha Chatchawan Jankhoon⁵

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย¹⁻⁵

Mahamakut Buddhist University¹⁻⁵

Corresponding Author e-mail: pantalee200134go@gmail.com

Received February 9,2025; Revised February 18,2025; Accepted February 21,2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอองค์ความรู้การระลึกชาติของมนุษย์ในทางพระพุทธศาสนา องค์ความรู้จากบทความนี้พบว่าการระลึกชาติเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่บุคคลสามารถระลึกหรือจำได้ว่าในอดีตชาติจะมาเป็นบุคคลในปัจจุบันว่า ตนเองเคยเป็นใคร อยู่ที่ไหน ทำอะไร และมีชีวิตอยู่อย่างไรมาก่อน และความเชื่อเรื่องการระลึกชาติเป็นความเชื่อที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งบทความนี้ได้ยกกรณีของ ด.ช.ชัชชัย ชูมาลัยวงศ์ และ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง มาประกอบการวิเคราะห์ การระลึกชาติได้ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า บุพเพนิวาสานุสสติญาณ มีอยู่ 3 อย่าง คือ (1) การระลึกได้หลายชาติ (2) การระลึกชาติได้โดยกำเนิด และ(3) การระลึกชาติได้โดยการปฏิบัติ และบุพเพนิวาสานุสสติญาณ เกิดได้ด้วยวิธี 4 อย่าง คือ (1) บุคคลทำนิมิตให้เจริญดีแล้ว (2) กำหนดนิมิตทางใจ (3) ทำอินทรีย์ให้สงบ (4) ทำความสามารถให้เจริญ และการระลึกชาติได้จากชาติอนุสรณญาณ ได้แก่ เกิดจากอำนาจสะกดจิตของคนอื่น การเกิดจากอำนาจบันดาลของผู้ที่มีกระแสจิตสูงกว่า และความประทับใจในเหตุการณ์อย่างรุนแรงก่อนที่จะตายในชาติที่แล้ว

คำสำคัญ: การระลึกชาติ; กรรม; สังสารวัฏ; มนุษย์; พุทธศาสนา

Abstract

In this academic article, the author will present knowledge on human past life recall in Buddhism. Knowledge from this article found that past life recall is a phenomenon that a person can recall or remember when in a past life they would become the present person, such as who they were, where they were, what they did, and how they lived. The belief in past life recall is related to the belief in karma and reincarnation. This article uses the cases

of Mr. Chanai Chumalaiwong and Ms. Sudarat Sananmuang for analysis. In Buddhism, recalling past lives is called “Pubbenivasanussati-nana”, which has three types: (1) recalling multiple lives (2) recalling past lives by birth (3) recalling past lives through practice. “Pubbenivasanussati-nana” can occur in four ways: (1) a person develops a vision well (2) determines the vision in the mind (3) calms the faculties (4) develops abilities. And recalling past lives from “Nuna-anisate-nana” comes from the hypnosis of others. It arises from the inspiration of a person with higher psychic power and the strong impression of the event before death in the previous life.

Keywords: Reincarnation; Karma; Samsara; Humanity; Buddhism

บทนำ

บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นในโลกทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ตลอดถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งดีและร้ายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ในโลกใบนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นจากฤทธิ์อำนาจของพระเจ้าเป็นผู้บันดาลให้เกิดขึ้น และก็ไม่ได้เกิดขึ้นเองหรือเกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่สรรพสิ่งทั้งหลายและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นล้วนเกิดจากเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ดังพระพุทธพจน์ที่พระอัสสชิเถระเจ้าได้อัญเชิญมาแสดงแก่สารีบุตรปริพาชกว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับของธรรมเหล่านั้น พระมहा สมณะมีปกติตรัสอย่างนี้” (วิ.ม. (ไทย) 4/60/73) ซึ่งกรรมและการเกิดใหม่นั้นถือว่ามีความสัมพันธ์กันมากเนื่องจากอวิชชาเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องเกิดใหม่อยู่ในสังสารวัฏแห่งความทุกข์ ชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันชาติเป็น ผลมาจากกรรมในอดีตชาติและกรรมในปัจจุบันชาติย่อมส่งผลถึงชีวิตมนุษย์ในอนาคตชาติ (ภพหน้า) ด้วยกรรมดี คือ การกระทำที่มีเจตนามุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา ทำให้มนุษย์ได้รับผลดี คือ เกิดวิชาหรือความรู้แจ้งในธรรมชาติของมนุษย์ตามความเป็นจริง และมนุษย์ย่อมหลุดพ้นจากสังสารวัฏในที่สุด ส่วนการทำความชั่ว คือ การกระทำที่มีเจตนาสวนทางกับเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา ทำให้มนุษย์ติดอยู่ในสังสารวัฏต่อไป (Singharat, 1991) ในบางกรณีอาจมีคำถามว่าทำไมสัตว์ทั้งหลายจึงเกิดมาไม่เหมือนกัน อย่างเช่น สาเหตุที่คนเราเกิดมาบางคนรวย บางคนยากจน บางคนพิกลพิการไม่สมประกอบก็มีเนื่องจากการอบรมสั่งสมของกรรมที่กระทำไว้ในอดีตไม่เหมือนกัน

หากจะเชื่อเรื่องการระลึกชาติแสดงว่าต้องยอมรับเรื่องชาติภพว่าเป็นเรื่องมีอยู่จริง เรื่องการระลึกชาติในเชิงวิทยาศาสตร์นั้นเป็นเรื่องอธิบายได้ยาก หลักการของวิทยาศาสตร์ คือ ความรู้เชิงประจักษ์ที่ศึกษาถึงเหตุและผล คือ มีผลการศึกษาชัดเจนว่า ชาติภพเกิดจากอะไร ทำไมจึงระลึกชาติได้ นักวิทยาศาสตร์หลายท่านระบุว่า เรื่องชาติภพค่อนข้างเป็นเรื่องที่วิทยาศาสตร์จะยอมรับได้ยาก ส่วนหากอธิบายเรื่องนี้ตามหลักพระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎกว่า จิตที่ผ่านการฝึกอย่างดีแล้วจนเกิด บุพเพนิวาสานุสติญาณ คือ ความรู้ถึงเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วแต่หนหลัง จิตที่ฝึกอย่างดีแล้วจะมีความพิเศษสามารถระลึกชาติได้ แต่ผู้เข้าถึงบุพเพนิวาสานุสติญาณแล้ว จะไม่ยึดติดกับชาติ ชรา มรณะแล้ว คือ ไม่ได้มีความสนใจเป็นห่วงในการเกิดใน

การเปลี่ยนแปลงของสังขารหรือชีวิต ความแก่เฒ่าหรือแม้แต่การดำรงอยู่หรือจะตายจากไป สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นเหตุผลที่พระสงฆ์ที่มีญาณระดับนี้ท่านจะมีห่วงอีกแล้ว คือ ไม่ว่าท่านจะรู้หรือจะไม่รู้ก็ไม่มาสนใจไม่มายึดติดอีกแล้วว่าชาติที่แล้วเป็นอะไร ชาตินี้ทำไมจึงเป็นเช่นนี้

การระลึกชาติเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่บุคคลสามารถระลึกหรือจำได้ว่าในอดีตชาติจะมาเป็นบุคคลดังปัจจุบันนี้ ตนเองเคยเป็นใคร อยู่ที่ไหน ทำอะไร และมีชีวิตอยู่อย่างไรมาก่อนปรากฏที่มีบุคคลสามารถระลึกอดีตชาติของตนเองได้นี้ มีปรากฏทั้งในสังคมไทยและในต่างประเทศ เพียงแต่ว่าการระลึกชาติเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เกิดขึ้นบ่อยจนเป็นปกติธรรมดาเท่านั้นเอง ปรากฏการณ์การระลึกชาติเป็นเรื่องที่เกิดกับเฉพาะบุคคลบางคน ซึ่งมีจำนวนน้อย ดังนั้น จึงมีทั้งบุคคลที่เชื่อว่าการระลึกชาติได้จริงและบุคคลที่ไม่เชื่อว่าจะมีการระลึกชาติได้จริง ความเชื่อเรื่องการระลึกชาติเป็นความเชื่อที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด บุคคลที่มีความเชื่อเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดก็มีแนวโน้มที่จะเชื่อว่าการระลึกชาติได้นั้นมีจริง ส่วนบุคคลที่ไม่เชื่อเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดก็จะไม่เชื่อในเรื่องของการระลึกชาติได้ (Punyachoti, 2003) และการระลึกชาติ หมายถึง การนำเอาเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชาติที่แล้วมาเล่าให้ฟังอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ซึ่งส่วนมากมักจะเคยได้ยินได้ฟังกันมาแล้วไม่มากนักน้อย ผู้ที่ระลึกชาติได้บางรายสามารถพาไปชี้สถานที่ บุคคล ทรัพย์สินที่ซ่อนไว้ในชาติที่แล้วมาประกอบกับคำบอกเล่าบรรยายให้ผู้ฟังเห็นสมจริงอีกด้วย การระลึกชาติได้เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติที่มีอยู่ทั่วโลกไม่ว่าชนหมูใด ศาสนาใด รวมทั้งพระพุทธศาสนาได้รับรองต้องกันว่ามีจริง ถึงแม้ว่าอารยประเทศทั้งหลาย เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ จีน ญี่ปุ่น ก็เชื่อถือในเรื่องนี้ และต่างก็พยายามที่จะหาเหตุผลว่าอะไรที่ทำให้มีการระลึกชาติได้ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาจะออกไปค้นคว้าสอบสวนยังมุมต่าง ๆ ของโลก ที่ปรากฏว่ามีผู้ระลึกชาติเกิดขึ้น จากนั้นก็จะเขียนบทความเรื่องราวที่ไปสอบถามมาได้นั้นออกตีพิมพ์แล้วส่งไปยังประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ให้กว้างขวางแพร่หลายต่อไปอีก (Social News Page, 2023) ส่วนใหญ่เรื่องทีออกไปสอบถามมาจากผู้ระลึกชาติสามัญชนมักจะเป็นเรื่องราวเหตุการณ์ของชาติที่อยู่ใกล้ ๆ หรือติดกับชาติปัจจุบันเฉพาะหน้านี้ ซึ่งเป็นระยะเวลาอันสั้นคือ ห่างกันเพียง 1 หรือ 2 ปี ผู้ระลึกชาติได้มักจำเรื่องราว บุคคล ทรัพย์สิน สถานที่ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชาติที่แล้วได้ดี เพราะยังไม่ทันจิตจางลืมเลือนไปจากความทรงจำ จึงนำมาเล่าให้ฟังอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงได้ ฉะนั้น เรื่องการระลึกชาติจึงไม่ใช่เรื่องเหลวไหลไร้สาระและผู้ที่รักเหตุผลย่อมปฏิเสธไม่ลงว่าไม่มีจริงถึงแม้ว่าตนเองและอีกหลาย ๆ คนจะไม่สามารถระลึกชาติที่แล้วมาของตนเองได้ก็ตาม

ส่วนหลักวิทยาศาสตร์ 90% ระบุว่าอาจจะไม่มีชาติภพ นักวิทยาศาสตร์เชื่อว่าเรื่องของการระลึกชาติในแง่ของวิทยาศาสตร์จะศึกษาได้ก็ต้องหาวิธีการว่าอะไรเป็นสื่อ เพราะฉะนั้นสิ่งที่จะเป็นตัวศึกษาอย่างเป็นระบบและชัดเจน คือ วิญญาณ การเกิด กำเนิดของชีวิต ซึ่งตรงนี้ทางวิทยาศาสตร์ค่อนข้างที่จะบอกชัดเจนว่าชีวิตเกิดได้แบบไหนอย่างไรบ้าง แต่ทางพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกที่ยึดถือกันมานานว่าในทางพุทธศาสนาแล้วกำเนิดของชีวิตมีได้ 4 อย่าง ได้แก่ 1.กำเนิดจากกรรมของมนุษย์ 2.กำเนิดจากไข่ 3.กำเนิดจากความชื้นจากสิ่งที่เป็นสิ่งโสโครก 4.กำเนิดแบบโอปปาติกะเป็นการกำเนิดแบบทันทีทันใด วิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนาในเรื่องของการกำเนิดที่จะไปโยงเรื่องระลึกชาตินั้น มีส่วนที่ขัดแย้งกัน นั่นคือ ทางวิทยาศาสตร์มีแนวโน้มที่สูงมาก

ถึง 90% ว่าอาจจะไม่มีชาติภพ เพราะว่า วิทยาศาสตร์นั้นจะต้องหาสิ่งที่ศึกษาได้ อย่างไรก็ตาม วิญญาณถูกหักล้างด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์เรื่อย ๆ จนแทบไม่มีบทบาทเลย ทำให้ในการที่จะอธิบายเรื่องของระลึกชาติ โดยโฟกัสไปที่วิญญาณนั้น มีแนวโน้มถึง 90% ว่าไม่มีวิญญาณ แต่ไม่ได้หมายความว่าเรื่องของการระลึกชาติไม่จริง เพราะวิทยาศาสตร์ก็ไม่ได้ปฏิเสธ ฉะนั้น จึงสรุปเรื่องระลึกชาติได้ว่าส่วนใหญ่จะมีคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ แต่ไม่ใช่ทั้งหมด ยังมีอยู่จำนวนหนึ่งที่ประมาณ 10% ซึ่งวิทยาศาสตร์บอกว่าจะน่าสนใจ และไม่สามารถตอบได้ว่าใช่หรือไม่ใช่ ต้องศึกษาและพิสูจน์กันต่อไป (Kupratkul, 2015)

ดังนั้น การระลึกชาติของมนุษย์โลกในทางพระพุทธศาสนา ผู้เขียนจะได้อธิบายถึงการระลึกชาติในการค้นหาข้อมูลในเชิงเอกสารจากพระไตรปิฎกที่ได้เขียนไว้และทัศนะของนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้ เพื่อที่จะได้หลักฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้คนที่ยังไม่เชื่อเรื่องภพชาติ ให้มีความเชื่อเรื่องภพชาติ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตายแล้วไม่สูญ การเกิดใหม่ยังมีอยู่ และจะต้องได้เกิดมารับผลของกรรม คือ การกระทำที่ตนเองได้กระทำไว้แล้วนั้นสืบไป

ปัจจัยที่ส่งผลให้บุคคลระลึกชาติได้ในทางพระพุทธศาสนา

การศึกษาเรื่องการระลึกชาติได้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกเล่มที่ 22 ปรากฏว่า หลักฐานในเรื่องนี้มีปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ จำนวนมาก แต่จะขอนำมาแสดงในบทความนี้ พอเป็นตัวอย่างเฉพาะข้อความที่กล่าวถึงการระลึกชาติ จำนวน 2 พระสูตร คือ จากเทวธาวิตักกสูตร (ม.ม. (ไทย) 12/206/218) และสามัญญผลสูตร (ที.สี. (ไทย) 9/150/48) ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการระลึกชาติในอดีตได้ โดยในเทวธาวิตักกสูตร พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุหนึ่งเมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้ย่อมโน้มจมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิชาที่หนึ่งนี้แล เราบรรลุแล้วในปฐมยามแห่งราตรีเรากำจัดอวิชชาเสีย แล้ววิชาจึงบังเกิดขึ้น กำจัดความมืดเสียแล้ว ความสว่างจึงบังเกิดขึ้น ก็เพราะเราไม่ประมาทมีความเพียรเครื่องเผากิเลส ส่งตนไปอยู่ฉนั้น” (ม.ม. (ไทย) 12/212/222) และในสามัญญผลสูตรที่พระองค์ทรงตรัสแก่พระอชาตศัตรูว่า ภิกษุหนึ่ง เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลสอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้ย่อมโน้มจมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบาง ตลอดวิภูฏะวิภูฏักปเป็นอันมากบ้างว่าในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น ดูกรมหาบพิตรเมื่อจิตเป็นสมาธิเธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการพร้อมทั้งอุเทศด้วยประการฉะนี้ (ที.สี. (ไทย) 9/244-245/81-82) จากข้อความซึ่งเป็นพระพุทธพจน์ทั้ง 2 พระสูตร ที่นำมาแสดงข้างต้นนี้

พระสูตรแรกพระองค์ทรงแสดงถึงขั้นตอนการบำเพ็ญเพียรทางจิต เพื่อการบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ในคืนวันตรัสรู้แก่ภิกษุทั้งหลาย ในพระสูตรนี้พระองค์ตรัสว่าเมื่อทรงเจริญสมาธิจนบรรลุจุดตถกถาแล้วทรงโน้มจมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ พระองค์ก็ทรงระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก

ส่วนพระสูตรที่สอง พระองค์ตรัสกับพระเจ้าอชาตศัตรูว่า “เมื่อภิกษุมีจิตเป็นสมาธิตั้งมั่นไม่หวั่นไหว แล้วโน้มจมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ ก็ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมากเช่นกัน”

จากข้อความในพระสูตรทั้ง 2 นี้ ทำให้ผู้เขียนบทความทราบว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้พระพุทธองค์ทรงระลึกชาติก่อนได้ก็คือ “บุพเพนิวาสานุสสติญาณ” ที่เกิดจากการบำเพ็ญทางจิตจนตั้งมั่นเป็นสมาธิในระดับจตุตถฌานและจากการศึกษาก็ยังทำให้ทราบว่าบุพเพนิวาสานุสสติญาณนี้ก็ได้มีเฉพาะพระองค์หรือผู้ขาดอยู่เฉพาะพระองค์เพียงผู้เดียวเท่านั้น เพราะจากพระพุทธดำรัสที่ตรัสกับพระเจ้าอชาตศัตรูว่า “ภิกษุฉันเมื่อจิตเป็นสมาธิตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณได้”

บุพเพนิวาสานุสสติญาณมีอยู่ 3 อย่าง คือ การระลึกได้หลายชาติ การระลึกได้โดยกำเนิด และการระลึกได้โดยการปฏิบัติ พระพุทธองค์ทรงอธิบายความหมายของบุพเพนิวาสานุสสติญาณไว้ว่า การระลึกได้หลายชาติ หมายถึง บุพเพนิวาสานุสสติญาณ ที่เกิดได้ด้วยวิธี 4 อย่าง คือ บุคคลทำนimitให้เจริญแล้วจากนั้นเธอก็กำหนดนimitทางใจ ทำอินทรีย์ให้สงบแล้วทำความเข้าใจให้เจริญ วิธีทั้ง 4 นี้ ทำให้เกิดบุพเพนิวาสานุสสติญาณ บรรดาการระลึกชาติในอดีตชนิดนี้ที่ดีที่สุด คือ การระลึกชาติในอดีตได้ 7 ชาติ ถ้าวัดที่สุด การระลึกชาติได้โดยกำเนิด หมายถึง พวกเทวดา นาค ครุฑ (อมนุษย์) ย่อมระลึกชาติในอดีตของตนได้โดยธรรมชาติ บรรดาการระลึกชาติในอดีตชนิดนี้ที่ดีที่สุด คือ ระลึกชาติในอดีตได้ 14 ชาติ ส่วนการระลึกชาติได้โดยการปฏิบัติ หมายถึง การทำให้เกิดบุพเพนิวาสานุสสติญาณ โดยอาศัยพื้นฐานของอิทธิวิธีทั้ง 4” เพียงแต่ว่าขีดความสามารถในการระลึกชาติได้นั้นไม่มากเท่าพระพุทธองค์หมายความว่า บุคคลอื่น ๆ มีขีดจำกัดในการระลึกชาติด้วยอำนาจแห่งบุพเพนิวาสานุสสติญาณ แต่สำหรับพระพุทธองค์การระลึกชาติได้ด้วยอำนาจแห่งบุพเพนิวาสานุสสติญาณนั้นไร้ขีดจำกัด ดังที่พระพุทธโฆษาจารย์ได้ กล่าวถึง บุคคลที่สามารถระลึกชาติได้ด้วยบุพเพนิวาสานุสสติญาณ ไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่ามีอยู่ 6 จำพวก ดังนี้

1. เดียรถีย์ หมายถึง บุคคลภายนอกพระพุทธศาสนา เช่น โยคี ฤๅษี ดาบส เป็นต้น สามารถระลึกชาติได้อย่างมาก 40 มหากัป ทั้งนี้ก็เพราะว่าเป็นผู้ที่มีปัญญาน้อย กล่าวคือ ชาติปัญญาที่จะกำหนดพิจารณารูปนามหรือขั้นห้าได้ จึงระลึกได้ไม่เกิน 40 มหากัป

2. พระสาวกปกติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถระลึกชาติได้ 100-1,000 มหากัป เพราะมีปัญญามากกว่าพวกเดียรถีย์และมีปัญญาที่กำหนดพิจารณารูปนามหรือขั้นห้าได้

3. พระอสีติมหาสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถระลึกได้ถึง 100,000 มหากัป เพราะมีปัญญาแก่กล้ามากกว่าพระสาวกปกติ

4. พระอัครสาวกทั้งสองของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ สามารถระลึกชาติได้ 1 อสงไขยกับเศษอีก 100,000 มหากัป เพราะมีปัญญาแก่กล้ามากกว่าพระอสีติมหาสาวก

5. พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้บรรลุปัจเจกสัมมาสัมโพธิญาณ สามารถระลึกชาติได้ 2 อสงไขยกับเศษอีก 100,000 มหากัป

6. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงระลึกชาติได้อย่างไม่มีขีดจำกัด (Thera, 2011)

นอกจากขีดจำกัดแห่งบุพเพนิวาสานุสสติญาณที่แตกต่างกันระหว่างพระพุทธองค์กับบุคคลอื่นแล้ว อีกประการหนึ่ง ก็คือ พระองค์สามารถบันดาลให้บุพเพนิวาสานุสสติญาณเกิดได้ทุกขณะที่ทรงปรารถนาหมายความว่า เมื่อพระองค์ต้องการที่จะระลึกชาติก่อนของพระองค์เองหรือของบุคคลต่าง ๆ ก็ทรงระลึกได้ทันที

ที่ไม่ยอมเข้าสมาธิ เหมือนกับตัวอย่างที่ทรงตรัสถึงอดีตชาติของพราหมณ์แก่งิกษุทั้งหลายที่จะได้กล่าวข้างหน้า และไม่ต้องระลึกไปตามลำดับชาติ เช่น ถ้าพระองค์ต้องการทราบวาชาติก่อนที่พราหมณ์จะเกิดเป็นมารดาบิดาของพระองค์นั้น ได้เกิดเป็นใครมาก่อนก็ทรงทราบได้ทันทีโดยไม่ต้องเรียงไปตามลำดับชาติก่อนหลัง เช่น จากชาติปัจจุบันย้อนหลังไป ชาติที่หนึ่งพัน ๆ ย้อนหลังไป ชาติที่สองพัน ๆ ย้อนหลังไป ชาติที่สามพัน ๆ ย้อนหลังไป เป็นต้น (ขุ.ชา.อ.(ไทย) 56/68/159-161) แต่สำหรับบุคคลอื่นการระลึกชาติด้วยอำนาจแห่งบุพเพนิวาสานุสสติญาณนั้น จะเกิดขึ้นได้ต้องเข้าสมาธิก่อนและการระลึกชาตินั้น ก็จะต้องเรียงไปตามลำดับก่อนหลัง เช่น จากชาติปัจจุบันย้อนหลังไป ชาติที่หนึ่ง ๆ ย้อนหลังไป ชาติที่สอง ๆ ย้อนหลังไป ชาติที่สาม ๆ ย้อนหลังไป เป็นต้น

ดังนั้น เหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ที่ผู้เขียนทำการศึกษาค้นคว้าได้ คือ “บุพเพนิวาสานุสสติญาณ” ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 3 ประเภท คือ ระลึกได้หลายชาติ ระลึกได้โดยกำเนิด และระลึกได้โดยการปฏิบัติ ส่วนอภรณ์แห่งบุพเพนิวาสานุสสติญาณ มีทั้งสิ้น 7 อย่าง คือ อภรณ์ที่มีกำหนดมหัคคตารมณ อภรณ์อันหาประมาณมิได้ อภรณ์ในอดีต อภรณ์ภายใน อภรณ์ภายนอก และอภรณ์ทั้งภายในและภายนอก บุพเพนิวาสานุสสติญาณ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลเจริญสมาธิในระดับฌานที่สี่และการระลึกชาติด้วยบุพเพนิวาสานุสสติญาณนี้ มีความแตกต่างกันระหว่างพระพุทธองค์กับบุคคลอื่น ๆ กล่าวคือ พระพุทธองค์ไม่มีขีดจำกัดในการระลึกชาติด้วยบุพเพนิวาสานุสสติญาณ ส่วนบุคคลอื่น ๆ มีขีดจำกัดเพราะกำลังแห่งการบำเพ็ญวิญญาบาารมีและสติปัญญาขงน้อย

ปัจจัยที่ส่งผลให้บุคคลระลึกชาติได้ในแนวคิดของนักวิชาการ

การศึกษาถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้ในแนวคิดของนักปราชญ์ ทำให้ได้ทราบถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการระลึกชาติได้เพิ่มขึ้นอีกหลายประการ นอกเหนือจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ผู้เขียนจึงขอสรุปแนวคิดของแต่ละท่านไว้ดังนี้

1) Sathien Phothinan (n.d.) ได้แสดงแนวคิดไว้ว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ เกิดจาก “ชาติอนุสรณญาณ” แต่วาชาติอนุสรณญาณนี้ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยประการใดประการหนึ่งใน 2 ประการนี้

1.1 เกิดจากอำนาจสะกดของผู้อื่น หรือจากอำนาจบันดาลของผู้ที่มีกระแสนจิตสูงกว่าบันดาลให้เป็นไป

1.2 ความประทับใจในเหตุการณ์อย่างรุนแรงก่อนที่จะตายในชาติที่แล้ว

2) Ian Stevenson (1975) ได้แสดงอธิบายไว้ว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้มี 3 ประการ

2.1 ความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรง

2.2 ความฝันในเรื่องเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง

2.3 การสะกดจิต

3) Porn Rattanasuwan (1998) ได้แสดงอธิบายไว้ว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ เกิดจากอำนาจแห่ง “บุพเพนิวาสานุสสติญาณ” หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “สมาธิ” จากการศึกษาดังเหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติ

ได้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ตลอดถึงจากการอธิบายของนักปราชญ์ทั้ง 3 ท่าน ผู้เขียนจึงขอนำมาประมวลลงในเหตุปัจจัย 3 ประการใหญ่ ๆ โดยอาศัยอารมณ์ 7 ประการ ที่ทำให้เกิดบุพเพนิวาสานุสสติญาณ ดังนี้

3.1 บุพเพนิวาสานุสสติญาณและความฝันในเรื่องเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง ประมวลลงในเหตุปัจจัยภายใน (อารมณ์ภายใน)

3.2 ความเศร้าสลดใจอย่างรุนแรงและการสะกดจิต ประมวลลงในเหตุปัจจัยภายนอก (อารมณ์ภายนอก)

3.3 ชาตือนุสรณญาณ ประมวลลงในเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอก (อารมณ์ทั้งภายในและภายนอก) อย่างใดอย่างหนึ่งก็กล่าวคือถ้าเกิดชาตือนุสรณญาณ เพราะการสะกดจิต จัดเป็นเหตุปัจจัยภายนอก แต่ถ้าเกิดชาตือนุสรณญาณ เพราะความประทับใจในเหตุการณ์อย่างรุนแรงก่อนที่จะตายในชาติที่แล้วจัดเป็นเหตุปัจจัยภายใน

ดังนั้น เหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้นั้นมีทั้งสิ้น 3 ประการ คือ เหตุปัจจัยภายใน เหตุปัจจัยภายนอก และเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอก

วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้

ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เมื่อบุคคลได้ยินได้ฟังเรื่องราวต่าง ๆ จากแหล่งข่าว เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ บุคคลผู้มีชื่อเสียง และจากคำบอกเล่าของผู้ที่น่าเชื่อถือ เป็นต้น ในฐานะของชาวพุทธก็อย่าเพิ่งด่วนเชื่อในเรื่องที่น่าเชื่อถือได้ หรือด่วนปฏิเสธในเรื่องที่คิดว่าไม่น่าจะเป็นไปได้ กล่าวคืออย่าเพิ่งเชื่อหรือปฏิเสธ แต่ควรรับฟังไว้โดยใช้หลัก 10 ประการ แห่งกาลามสูตรในการตรวจสอบข้อมูลว่าควรเชื่อไม่ควรเชื่ออย่างไร หลัก 10 ประการมีดังนี้ (อง.ตัก.(ไทย) 20/66/257)

1. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
2. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
3. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
4. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
5. อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง)
6. อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান
7. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
8. อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
9. อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้
10. อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือที่ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

แต่ถ้าเมื่อใดได้รู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ดีเถียน ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูลเพื่อทุกข์ เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย แต่ถ้าเมื่อใดได้รู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศลธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้

สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลเพื่อสุข เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้น (Thammaroso, 2007)

วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลตัวอย่างระลึกชาติได้

การศึกษาเรื่องราวของบุคคลตัวอย่างที่ระลึกชาติได้ ซึ่งจะยกบุคคลตัวอย่างมา 2 คน คือ ด.ช.ชัญญู มาลัยวงศ์ และ น.ส.สุภารัตน์ สนั่นเมือง ซึ่งมีลักษณะการตายและเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้เหมือนกัน จึงขอนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน ส่วนในขณะวิเคราะห์ถ้าพบบางแง่บางประเด็นที่แตกต่างกันและน่าสนใจก็จะนำไปวิเคราะห์โดยแยกเป็นรายบุคคล หลังจากการวิเคราะห์ร่วมกันเสร็จสิ้นแล้ว

บุคคลทั้ง 2 คนนี้ เมื่อตอนอายุ 2 - 3 ขวบ ได้เล่าการระลึกชาติได้ของตนให้บุคคลในครอบครัวฟังและได้มีการพิสูจน์จากสมาชิกในครอบครัวเดิมของตนในชาติก่อน เช่น ถ้ามถึงสาเหตุการตาย สิ่งของต่าง ๆ ที่ตนเองเคยใช้ ตลอดถึงอาหารที่ชอบกิน เป็นต้น ก็สามารถบอกทุกอย่างได้ จนครอบครัวเดิมของตนยอมรับว่า กลับชาติมาเกิดใหม่จริง สำหรับการระลึกชาติได้ของบุคคลเหล่านี้ ประเด็นที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อหาเหตุปัจจัยที่ทำให้พวกเขาระลึกชาติก่อนได้นั้น ก็คือลักษณะการตาย ซึ่งการตายของพวกเขา ถ้าเป็นภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ตายโหง” หมายถึง ตายผิดธรรมดา เช่น ถูกฆ่าตาย ประสบอุบัติเหตุตาย (Manitcharoen, 1995) เป็นการตายก่อนวัยอันควร หรือตายก่อนสิ้นอายุขัย การตายในลักษณะนี้ ตามหลักพระพุทธศาสนา เรียกว่า “อกาลมรณะ” คือการตายเพราะถูกรกรรมเข้ามาตัดรอน เป็นสาเหตุประการหนึ่งแห่งการตายของคน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้แสดงถึงสาเหตุแห่งการตายของคนมี 4 ประการ คือ ตายเพราะสิ้นอายุขัย ตายเพราะสิ้นกรรม ตายเพราะสิ้นอายุและกรรมพร้อมกัน และตายเพราะถูกรกรรมเข้ามาตัดรอน (Thera, 2011).

เมื่อเอาเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้จากแนวคิดของท่านอาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ ที่ได้อธิบายไว้ว่า “เหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลระลึกชาติได้ในพระพุทธศาสนาที่นอกเหนือจาก “บุพเพนิวาสานุสสติญาณ” ซึ่งเกิดจากอำนาจสมาบัติแล้ว อีกอย่างก็คือ “ชาติอนุสรณญาณ” ซึ่งชาติอนุสรณญาณนี้ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยประการใดประการหนึ่งใน 2 ประการนี้คือ

1. เกิดจากอำนาจสะกดของคนอื่น หรือจากอำนาจบันดาลของผู้ที่มีกระแสจิตสูงกว่าบันดาลให้เป็นไป
2. ความประทับใจในเหตุการณ์อย่างรุนแรงก่อนที่จะตายในชาติที่แล้ว มาเป็นหลักในการวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้พวกเขาระลึกชาติได้ ก็ทำให้ทราบว่า เหตุปัจจัยที่ทำให้พวกเขาระลึกชาติก่อนได้นั้น ก็คือ “ชาติอนุสรณญาณ” ซึ่งเกิดขึ้นจากความประทับใจในเหตุการณ์อย่างรุนแรงก่อนที่จะตายในชาติที่แล้ว เป็นการระลึกชาติโดยอาศัยเหตุปัจจัยภายใน (อารมณ์ภายใน) กล่าวคือ ครูบัวไข หล่อนาค (อดีตชาติของ ด.ช.ชัญญู มาลัยวงศ์) ถูกยิงตาย ด.ช.สมเกียรติ ทนสูงเนิน (อดีตชาติของ น.ส.สุภารัตน์ สนั่นเมือง) ตกต้นมะขามตาย ซึ่งการตายของพวกเขาภาษาชาวบ้านเรียกกันว่า “ตายโหง” เป็นการตายที่ไม่ทันรู้ตัวว่าจะตาย การเตรียมตัวตายไม่มีความอาลัยอาวรณ์ ความไม่อยากจะพรากจากบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง เช่น พ่อแม่ ลูกและเมีย เป็นต้น คงมีอยู่อย่างรุนแรง ทำให้เมื่อได้มาเกิดเป็นคนในชาติปัจจุบัน จึงเกิดชาติอนุสรณญาณ คือการระลึกชาติก่อนได้ ซึ่งชาติอนุสรณญาณนี้ ตามที่ท่านกล่าวเอาไว้ว่าเป็นญาณที่เกิดขึ้นกับปุถุชนคนธรรมดา

กล่าวคือ ปุถุชนคนธรรมดาอาจจะมีชาติอนุสรณญาณได้ และการระลึกชาติด้วยชาติอนุสรณญาณนี้ จะ ระลึกได้ไม่เกิน 2 ชาติ แต่ส่วนใหญ่แล้วระลึกได้มากเพียงชาติเดียว คือ ชาติที่แล้วเท่านั้น สำหรับการระลึกชาติได้ของพวกเขาเป็นการระลึก 2 ชาติ ที่ว่าก็คือชาติที่เกิดเป็นคน (เป็นครุบัวไซและเด็กชายสมเกียรติ) และชาติที่เกิดเป็นโอปปาติกะ คือ ชาติก่อนที่จะเกิดมาเป็นคนในชาติปัจจุบัน (คือก่อนที่จะเกิดมาเป็น ด.ช.ชนัยและน.ส.สุธารัตน์) อนึ่ง จากการวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้พวกเขาทั้งสองระลึกชาติได้ นอกเหนือจากจะมีลักษณะการตายเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้ที่เหมือนกัน และเป็นคนกลุ่มเดียวกัน คือ เป็นชาวไทยตามที่คุณเขียนได้ทำการวิเคราะห์ไปแล้วนั้น ผู้เขียนยังพบเรื่องราวบางแง่บางประเด็นที่น่าสนใจของพวกเขาสองคนอีก จึงใคร่ขอนำมาวิเคราะห์โดยแยกเป็นรายบุคคล ดังต่อไปนี้

1) วิเคราะห์กรณีศึกษา ด.ช.ชนัย ชุมล้ายวงศ์

ตามคำบอกเล่าของ ด.ช.ชนัย ชุมล้ายวงศ์ ที่ตอบคำถามของคุณประสิทธิ์ การุณยวิช ถามว่า แล้วหนูรู้จักชื่อเสียงตัวคนร้ายที่ยิงหนูไหม แล้วเวลาตายรู้สึกอย่างไรบ้าง ใจวูบไปเลยหรือเจ็บปวดสาหัสก่อนจะตายหรือเหมือนหลับไปเฉย ๆ ด.ช.ชนัย ชุมล้ายวงศ์ ตอบว่า ไม่หรอกครับ คนยังไม่รู้จักว่าเป็นใคร เพราะเขายังผมข้างหลัง ไม่รู้ตัวเวลาตาย รู้สึกวิญญานออกจากร่างแล้วผมยังมองเห็นตัวเองนอนอยู่บนถนน ข้างสันกระดิก ๆ เลือดออกทางแผล ถูกยิงตรงหัวไหล่เลือดนองถนน และอีกคำถามที่คุณประสิทธิ์ การุณยวิช ถามว่า เมื่อวิญญานออกจากร่างแล้ว ล่องลอยไปอยู่ที่ไหน พบปะอะไรบ้าง หนูยังจำได้ไหม ก่อนจะมาเกิดใหม่ มีความรู้สึกอย่างไรบ้าง ด.ช.ชนัย ชุมล้ายวงศ์ ตอบว่า วิญญานผมร่อนไปในที่ต่าง ๆ วนเวียนไปหลายแห่งจะไปไหนบ้างเวลานี้ ผมจำไม่ได้ ผมลืมไปหมดแล้วครับ (Bhikkhu, 2001) จากคำบอกเล่าเหล่านี้ สิ่งที่ผู้เขียนมีความสนใจ ก็คือคำว่า “วิญญาน” ที่ ด.ช.ชนัย ชุมล้ายวงศ์ กล่าวถึง ซึ่งเหตุผลที่ทำให้ผู้เขียนมีความสนใจคำ ๆ นี้ ก็เนื่องมาจากว่า คำ ๆ นี้เป็นคำที่ชาวบ้านทั่วไปมักจะเรียกกันว่า “ผี” หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “สัมภเวสี” และมีความเข้าใจว่า “ผี” หรือ “สัมภเวสี” นี้ ก็คือวิญญานของคนที่ยังไม่ได้ไปเกิดใหม่ หรือกำลังรอเวลาที่จะไปเกิดใหม่อยู่ และจะต้องเป็นวิญญานอยู่อย่างนี้ จนครบ 7 วัน เป็นเวลาอย่างน้อยจึงจะได้ไปเกิดใหม่ ซึ่งความเข้าใจอย่างนี้เป็นความเข้าใจที่ผิดตามหลักความจริงในทาง พระพุทธศาสนา เพราะคำว่า “วิญญาน” ที่ ด.ช.ชนัย ชุมล้ายวงศ์ กล่าวถึงและที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “ผี” หรือ “สัมภเวสี” นั้น ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “โอปปาติกะ” ซึ่งการเกิดเป็นโอปปาติกะ นี้ถือว่าการเกิดในชาติใหม่ ต่อจากชาติที่เกิดเป็นครุบัวไซและก่อนที่จะมาเกิดเป็น ด.ช.ชนัย ชุมล้ายวงศ์ แล้ว ดังคำที่อาจารย์พร รัตนสุวรรณ กล่าวไว้ว่า “ผีสาว นางไม้ เทวดา พรหม ตลอดจน พวกเปรต และอบายภูมิอื่น ๆ ทั้งหมดทางพระพุทธศาสนารวมเรียกว่าพวกโอปปาติกะ ผู้ที่ตายไปเกิดเป็นโอปปาติกะนั้น ถือว่าเป็นชีวิตที่เกิดใหม่ไม่ใช่เป็นชีวิตที่ยังไม่เกิด ความจริงเขาเกิดแล้ว คือ เกิดเป็นโอปปาติกะ (Rattanasuwan, 1998) และโอปปาติกะนี้ ก็จัดเป็นกำเนิดหนึ่งในสี่แห่งกำเนิดชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธองค์ตรัสแก่พระสารีบุตรว่า ดูก่อนสารีบุตรกำเนิดชีวิตมีอยู่ 4 อย่างคือ 1. กำเนิดอณฺหชะ สัตว์ที่เกิดในไข่ 2. กำเนิดชลาพุชะ สัตว์ที่เกิดในมดลูก 3. กำเนิดสังเสทชะ สัตว์ที่เกิดในปลาเน่า ซากศพเน่า ขนมอบุด น้ำคร่ำหรือเถ่าโคล และ 4. กำเนิด โอปปาติกะ เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวกและเปรตบางจำพวก (ม.ม. (ไทย) 12/152/151-152)

ฉะนั้น หลังจากที่ถูกฆ่าตายแล้ว ก็ไปเกิดเป็นโอบปาติกะ ประเภทใดประเภทหนึ่งตามกำลังแห่งกรรมชั่วที่ตนได้ทำไว้ และจากคำบอกเล่าของ ด.ช.ชนัย ชูมาลัยวงศ์ ที่บอกแก่นางสวณ (อดีตภรรยา) เมื่อเธอถามว่า “เกิดมาชาตินี้จะเจ้าชู้มีเมียมากอีกไหม” ด.ช.ชนัย ชูมาลัยวงศ์ ตอบว่า “ฉันเข็ดแล้วไม่เอาอีก” แล้วเล่าให้นางสวณฟังว่า “เขาบังคับทำโทษให้ฉันแก้ผ้าหมด เหลือแต่ตัวเปล้าอ่อนจ้อน เขาพาไปที่สระบัวกว้างใหญ่ เขาให้ฉันเดินลัดบุกป่าดงเหมือนทำโทษที่ฉันเจ้าชู้มีเมียมาก ฉันได้รับความลำบากมาก กว่าเดินฝ่าดงสระบัวออกมาได้ เมื่อพ้นแล้วเขาก็ให้ใส่เสื้อผ้า มีคนมาประกบคุมตัวอยู่สองข้างพาฉันให้เดินมาพักหนึ่งแล้ว เขาก็บอกว่า ให้ไปเกิดได้ เขาส่งได้แค่นี้ ฉันก็มาเกิดตามที่เขาส่งมาให้เกิด แล้วฉันก็หมดความรู้สึก” (Bhikkhu, 2001) ซึ่งจากคำบอกเล่านี้ทำให้ผู้เขียนมีความเห็นว่าในชาตินี้เขาได้รับผลแห่งกรรมชั่ว โดยได้ไปเกิดในกำเนิดแห่งโอบปาติกะ ประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภทนี้ คือ สัตว์นรก หรือเปรตบางจำพวก (รวมอสุรกายด้วย) (Payutto, 1995) ประเภทใดประเภทหนึ่งอย่างแน่นอน เพราะกรรมชั่ว คือ การล่วงละเมิดศีล 5 ที่ครูบัวได้ประพฤติในขณะที่มีชีวิตอยู่ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในจุฬกัมมวิภังคสูตรว่า “คนที่มีอายุสั้น ก็เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นผู้ชอบฆ่าสัตว์ ด้วยผลแห่งกรรมชื่อนั้น หลังจากตายแล้วจึงต้องไปเกิดในอบายทุกติวินิบาตนรก” (ม.อ. (ไทย) 14/290/350) (อบายทุกติวินิบาตนรก มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งตามนัยแห่งอรรถกถาว่า ตีรจฉานภูมิอสุรกายภูมิเปต ติวีสัยภูมินิรยภูมิ) (Dokbua, 1999).

2) วิเคราะห์กรณีศึกษา น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง

การศึกษาเพื่อวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง ระลึกชาติได้นั้น ผู้เขียนยังพบประเด็นที่น่าสนใจเป็นพิเศษในชาติที่เกิดเป็นโอบปาติกะก่อนที่จะมาเกิดเป็น น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง ในชาติปัจจุบันอยู่อีก 2 ประเด็น จึงเห็นควรที่จะนำมาวิเคราะห์ต่อไป

ประเด็นแรก ตามเรื่องราวการระลึกชาติที่ได้กล่าวข้างต้น ตอนที่คุณตารัง ทนสูงเนิน ได้เล่าว่า “หลังจากเจ้าเอสตายแล้ว ได้นำศพไปเผาที่วัดป่าวิเวกธรรม รุ่งขึ้นก็พากันเก็บอัฐิ เพื่อนำไปทำบุญต่อบ้านกุศยม ก่อนออกจากวัดได้เรียกวินญาณเจ้าเอส (โอบปาติกะ) ให้กลับบ้านด้วย เมื่อเดินทางถึง บ.ช.ส.ชุมแพ ก็เป็นเวลาเกือบเที่ยงทั้งหมดจึงพากันรับประทานอาหารที่นี้ หลังจากรับประทานเสร็จก็ขึ้นรถ โดยลืมเรียกวินญาณเจ้าเอสให้กลับบ้านด้วย จากคำบอกเล่านี้แสดงให้เห็นว่าระหว่างโลกมนุษย์ ภพภูมิของมนุษย์กับโลกแห่ง โอบปาติกะ ภพภูมิของโอบปาติกะ บางประเภท เช่น เทวดาบางเหล่า หรือเปรตและอสุรกายบางจำพวกสามารถสื่อสารติดต่อกันได้ กล่าวคือ อยู่ในฐานะที่ติดต่อกันได้ ดังเช่น การที่ชาวพุทธเราทำทานในโลกนี้แล้วอุทิศไปให้ญาติสายโลหิตที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งอยู่ในโลกอื่น ถ้าหากว่าญาติเหล่านั้นอยู่ในฐานะที่รับได้ทานที่อุทิศไปให้นี้ก็สำเร็จแก่เขา แต่ถ้าหากไม่อยู่ในฐานะที่รับได้ทานที่อุทิศไปนี้ก็ไม่สำเร็จแก่พวกเขา ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเรื่องฐานะและอฐานะแก่ชาณุสโสณิพราหมณ์มีใจความว่า พราหมณ์บุคคลบางคนเป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นมิจฉาทิภูฏี หลังจากตายแล้วเขาไปเกิดในนรก เขาไปเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน พราหมณ์ผู้ที่ท่านไม่ฆ่าสัตว์ผู้ดำรงอยู่นี้แลเป็นอฐานะ พราหมณ์บุคคลบางคนเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นสัมมาทิภูฏีหลังจากตายเขาไปเกิดเป็นมนุษย์ เขาไปเกิดเป็นเทวดา พราหมณ์ผู้ที่ท่านไม่ฆ่าสัตว์ผู้ดำรงอยู่นี้แลเป็นอฐานะ พราหมณ์บุคคลบางคนเป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นมิจฉาทิภูฏี หลังจากตายแล้วเขาไปเกิดในภูมิแห่งเปรต เลี้ยงอัตภาพดำรงอยู่ในภูมิแห่งเปรตนั้นด้วยปัตติทานมัยกุศลจากมนุษย์โลกนี้ที่ญาติ

มิตร อำมาตย์และญาติสายโลหิตของตนอุทิศให้แน่ เป็นฐานะ (อง.ทสก. (ไทย) 24/177/325-326) ซึ่งการที่โลกมนุษย์สามารถติดต่อกับโลกแห่งโอปปาติกะ คือ เปรตหรืออสุรกายบางประเภทได้นี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า โลกทั้งสองนี้อยู่ใกล้กันเหมือนกับประเทศไทยที่มีชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ติดกับประเทศพม่า ลาว เขมร เป็นต้น จึงทำให้การเดินทางไปมาหาสู่กันง่ายกว่าประเทศอื่น ๆ ที่อยู่ไกลออกไป

ประเด็นที่สอง ซึ่งสืบต่อจากประเด็นแรกที่ผู้เขียนสนใจก็คือหลังจากที่วิญญาณเจ้าเอส (โอปปาติกะ) รู้ว่าตนเองพลัดหลงกับคณะที่มีคุณตารั้ง ทนสูงเนิน เป็นหัวหน้าแล้ว จึงออกตามหาเมื่อเจอใครก็ถามว่า ทางไปบ้านกุดยมไปทางไหน แต่ก็ไม่มีใครสนใจ เดินวนไปวนมาภายใน บ.ช.ส.ชุมแพ ประมาณ 1 ชั่วโมง จนกระทั่งพบกับคุณแม่สมบัติ (แม่ในชาติปัจจุบัน) ที่กำลังจะขึ้นรถสองแถวกลับบ้าน แล้วคุณแม่สมบัติเหลือบมาเห็นตน จึงพูดขึ้นว่า “ไปอยู่กับแม่นะที่บ้านแม่มีขนมให้กินเยอะ” แต่วิญญาณเจ้าเอสปฏิเสธว่า “ไม่ไป ผมจะไปบ้านกุดยม” แล้วต่อจากนั้นวิญญาณเจ้าเอสก็มีความรู้สึกว่าดับวูบไป ซึ่งเมื่อ น.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง เล่าถึงตรงนี้ผู้เขียนได้ถามคุณแม่สมบัติถึงเหตุการณ์ตอนนี้ว่า ได้ชวนเจ้าเอสมาอยู่ด้วยจริงหรือ คุณแม่สมบัติได้ตอบว่า “วันที่ไปซื้อของที่ บ.ช.ส.ชุมแพ ไม่ว่าวันไหน แม่ก็ไม่เคย ชวนเด็กผู้ชายหรือใครมาอยู่ด้วยเลย” ซึ่งเหตุการณ์ตอนนี้เป็นเรื่องที่ผู้เขียนสนใจและสงสัยว่าทำไมวิญญาณเจ้าเอส จึงรู้ว่าคุณแม่สมบัติชวนมาอยู่ด้วยแต่คุณแม่สมบัติบอกว่าไม่รู้และไม่เคยชวนใครมาอยู่ด้วย ซึ่งในเรื่องนี้เมื่อผู้เขียนได้ทำการศึกษาค้นคว้าก็พบคำตอบจาก พระเทพวรคุณ ที่ท่านได้เคยไปสัมภาษณ์และพิสูจน์เรื่องราวการระลึกชาติของหนูยแล้วท่านได้แสดงทรรศนะในเรื่องนี้ไว้ว่า ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะผลกรรมฝ่ายดีที่แม่ลูกทั้งสอง รวมไปถึงพ่อที่บ้านด้วย ได้เคยร่วมสร้างบุญกุศลด้วยกันมาถึงเวลาที่จะมาเกิดร่วมกัน จึงทำให้เกิดความคิดผูกพันรักใคร่เสน่หาเกิดขึ้นในจิตวิญญาณของเจ้าเอส โดยแรงแห่งกรรมอันเป็นธรรมชาติ คล้ายกับ รู้สึกว่าแม่เป็นผู้ออกปากชักชวนให้ไปอยู่ด้วย (Sumetho, 2001)

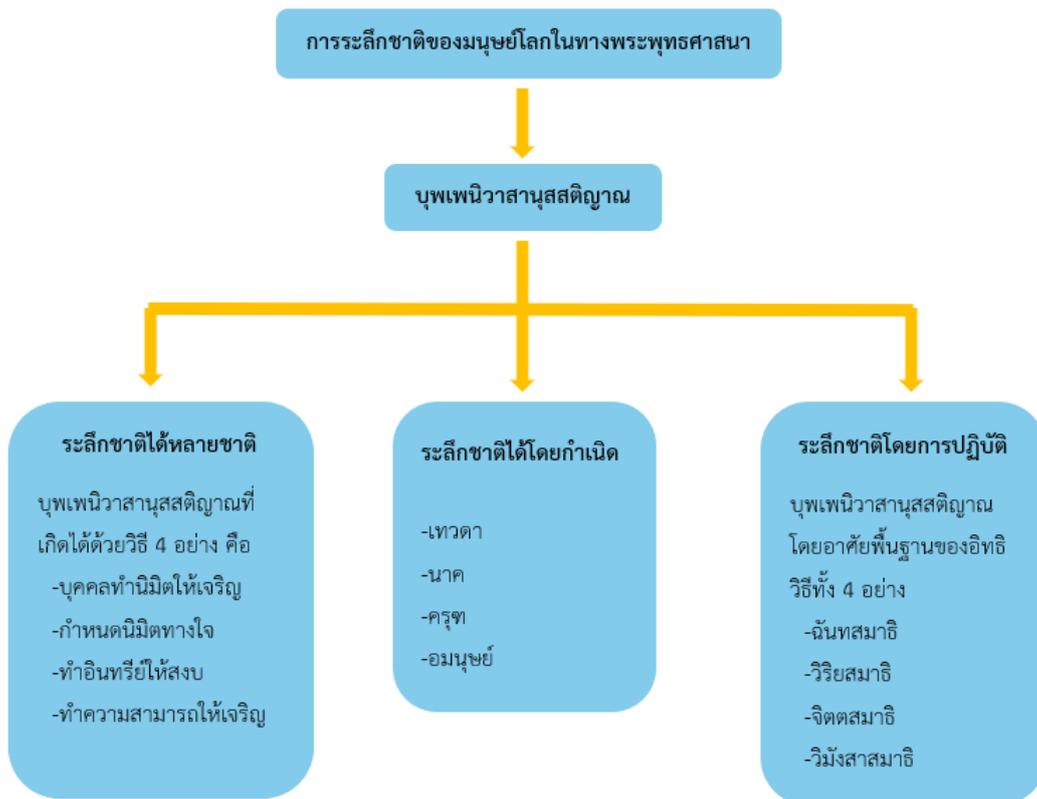
ผลดีของการระลึกชาติได้

ผลดีของการระลึกชาติ คือ เรื่องราวการทำกรรมดีกรรมชั่วที่บุคคลระลึกชาติได้ทำไว้ในชาติก่อน ซึ่งได้ผ่านการพิสูจน์โดยบุคคลที่น่าเชื่อถือและวิธีการพิสูจน์ที่มีหลักฐานชัดเจนว่าเขาเหล่านั้น ได้ผ่านการเกิดมาแล้ว เช่น บุคคลที่ระลึกชาติ กล่าวถึงว่า เป็นอดีตชาติของตนนั้น เคยมีตัวตนอยู่จริงมีที่อยู่ซึ่งสามารถไปตรวจสอบได้ตลอดถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับอดีตชาติของเขานั้น ในปัจจุบันก็ยังคงมีชีวิตอยู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นพยานวัตถุและพยานบุคคล เป็นเครื่องยืนยันเรื่องการระลึกชาติได้ว่าเป็นเรื่องจริง ดังเช่น เรื่องราวการระลึกชาติได้ของ ด.ช.ชัชชัย ชูมาลัยวงศ์และน.ส.สุดารัตน์ สนั่นเมือง เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าควรช่วยกันนำเรื่องราวการระลึกชาติได้ของบุคคลเหล่านี้ ที่ได้ทำกรรมดีกรรมชั่วและได้รับผลดีผลชั่ว ตลอดถึงการได้กลับมาเกิดเป็นคนอีกครั้งในชาติปัจจุบันเผยแพร่ไป เช่น จัดพิมพ์เป็นหนังสือ เผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ และนำเรื่องราวของพระระลึกชาติได้เหล่านี้ ประกอบการเทศน์และบรรยายในงานต่าง ๆ หรือนำเรื่องราวของการระลึกชาติได้ไปสร้างเป็นละครหรือภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งการช่วยกันนำเรื่องการระลึกชาติได้ไปเผยแพร่นี้ ผู้เขียนมีความเชื่อว่าจะทำให้บุคคลที่ยังไม่เชื่อหรือยังไม่มั่นใจในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ตลอดถึงการเวียนว่ายตายเกิดนั้น หันมามีความเชื่อและมีความมั่นใจเพิ่มมากขึ้น หรือถ้าบุคคลเหล่านี้ยังไม่เชื่อหรือยังไม่มั่นใจว่าเป็นเรื่องจริงทีเดียว ก็น่าจะยังคงมี

ผลให้บุคคลเหล่านั้นได้ถูกคิด กล่าวคือ มีทิวทัศน์ที่ปะ ได้แก่ มีความอายชั่วกั้วบาบ เชื่อกรรมและการให้ผลของกรรมเพิ่มขึ้นมาบ้าง ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมจะเกิดผลดีทางจริยธรรมในสังคมไทยเพิ่มมากยิ่งขึ้น

สรุปองค์ความรู้

การระลึกชาติ คือ การนำเอาเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชาติที่แล้วมาเล่าให้ฟังอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ซึ่งส่วนมากมักจะเคยได้ยินได้ฟังกันมาแล้วไม่มากนักน้อย ผู้ที่ระลึกชาติได้บางรายสามารถพาไปชี้สถานที่บุคคล ทรัพย์สินที่ซ่อนไว้ในชาติที่แล้วมาประกอบกับคำบอกเล่าบรรยายให้ผู้ฟังเห็นอย่างสมจริง การระลึกชาติได้เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติที่มีอยู่ทั่วโลกไม่ว่าชนหมู่ใด ศาสนาใด รวมทั้งพระพุทธศาสนาได้รับรองตอกันว่ามีจริง ถึงแม้ว่าอารยประเทศทั้งหลาย เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ จีน ญี่ปุ่น ก็เชื่อถือในเรื่องนี้ การระลึกชาติได้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา คือ “บุพเพนิวาสานุสสติญาณ” ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 3 ประเภท คือ ระลึกได้หลายชาติ ระลึกชาติได้โดยกำเนิด และระลึกชาติได้โดยการปฏิบัติ ส่วนอรรถกถาแห่งบุพเพนิวาสานุสสติญาณ มีทั้งสิ้น 7 อย่าง คือ อารมณ์ที่มีกำหนดมหัคคตารมณ์ อารมณ์อันหาประมาณมิได้ อารมณ์ในอดีต อารมณ์ภายใน อารมณ์ภายนอก และอารมณ์ทั้งภายในและภายนอก บุพเพนิวาสานุสสติญาณ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลเจริญสมาธิในระดับฌานที่สี่และการระลึกชาติด้วยบุพเพนิวาสานุสสติญาณนี้ มีความแตกต่างกันระหว่างพระพุทธรองค์กับบุคคลอื่น ๆ กล่าวคือ พระพุทธรองค์ไม่มีขีดจำกัดในการระลึกชาติด้วยบุพเพนิวาสานุสสติญาณ ส่วนบุคคลอื่น ๆ มีขีดจำกัดเพราะกำลังแห่งการบำเพ็ญวาสนาบารมีและสติปัญญาอย่างน้อยบ้างมากบ้างแตกต่างกันไป

ภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้การระลึกชาติของมนุษย์โลกในทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- Thera, B. (2011). *Visuddhimagga scripture* (A. Asabhamahathera, Trans.; 11th ed.). Tanapress. (in Thai)
- Dokbua, F. (1999). *The concept of samsara: The cycle of rebirth in Buddhism*. Silpa Bannakarn. (in Thai)
- Kupratakul, C. (2015, September 16). *Opening the Tripitaka-discussing the principles of science, solving the reasons for 'remembering one's life': Is it real or just imagination?*. Thairath. <https://www.thairath.co.th/news/local/525362>. (in Thai)
- Manitcharoen, M. (1995). *Thai dictionary* (15th ed.). Aksornpittaya. (in Thai)
- Payutto, P. (1995). *Buddhist dictionary, compiled edition*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (in Thai)
- Punyachoti, B. (2003). *An analytical study of the recollection of past lives in the Sutta Pitaka* [Master's thesis, Mahachulalongkornrajavidyalaya University]. (in Thai)
- Rattanasuwan, P. (1998). *Ghosts and angels are real* (8th ed.). Winyan. (in Thai)
- Phothinan, S. (n.d.). *Reincarnation*. Thai Textbook. (in Thai)
- Singharat, R. (1991). *A comparative study of the viewpoints on rebirth in the Tripitaka and the Vedas* [Master's thesis, Mahachulalongkornrajavidyalaya University]. (in Thai)
- Social News Page. (2023, April 19). *Is it true that reincarnation exists?* MCOT. <https://www.mcot.net/view/oHM2toto>. (in Thai)
- Stevenson, I. (1975). *Cases of the reincarnation type, Vol. I: Ten cases in India*. University of Virginia Press.
- Sumetho, S. (2001). *In the past, he was a man, but after death he was born a woman*. Khon Kaen Printing. (in Thai)
- Thammaroso, R. (2007). *The relationship between karma and rebirth that influences the recall of past lives* [Master's thesis, Mahachulalongkornrajavidyalaya University]. (in Thai)
- Bhikkhu, T. (2001). *Where do you go after death?* (9th ed.). Samai Aksorn. (in Thai)

การประยุกต์ใช้หลักสติปัฏฐาน 4 ในการดำเนินชีวิต
ภายหลังการปั่นป่วนจากโควิด 19 แพ้ระบาด

APPLICATION OF THE BUDDHISM 4 PRINCIPLES OF MINDFULNESS TO LIFE AFTER THE
PANDEMIC – RELATED DISRUPTIONS OF THE CORONAVIRUS 2019

จกกรี ศรีจารุมณีญาณ¹ และชุตินา ศรีจารุมณีญาณ²

Chakkree Sricharumedhiyan¹ and Chutima Sricharumedhiyan²

คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ¹⁻²

Faculty of education and human development, Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand¹⁻²

Corresponding Author e-mail: chakkree.sr@cpru.ac.th

Received February 9,2025; Revised February 20,2025; Accepted February 21,2025

บทคัดย่อ

ไม่เพียงแต่การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้โลกเกิดความปั่นป่วนเท่านั้น ประชากรทั่วโลกต้องเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตจากเดิมไปสู่การดำเนินชีวิตแบบปกติใหม่ (New Normal) ภาคธุรกิจได้รับผลกระทบทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางด้านธุรกิจและการให้บริการต่าง ๆ ให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ภาครัฐก็ต้องปรับยุทธศาสตร์การดำเนินการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เพื่อรับมือกับเศรษฐกิจที่ตกต่ำ อัตราการว่างงานที่เพิ่มสูงขึ้น หรือความขัดแย้งทางการเมือง เป็นต้น ซึ่งผลกระทบที่จะตามมาในระดับปัจเจกบุคคล คือ ภาวะการความเครียดที่เกิดจากแรงกดดันจากสังคม ส่งผลให้มีปัญหาด้านสุขภาพจิต หากขาดการพัฒนาด้านจิตใจ จะเกิดความเครียดสะสม เกิดโรคภัยไข้เจ็บ และตามมาด้วยปัญหาการฆ่าตัวตายได้ในที่สุด ดังนั้น การเติมพลังงานในแง่บวกจะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการทำให้จิตใจของเราได้รับการพัฒนาได้ดีขึ้น ผลคือความผ่อนคลาย สบายใจ มีความรู้สึกที่นิ่ง จิตใจไม่ฟุ้งซ่าน การรู้เห็นตามความเป็นจริงได้ ทั้งนี้ การที่จะอยู่ในสภาวะดังกล่าวได้ต้องอาศัยการฝึกพัฒนาสติที่สอดคล้องกับหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานสำหรับวิธีการฝึกให้เจริญสติในทางพระพุทธศาสนาเพื่อการขัดเกลาจิตใจให้พัฒนาจนส่งผลต่อการลดภาวะความเครียดได้โดยอาศัยหลักปฏิบัติเบื้องต้น คือ การฝึกกรรมฐานโดย มีสติตั้งมั่น แน่วแน่ และอยู่กับปัจจุบัน แนวทางดังกล่าวจะเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตภายหลังการปั่นป่วนจากโควิด 19 แพ้ระบาดอย่างยิ่ง

คำสำคัญ: สติปัฏฐาน 4; การปั่นป่วน; โควิด 19 แพ้ระบาด; ยุคปกติใหม่; การทำสมาธิ

Abstract

Not only is the widespread of Coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic causing the world to be in chaos, but people around the world must also alter their lifestyles from the old to the new normal life. Also, affected business sectors need to adjust their business

models and services to keep pace with the situation inevitably, the government must change its strategy to cope with the economic downturn, the rising unemployment rate, or even political conflicts, etc. The impact that will follow at the individual level is stress caused by social pressure, resulting in mental health problems. Without proper psychological development, it could potentially cause stress to accumulate, diseases, and eventually followed by suicide problems. Thus, filling up with positive energy is a great immunity to make our mind better. The result is relaxation, comfort, and a sense of stillness (the mind is not distracted). To be in this state requires mindfulness development that is consistent with the Buddhism principles of mindfulness 4, which is the basic principle for the Buddhist mindfulness method for refining the mind to develop mental strength and positive energy that results in the reduction of stress – by relying on the practice of meditation or being mindfulness – determination and being in the present. Such an approach would be an appropriate course of action in life after the pandemic-related disruptions of COVID-19.

Keywords: Mindfulness; Disruption; Covid-19; New Normal; Meditation

บทนำ

เมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 เริ่มรุนแรงในประเทศไทย โดยภาครัฐได้มีมาตรการควบคุมการติดเชื้อ ประกาศลดการเดินทางไปต่างประเทศ งดการจัดประชุมและชุมนุมสังสรรค์ ปิดสถานบันเทิงหลายแห่ง ปิดพื้นที่เสี่ยงในหลายจังหวัด เป็นต้น ประชาชนต้องปรับตัวมากขึ้น ปรับวิถีชีวิตแบบ New normal ไม่ว่าจะเป็นการสวมหน้ากากอนามัย การเว้นระยะห่างทางสังคม การล้างมือ ฯลฯ ด้านเศรษฐกิจได้ชะลอตัวลง เกิดปัญหาคนว่างงานเพิ่มสูงขึ้น ประชาชนจับจ่ายใช้สอยน้อยลง แห่งกักตุนสินค้าทั้งหมดนี้เป็นเชื้อเพลิงเพิ่มความเครียดขั้นดีที่ต่อเนื่องกันเป็นห่วงโซ่เมื่อต้องอยู่บ้านมากขึ้น เวลาว่างส่วนใหญ่ก็หมดไป การท่องโลกอินเทอร์เน็ตเพื่อเกาะติดสถานการณ์อย่างใกล้ชิด แต่ยิ่งเราเสพข่าวมากเท่าใด ความตื่นตระหนกวิตกกังวลก็มากขึ้นเพียงนั้น สังคมเราคงไม่ตายด้วยเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) แต่จะมีปัญหาสุขภาพจิตไปเสียก่อน ความโดดเดี่ยวจากการกักตัวและการรักษาระยะห่างทางสังคมทำให้สภาวะทางจิตใจเราไม่มั่นคง เกิดความแปรปรวนตลอดเวลา หนึ่งในตัวช่วยที่ทำให้สุขภาพจิตของประชาชนดีขึ้นคือ การใช้หลักทางพระพุทธศาสนาช่วยรักษาได้ โดยการทำสมาธิ

การทำสมาธิเป็นทักษะหนึ่งในการดำเนินชีวิตในยุคปกติใหม่ เนื่องจากการทำสมาธิ เป็นภาวะของจิตที่ตั้งมั่น กำหนดแนวแน้อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือ เรื่องใดเรื่องหนึ่งติดต่อกันเป็นเวลานาน ๆ ไม่ฟุ้งซ่านไปหาสิ่งอื่นหรือเรื่องอื่นจากสิ่งที่กำหนด ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งหรืออารมณ์เดียวและจิตตั้งมั่นนั้นจะต้องเป็นกุศล ลักษณะของสมาธิ คือ จิตจะเกิดความสงบ เยือกเย็น สบายใจ มีความผ่อนคลาย เอิบอิมใจ ปลอดโปร่ง และมีความสุข เป็นต้น การทำสมาธิแบ่งออกเป็นหลายวิธี ตัวอย่าง เช่น การมโนภาพ การสวดมนต์ การฝึกสติ

หรือการเจริญสติ เป็นต้น บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงการทำความเข้าใจโดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 ของพระพุทธศาสนา และอธิบายให้เห็นถึงประโยชน์ในการใช้หลักสติปัฏฐานในยุค (New normal) เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันให้มากที่สุด คำสอนของพระพุทธองค์แสดงวิธีการฝึกจิตและแสดงอารมณ์ของกรรมฐานแบบต่าง ๆ ไว้มากมาย เพื่อให้เหมาะกับความต้องการของแต่ละบุคคล เหมาะกับจริตอุปนิสัย และความสามารถที่แตกต่างกัน แต่กระนั้นวิธีการต่าง ๆ เหล่านั้น ก็รวมลงทั้งหมดในสติปัฏฐาน ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นทางสายเดียว (เอกายโน มคโค - เอกายนมรรค) อาจกล่าวได้ว่าสติปัฏฐานเป็นหัวใจของกรรมฐานในพระพุทธศาสนาหรือยิ่งกว่านั้นคือ เป็นหัวใจของพระธรรมทั้งหมดก็ได้ (Nyanaponikathera, 1991)

นับเป็นความโชคดีของชีวิต ประชากรในประเทศไทยทั้งหลายได้มีโอกาสพบพระพุทธศาสนามีโอกาสทำตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นมรดกธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสอนแก่ชาวโลกเป็นหนทางที่จะพ้นจากทุกข์การใช้หลักสติปัฏฐาน 4 อันได้แก่

- 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน
- 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน
- 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และ
- 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ความหมายของสติปัฏฐาน

คำว่า “สติ” เป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่จะทำให้บุคคลหยุดคิดพิจารณาก่อนที่จะทำ จะพูด และแม้แต่จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าสิ่งนั้นดีหรือชั่ว มีคุณ มีประโยชน์ หรือเสียหาย ควรกระทำหรือควรเว้นอย่างไร เมื่อยังคิดได้ก็จะช่วยให้พิจารณาทุกสิ่งทุกอย่างละเอียดประณีต และสามารถถ่วงถ่วงเอาสิ่งที่ไม่เป็นสาระ ไม่เป็นประโยชน์ออกให้หมด คงเหลือแต่เนื้อแท้ที่ถูกต้องและเป็นธรรม ซึ่งเป็นของควรคิด ควรพูด ควรทำแท้ (His Majesty King Bhumibol Adulyadej, 1994)

สติปัฏฐาน คือ สติที่จดจ่ออย่างต่อเนื่องที่สภาวะธรรมทางกายและทางจิต ต้องกำหนดรู้ปัจจุบันอารมณ์ที่ปรากฏทางทวาร 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ สติปัฏฐาน 4 ได้แก่ ธรรมที่เป็นอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งสติ (ความระลึกได้) ทั้ง 4 คือ (Payutto, 2003)

- 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐานมีสติ พิจารณาเห็นกายในกาย ทั้งภายในและภายนอก
- 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานมีสติพิจารณาเวทนา ในเวทนา ทั้งภายในและภายนอก
- 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานมีสติพิจารณาเห็นจิตในจิต ทั้งภายใน และภายนอก
- 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานมีสติพิจารณาเห็นธรรมในธรรม ทั้งภายในและภายนอก

สติปัญญา คือที่ตั้งของสติ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง คือ ตามที่
 สิ่งนั้น ๆ มันเป็นของมันเอง สติปัญญา คือการมีสติอยู่ที่ฐานทั้ง 4 ของสติ หรือการมีสติพิจารณาภายใน
 จิต ธรรม (Julajaritta, 2003)

สติปัญญา คือ ภายใน จิต ธรรม ได้แก่ รูปธรรม และนามธรรม พระพุทธองค์ทรงสอนให้เจริญสติ
 ปัญญาและปัญญา เพื่อมารู้แจ้ง ความจริงของสิ่งทั้งหลายในโลกว่า เป็นเพียงรูปกับนาม และปัญญา ได้เข้าไป
 ถึงสภาวะ ลักษณะของรูปนามโดยความเป็นไตรลักษณ์ (Utsahalak, 2006)

ดังนั้น ความหมายของคำว่า สติปัญญา คือ สภาวะที่จิตมีความตั้งมั่น ก็จะเข้าสู่สภาวะที่เรียกว่า ความ
 รู้สึกตัวทั่วพร้อม การพิจารณาเห็นตามความเป็นจริง รู้สึกทั้งตัว รู้พร้อมทั้งกายทั้งใจ สติปัญญา ประกอบด้วย
 4 อย่าง คือ ภายใน จิต และธรรม

องค์ประกอบของสติปัญญา 4

1. กายานุปัสสนาสติปัญญา การมีสติในกายเป็นอารมณ์ คือ มีสติกำหนดพิจารณาภายใน
 ภายใน คือเห็นตามความเป็นจริง เช่น เป็นเพียงการประชุมกันของเหตุปัจจัยอันมีธาตุ 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ
 เป็นต้น ในขั้นแรกนั้น เป็นการฝึกให้มีสติเสียก่อนโดยฝึกดูลมหายใจเข้า หายใจออกอย่างมีสติ หรือการมีสติอยู่
 ในอริยาบถของกาย เมื่อรู้เห็นตามความเป็นจริงของกายนั้นว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ล้วนเป็นอนัตตา จิตจะได้
 คลายความยึดมั่นพองโตมั่นพึงพอใจหรือหลงใหลในกายแม้ตัวตนของตนหรือบุคคลอื่นเป็นการตัดกำลังตัณหา
 โดยตรงทางหนึ่ง ซึ่งแบ่งเป็น 6 แบบ ได้แก่

1.1 อานาปานสติ มีจุดประสงค์เพื่อการฝึกสติ โดยกำหนดตามดูหรือรู้ตามลมหายใจเข้าออกแบบ
 ต่าง ๆ ตลอดจนสติ สังเกตเห็นอาการของลมหายใจ เพื่อที่จะละความฟุ้งซ่านเป็นสำคัญ เช่น การตั้งกายตรง ก็เพื่อ
 ช่วยดำรงสติไว้ ไม่ให้เลื่อนไหล ง่วงนอนได้ง่าย ๆ ในขณะที่ปฏิบัติ อานาปานสติจึงใช้ปฏิบัติเมื่อวิเวก เป็นต้น

1.2 อิริยาบถ คือ การกำหนดสติให้ระลึกไว้ในอริยาบถต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น เดิน นอน ยืน
 นั่ง ฯลฯ คือ มีสติรู้ในอริยาบถต่าง ๆ นั้นเอง มีจุดประสงค์เช่นเดียวกับอานาปานสติคือละความตำริพล่านคือ
 ฟุ้งซ่านเป็นสำคัญ ไม่ได้มีจุดประสงค์โดยตรงเพื่อใช้เป็นอารมณ์ในการทำสมาธิ การปฏิบัติอริยาบถอาจใช้
 โดยทั่วไปได้เนื่อง ๆ ในการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นต้น

1.3 สัมปชัญญะ ความรู้ตัวคือ ปัญญาในการให้มีสติต่อเนื่องในการกระทำหรือการเคลื่อนไหว
 เช่น เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม ร้อง ตื่น หลับ เป็นต้น คือมีสติอย่างรู้ตัวทั่วพร้อม สติระลึกอย่างต่อเนื่องสลับ
 สับเปลี่ยนอริยาบถได้ ตามที่สติระลึกตามความเป็นจริง มีสติระลึกไม่เพ่งจนแน่นเพื่อการทำสมาธิ
 ระดับสูง โดยการใช้การจงกรมไปในการเจริญสมาธิเป็นสำคัญ คือ การใช้ทำการเดินนั้นมาเป็นอารมณ์เพื่อเน้น
 ให้เกิดความสงบจากสมาธิเป็นสำคัญ สัมปชัญญะคือการรู้ตัวทั่วพร้อมในกิจหรืองานที่กระทำนั่นเอง

1.4 ปฏิกุศลนสิการ เมื่อมีสติ ใช้สติที่ฝึกมานั้นอันย่อมประกอบด้วยสมาธิตั้งมั่น จึงนำสติและ
 จิตตั้งมั่นนั้นไปใช้พิจารณาส่วนต่าง ๆ ของร่างกายว่าล้วนเป็นสิ่งปฏิกุศล ไม่สะอาด โสโครก ต้องเข้าใจว่ากายตน
 คือ การเห็นในกาย (ภายใน) เข้าใจว่าการเห็นกายของบุคคลอื่น (เห็นกายในกายภายนอก) ต่างก็เป็นเช่นนี้

ล้วนเป็นไปเพื่อให้เกิตนิพพิทาเพื่อลดละความยึดมั่นพึงพอใจหลงใหลในกายตนและในกายบุคคลอื่นลง เพื่อให้เห็นตามความเป็นจริงว่าล้วนแล้วแต่เป็นของปฏิกุสโลโครก เพื่อคลายความหลงใหลรักใคร่ยึดมั่นลงไป

1.5 ธาตุมนสิการ คือการพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงของกายนี้ว่า เป็นเพียงก้อนหรือมวลหรือธาตุทั้ง 4 อันล้วนไม่งาม ไม่สะอาด เป็นปัจจัยให้เกิดกายนี้ชั่วขณะระยะหนึ่ง ทั้งกายตนเองและบุคคลอื่น

1.6 นวสีวธิกา คือ การพิจารณาซากศพ ในสภาพต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ 9 แบบ หรือระยะ จนผู้ฟังเนาเปื่อยไปในที่สุด และต้องเข้าใจว่ากายตนและผู้อื่นต่างก็ล้วนเป็นแบบนี้ ไม่เป็นอื่นไปได้

2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ สติกำหนดพิจารณาเวทนาหรือการเสพรสอารมณ์ที่บังเกิดขึ้นเป็นธรรมดาจากการกระทบคือ ผัสสะ ให้เห็นเวทนาที่เกิดขึ้น แล้วพิจารณาให้เห็นตามความจริงของเวทนา เวทนา คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นและเป็นไปตามธรรมหรือสภาธรรมหรือธรรมชาติจริง ๆ ตามเหตุปัจจัยอันมาปรับปรุงแต่ง หรือมาผัสสะ จึงเกิด ๆ ดับ ๆ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาไม่มีตัวไม่มีตนแท้จริง จึงไม่ใช่เราไม่ใช่ของเราอย่างแท้จริง จึงควบคุมบังคับบัญชาไม่ได้ ในทางปฏิบัติ เวทนาในเวทนา คือ มีสติรู้อยู่เนื่อง ๆ ย่อมต้องเกิดความรู้สึกจากการรับรู้ในอารมณ์ที่ผัสสะกันเป็นธรรมดาโดยธรรมชาติ จึงให้ไม่ยึดมั่นหมายมั่นในเวทนาเหล่าใดเหล่านั้น ด้วยการอุเบกขาไม่เอนเอียงไปนึกคิดปรุงแต่ง คือ ฟุ้งซ่านทำให้เกิดเวทนาขึ้นอีก อันจักเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดตัณหา มีทุกข์ตามมา

3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน หรือ การเห็นจิตในจิต หรือสตรระลึกรู้เท่าทันหรือพิจารณาจิต และโดยเฉพาะอาการของจิตหรือกริยาของจิต เช่น รากะ โทสะ โมหะ ฟุ้งซ่าน หตну เป็นต้น ที่ทำให้เกิดความเศร้าหมองหรือผองแผ้วเป็นอารมณ์ คือ มีสตรระลึกรู้เท่าทันในจิตตสังขาร ตามสภาพเป็นจริงที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ในทางปฏิบัติของการ เห็นจิตในจิต คือ สติเห็นจิตสังขารตามที่พิจารณาอยู่เนื่อง ๆ แล้วอุเบกขาไม่เอนเอียงไปแทรกแซงด้วยถ้อยคิดปรุงแต่งหรือกริยาจิตใด ๆ เป็นต้น

4. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หรือ การใช้สติกำหนดพิจารณาธรรมหรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดแก่ใจเป็นอารมณ์ทั้งที่เป็นกุศลหรืออกุศล ก็เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติและเครื่องระลึกรู้เพื่อให้เกิดปัญญาเป็นสำคัญหรือเป็นวัตถุประสงค์

แนวทางการปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 ในยุคหลังเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

1. กายานุปัสสนา คือการพิจารณากาย หรือรู้เท่าทันกาย คือ ใช้สติในการพิจารณาดูกาย รู้เท่าทันตนเอง และสามารถควบคุมจิตใจและสติตนเองได้ ได้แก่

1.1 การหมั่นสำรวจตนเองอยู่บ่อย ๆ วัตถุประสงค์หากมีอาการไข้ ไอ น้ำมูก เจ็บคอ หายใจลำบาก เหนื่อยหอบ ไม่ได้กลิ่น ไม่รู้รส ควรพบแพทย์ทันที

1.2 การดูแลตนเองทางจิตใจ เช่น การฝึกทำสมาธิหรือการอ่านหนังสือดี ๆ สักเล่ม ทำให้จิตใจแจ่มใส

1.3 การดูแลตนเองทางร่างกาย เช่น การออกกำลังกาย ทานอาหารให้ครบ 5 หมู่

1.4 การป้องกันตนเอง เช่น การสวมหน้ากากอนามัย การล้างมือบ่อย ๆ ไม่ทำกิจกรรมรวมตัวกันเป็นกลุ่มแออัด

2. เวทนานุปัสสนา คือการพิจารณาความรู้สึก หรือรู้เท่าทันความรู้สึก คือ ใช้สติในการพิจารณาดูโดยมีปัญญา รู้เท่าทันความรู้สึกทั้งสุขและทุกข์ เข้าใจสิ่งต่าง ๆ โดยใช้สติ ใช้ปัญญาในการมองสิ่งต่าง ๆ

2.1 การรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในโซเชียลมีเดีย มีทั้งเรื่องที่เป็นความจริงและเรื่องเท็จ ซึ่งต้องใช้การพิจารณาหลายอย่างมาตัดสินใจ อย่างเช่น ต้องการระมัดระวัง รอบคอบในการรับรู้ข่าวสารข้อมูลและการใช้โซเชียลมีเดียอย่างถูกต้อง

2.2 การคิดบวก มองโลกในแง่บวก เป็นทักษะที่สำคัญต้องหมั่นใส่ใจกับความรู้สึกของตนเอง เติมพลังงานบวกให้ตนเองอยู่เสมอ มองตนเองอย่างมีคุณค่า

3. จิตตานุปัสสนา คือ การพิจารณาจิต หรือรู้เท่าทันจิตใจ โดยมีปัญญารู้เท่าทัน สภาพจิตใจ และความเป็นผู้มีสติรู้จักยับยั้งชั่งใจทันต่อเหตุการณ์

3.1 การสร้างจิตใจให้เข้มแข็ง ในช่วงที่กักตัวที่บ้าน เป็นการสำรวจจิตใจของตนเอง

3.2 การทันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะการรู้ข่าวเรา หมั่นเช็คสถานการณ์การระบาดของโควิด 2019 อยู่เสมอ เพราะเป็นการป้องกันตนเอง ไม่ไปพื้นที่เสี่ยงในจุดนั้น

3.3 การควบคุมตนเอง เป็นการสำรวจอยู่จิตใจตนเองอยู่ตลอดเวลา ทบทวนเหตุการณ์ต่าง ๆ แต่ก็ไม่ไข่มุ่ไม่ปล่อยวาง เป็นต้น

4. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การพิจารณาให้เห็นธรรม คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรมทั้งหลายเป็นการรู้เท่าทันเรื่องราวทั้งหลายที่รู้ที่คิด และมีสติในเหตุการณ์ รู้จักการแสวงหาสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ให้แก่ตนเอง

4.1 การเอาใจใส่เฝ้าดูและกำหนดรู้ให้ทันปัจจุบัน โดยอาศัยความเพียรมีสติระลึกรู้อยู่ทุกขณะ เช่น ขณะที่ได้ยิน ขณะที่ได้กลิ่น ขณะรู้รส เป็นต้น

4.2 การปฏิบัติธรรม อาจจะเป็นการทำสมาธิที่บ้านก็ได้ให้เราได้มีสติมากขึ้น ช่วยเยียวยาจิตใจเรื่องที่ผ่านมาหรือเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้

ประโยชน์ของการฝึกจิต

การฝึกจิตนั้นมีคุณค่าต่อชีวิตมาก เพราะทำคนให้เป็นผู้ประเสริฐขึ้นในที่นี่จะนำประโยชน์ของสมาธิมากล่าวบางอย่างเท่านั้น คือ

1. การทำงานประสบผลสำเร็จ สามารถเรียนหนังสือได้ผลดี รวมทั้งมีความจำแม่นยำ และจำได้ดีกว่าเดิม

2. ทำสิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ไม่ค่อยผิดพลาด เพราะมีสติสมบูรณ์ขึ้น

3. สามารถทำงานได้มากและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. ทำให้โรคร้ายบางอย่างหายไป

5. ทำให้เป็นคนมีอารมณ์เยือกเย็น มีความสุขใจได้มากและมีพรวรรณแฝงใส
6. ทำให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข เช่น หากอยู่ที่ทำงานก็มีเพื่อนในที่ทำงานได้รับความสุข หากอยู่ที่บ้านก็ทำให้คุณพ่อคุณแม่มีความสุขได้
7. สามารถแก้ไขความยุ่งยาก และความเดือดร้อนวุ่นวายในชีวิตได้วิธีที่ถูกต้อง

สรุปองค์ความรู้

ขณะดำเนินชีวิตประจำวันในยุค New Normal นั้นมีสิ่งต่าง ๆ มากกระทบผัสสะตลอดเวลา ความคิด ฟุ้งซานออกไป คิดสิ่งต่างอดีตจนถึงปัจจุบันและอนาคต ปัญหาเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ ความเครียดมากมายที่ทำให้จิตคิดแต่สิ่งที่ปรุงแต่งขึ้นมาเอง อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถโดยให้ระลึกในธรรม (กาย เวทนา จิต ธรรม) รู้เท่าทัน มีสติ เพราะธรรมหรือสิ่งที่มาผัสสะนั้นมีคุณสมบัติแตกต่างกันไป รวมไปถึงจริตของแต่ละบุคคลของนักปฏิบัติ หากมีการปฏิบัติเป็นประจำจะทำให้เกิดความชำนาญชำนาญในการเห็นการรู้ในธรรมทั้ง 4 ที่แตกต่างกันออกไปตามจริตและสังขารที่ได้สัมผัสไว้นั้นเองและธรรมทั้ง 4 นั้นเมื่อเห็นและรู้เท่าทัน ต่างก็ล้วนมีคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งสิ้น ดังนั้นในการดำรงชีวิตประจำวันแล้วมีสติเห็นในธรรม (กาย เวทนา จิต ธรรม) ไต่ก่อนก็ได้ เพราะย่อมเกิดคุณดังนี้

1. **การรู้เท่าทันกาย** เพื่อทำให้เกิดคลายความยึดความอยากในกายอันเป็นที่รักยิ่งโดยไม่รู้ตัว เมื่อรู้ตามความเป็นจริงแล้วอุเบกขาไม่แทรกแซงเข้าไปคิดนึกปรุงแต่ง ก็ จะเห็นการดับในที่สุด

2. **รู้เท่าทันเวทนา** เพื่อให้เกิดคลายความยึดความอยากในเวทนาความรู้สึกรับรู้ในสิ่งที่กระทบสัมผัส เมื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า สักแต่เกิดแต่เหตุปัจจัย มันต้องเป็นเช่นนั้นเอง แล้วอุเบกขาไม่แทรกแซงเข้าไปคิดนึกปรุงแต่ง ก็ จะเห็นการเกิด การดับได้ด้วยตนเอง

3. **รู้เท่าทันจิต** เพื่อให้เกิดคลายความยึดความอยากในจิตสังขาร (ความคิด ความนึกต่าง ๆ) เมื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า สักแต่เกิดแต่เหตุปัจจัยต่าง ๆ แล้วอุเบกขาไม่แทรกแซงเข้าไปคิดนึกปรุงแต่ง ก็ จะเห็นการเกิด การดับได้ด้วยตนเอง จิตเมื่อเห็นความจริงเช่นนี้บ่อย ๆ สักว่าจิตเกิดเพราะเหตุปัจจัยเช่นนี้เอง ก็จักเกิดนิพพิทาในจิตสังขารความคิดปรุงแต่งเหล่านั้นในที่สุด

4. **รู้เท่าทันธรรม** เพื่อให้เกิดภูมิรู้ภูมิญาณความรู้ความเข้าใจอย่างปรমัตถ์ในสิ่งต่าง ๆ นั่นเอง เมื่อเกิดกาย เวทนา หรือจิตตามข้างต้น แล้วเกิดเห็นธรรมะใด ๆ ก็หยาบยกขึ้นมาพิจารณาหรือคิดนึกสังเกตในสิ่งเหล่านั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ดังนี้เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- His Majesty King Bhumibol Adulyadej. (1994). Royal Guidance. *Lan Pikul Journal*, 36. (in Thai)
- Julajaritta, E. (2003). *Core principles of the Four Noble Truths* (3rd ed.). Kled Thai. (in Thai)
- Nyanaponikatheara, P. (1991). *Mahasatipatthana Sutta: Concepts and explanations*. Abhidhamonline. <http://abhidhamonline.org/thesis/202htm>. (in Thai)

Payutto, P. A. (2003). *Dictionary of Buddhism* (10th ed.). S R Printing Mass Products. (in Thai)

Utsahalak, C. (2006). *Buddhist wisdom: A manual for wisdom development* (2nd ed.). Phithak Dharma Distribution Fund. Thanathat Printing. (in Thai)

จิตตปัญญาศึกษากับการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ในวัยรุ่น
CONTEMPLATIVE EDUCATION AND ENHANCEMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE
IN ADOLESCENTS

พระสุนทร วอนไฉวัน

Phra Sounthone Vonelayvanh

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author e-mail: sounthone.vo63@snru.ac.th

Received February 9,2025; Revised February 19,2025; Accepted February 23,2025

บทคัดย่อ

จิตตปัญญาศึกษาเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจและปัญญาภายในบุคคล ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ในวัยรุ่น อารมณ์ของวัยรุ่น มีความอ่อนไหวต่ออิทธิพลของบุคคลอื่น ๆ ส่วนใหญ่ยังมีอิทธิพลต่อแรงกดดันทางสังคม วัยรุ่นอาจเริ่มแสดงอารมณ์ให้เห็นชัดเจนหรือรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะเมื่อรู้สึกไม่พอใจ ทั้งยังอาจแสดงอารมณ์ก้าวร้าว หรือมีอารมณ์ขึ้น ๆ ลง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกับพ่อแม่ หรือเพื่อนได้ การเปลี่ยนแปลงของระดับฮอร์โมนภายในร่างกายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดอารมณ์เหล่านี้ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ในวัยรุ่นเป็นสิ่งธรรมดา และสามารถจัดการได้โดยการเรียนรู้วิธีการควบคุมและแสดงอารมณ์แบบผู้ใหญ่ได้

หลัก 6 ประการของจิตตปัญญาศึกษาที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ในวัยรุ่น ประกอบด้วย 1) พิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การฝึกให้วัยรุ่นรู้จักสังเกตและพิจารณาอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมของตนเองอย่างใคร่ครวญ ช่วยให้วัยรุ่นเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น 2) เชื่อมโยงสัมพันธ์ การส่งเสริมให้วัยรุ่นเห็นความเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับผู้อื่นและสิ่งรอบตัว ช่วยให้วัยรุ่นเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น 3) ฟังอย่างลึกซึ้ง การฝึกให้วัยรุ่นฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจและใส่ใจ ช่วยให้วัยรุ่นเข้าใจความรู้สึกและความคิดของผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง 4) ฝึกลมองเห็นตามความเป็นจริง: การส่งเสริมให้วัยรุ่นมองโลกและชีวิตตามความเป็นจริง ไม่ตัดสินหรือมีอคติ ช่วยให้วัยรุ่นเข้าใจโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้อง 5) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ช่วยให้วัยรุ่นได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และ 6) การสะท้อนคิด การส่งเสริมให้วัยรุ่นทบทวนและสะท้อนคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมา ช่วยให้วัยรุ่นได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองจากประสบการณ์

องค์ประกอบ 5 ประการของความฉลาดทางอารมณ์ในวัยรุ่นประกอบด้วย 1) ตระหนักรู้ตนเอง ความสามารถในการรับรู้อารมณ์ ความคิด และความต้องการของตนเอง 3) ควบคุมอารมณ์ ความสามารถในการจัดการและควบคุมอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม 4) ความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ และเห็นอกเห็นใจความรู้สึกของผู้อื่น ความสามารถในการเข้าใจและเห็นอกเห็นใจความรู้สึกของผู้อื่น 5) การสร้างและรักษา

ความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ความสามารถในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นละ 6) การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง มุ่งมั่นที่จะบรรลุเป้าหมาย และมีความพากเพียรความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง มุ่งมั่นที่จะบรรลุเป้าหมาย

คำสำคัญ: จิตตปัญญาศึกษา; ความฉลาดทางอารมณ์; วัยรุ่น

Abstract

Contemplative education is an approach that focuses on developing inner awareness and wisdom, which is essential for enhancing emotional intelligence in adolescents. Adolescents' emotions are highly sensitive to the influence of others and are often affected by social pressures. They may begin to express their emotions more noticeably or intensely, especially when feeling dissatisfied. This can manifest in aggressive behavior or mood swings, leading to conflicts with parents or peers. One contributing factor to these emotional fluctuations is hormonal changes in the body. However, emotional changes in adolescence are natural and can be managed by learning how to regulate and express emotions in a mature manner.

The six principles of contemplative education that promote emotional intelligence in adolescents include. 1) Mindful Reflection Training adolescents to observe and reflect on their emotions, thoughts, and behaviors in a mindful way helps them gain deeper self-understanding. 2) Interconnectedness Encouraging adolescents to recognize the connections between themselves, others, and their surroundings fosters empathy and understanding. 3) Deep Listening Teaching adolescents to listen attentively and with care enables them to better understand the feelings and thoughts of others. 4) Seeing Things as They Are Promoting a realistic and unbiased view of the world helps adolescents develop a more accurate understanding of life. 5) Learning Community Creating an environment conducive to learning and experience-sharing supports continuous personal growth. And 6) Reflective Thinking Encouraging adolescents to review and reflect on past experiences helps them learn and grow from their experiences.

The five components of emotional intelligence in adolescents include. 1) Self-Awareness The ability to recognize one's own emotions, thoughts, and needs. 2) Emotional Regulation The ability to manage and control one's emotions appropriately. 3) Empathy The

ability to perceive, understand, and empathize with the emotions of others. 4) Relationship Management The ability to build and maintain positive relationships with others. And 5) Self-Motivation The ability to set and pursue goals with perseverance and determination.

Keywords: Contemplative Education; Emotional Intelligence; Adolescents

บทนำ

วัยรุ่นเป็นช่วงสำคัญของชีวิตที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยมีการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนและการเจริญเติบโตของร่างกาย รวมถึงการแสดงออกทางอารมณ์ที่ซับซ้อนขึ้น ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการคิดอ่านของวัยรุ่น (Bronfenbrenner, 1979) และพัฒนาบุคลิกภาพและค้นหาความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง มีความสนใจในการทดลอง และการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การส่งเสริมให้วัยรุ่นรับรู้ตนเองมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้สามารถคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมตามบริบทของชีวิต และการรับรู้ตนเองทางด้านสังคม หรืออัตมโนทัศน์ทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้วัยรุ่นเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายในการปรับตัวในสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย การสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพ จากครอบครัว สถานศึกษา และสังคมสามารถช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาตนเองในทางที่เป็นประโยชน์ และมั่นคง จะช่วยให้เป็นผู้ใหญ่ที่มั่นคงและสามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมในอนาคต (Phavika Phaksa, 2020) ความฉลาดทางอารมณ์ในวัยรุ่นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นช่วงที่วัยรุ่นกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) จะช่วยให้สามารถจัดการกับความท้าทายที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้วัยรุ่นสามารถเข้าใจและจัดการอารมณ์ของตนเอง รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จและความสุขในชีวิต เช่น องค์ประกอบสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่น ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness) การจัดการอารมณ์ (Self-Regulation) การสร้างแรงจูงใจในตนเอง (Self-Motivation) ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy) และทักษะทางสังคม (Social Skills) (Mayer and Salovey, 1997; Gardner, 1989; Cooper and Sawof, 1997; Goleman, 1998; Bar-on, 2000) ผลจากระยะก่อนวัยรุ่นอาจรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงในอารมณ์อย่างมาก ซึ่งบางครั้งอาจรุนแรงและไม่ค่อยมั่นคง ความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากความสุขไปสู่ความหดหู่ และการขัดแย้งกับผู้ใหญ่ เป็นเรื่องที่พบบ่อยในวัยรุ่น (Naruphan Duangwises, 2023) การเปลี่ยนแปลงตามช่วงวัยตอนต้นเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและอารมณ์ รวมถึงการต้องการความยอมรับจากเพื่อนและการเริ่มมีความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม วัยรุ่นตอนกลาง การพัฒนาในด้านสติปัญญาและการควบคุมอารมณ์มากขึ้น พร้อมกับการแสดงออกและการต้องการอิสระ วัยรุ่นตอนปลาย การพัฒนาทางสติปัญญาที่มั่นคงขึ้น และอารมณ์ที่ดีขึ้น รวมถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ (Susita Wangjiranani, 2023) อารมณ์เชิงลบ ผลกระทบจากพฤติกรรมของผู้ปกครอง ความเครียดจากความสัมพันธ์ใกล้ชิด และความไม่ลงรอยกันในความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ส่งผลต่ออารมณ์เชิงลบของวัยรุ่น รวมถึงการเผชิญกับมาตรการทางวินัยและการลงโทษที่อาจกระตุ้นอารมณ์เชิงลบเพิ่มขึ้น (Liang, 2023) อารมณ์และสุขภาพจิต

ความรู้สึกกละอายใจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอาการทางจิตและส่งผลเสียต่อความพึงพอใจในชีวิต ขณะที่ความรู้สึกผิดมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจในชีวิต (Sullivan et al, 2020)

การนำแนวคิดจิตปัญญาศึกษาไปใช้สามารถช่วยพัฒนาทักษะทางอารมณ์และพฤติกรรมในวัยรุ่น รวมถึงการสร้างความสุขและความสัมพันธ์ที่ดีในชีวิตประจำวัน จิตปัญญาศึกษา เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการตระหนักรู้และทำความเข้าใจตนเองผ่านประสบการณ์ภายใน โดยใช้วิธีการหลากหลาย เช่น การนั่งสมาธิ การทำศิลปะ การฝึกโยคะ เพื่อช่วยให้เกิดการสังเกตและค้นพบตนเองอย่างลึกซึ้ง (Pimsawat Kosolsombat, 2022) โดยมีหลักการสำคัญ คือ การพัฒนาสติและความตระหนักรู้ เน้นการพัฒนาสติและการตระหนักรู้ในตัวเอง รวมถึงการเรียนรู้บนฐานของความรักและความเมตตา (National Research Council of Thailand, 2016) การปรับใช้ตามบริบท การนำแนวคิดจิตปัญญาศึกษาไปประยุกต์ใช้ควรคำนึงถึงบริบทและเป้าหมายการพัฒนา รวมถึงความสนใจและพื้นฐานการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และส่งเสริมค่านิยมที่ดี (Munirah Yanya, 2017) ผลลัพธ์ที่คาดหวัง การปฏิบัติตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษาจะช่วยให้วัยรุ่นมีสมาธิจดจ่ออยู่กับสิ่งที่กำลังทำ และตระหนักรู้ถึงอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ซึ่งสามารถส่งผลให้พฤติกรรมดีขึ้นและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (Pimsawat Kosolsombat, 2022)

ดังนั้น การนำแนวคิดจิตปัญญาศึกษามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้หรือการอบรมวัยรุ่นสามารถช่วยพัฒนาคุณลักษณะที่สำคัญและส่งเสริมการเติบโตอย่างสมดุลใน ด้านต่าง ๆ เนื่องจากเล็งเห็นว่าช่วงอายุดังกล่าวเป็นวัยเริ่มต้นของการก้าวไปสู่การเป็นวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์สูง มักมีปัญหาทางด้านอารมณ์และความรู้สึกได้ง่าย โดยถือเป็นช่วงวัยที่สำคัญในการพัฒนาภาวะความฉลาดทางอารมณ์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาภาวะความฉลาดทางเชาว์ปัญญา และให้นักเรียนวัยรุ่น ได้เรียนรู้วิธีการกำจัดอารมณ์และส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์และเป็นการวางราก ฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนวัยรุ่น ให้เป็นทรัพยากรที่ดีมีคุณค่าต่อตนเอง และสังคมในอนาคตสืบไป

อารมณ์ในวัยรุ่น

อารมณ์ของวัยรุ่นมักเป็นผลสืบเนื่องมาจากระยะก่อนวัยรุ่น โดยบางครั้งอาจเพิ่มความรุนแรงขึ้นบ้าง วัยนี้มักจะมีความรู้สึกที่เปิดเผยเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกว่าตนมีความสุข แต่ในบางครั้งก็อาจจะหดหู่ มีความสงสัยอยู่ตลอดเวลาได้ รู้สึกชอบและไม่ชอบรุนแรง ไม่ค่อยจะยอมใครง่าย ๆ แต่บางครั้งก็จะโอ้อ้อมอารี บางครั้งก็เป็นคนเห็นแก่ตัวแบบเด็ก ๆ มักจะมีความรู้สึกนึกคิดขัดแย้งกับผู้ใหญ่อยู่เสมอ ถ้าพ่อแม่ให้โอกาสเด็กวัยนี้ได้แสดงความเห็น ก็จะช่วยให้เด็กเรียนรู้วิธีการขึ้นทีละน้อยถ้าไม่เปิดโอกาสเลยเด็กอาจจะเกิดความเครียด และเกิดปัญหาทางอารมณ์ตามมา (Naruphan Duangwises, 2023) โดยมีนักจิตวิทยา และนักการศึกษา ได้นำเสนออารมณ์ของวัยรุ่นว่า (Thanawataphichatchot, 2023; Susita Wangjiranani, 2023; Sullivan et al, 2020; Liang, 2023) กล่าวโดยสรุป อารมณ์ของวัยรุ่น มีความอ่อนไหวต่ออิทธิพลของบุคคลอื่น ๆ ส่วนใหญ่มักมีอิทธิพลต่อแรงกดดันทางสังคม วัยรุ่นอาจเริ่มแสดงอารมณ์ให้เห็นชัดเจนหรือรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะเมื่อรู้สึกไม่พอใจ ทั้งยังอาจแสดงอารมณ์ก้าวร้าว หรือมีอารมณ์ขึ้น ๆ ลง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกับพ่อแม่ หรือเพื่อนได้ การเปลี่ยนแปลงของ

ระดับฮอร์โมนภายในร่างกายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดอารมณ์เหล่านี้ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ในวัยรุ่นเป็นสิ่งธรรมดา และสามารถจัดการได้โดยการเรียนรู้วิธีการควบคุมและแสดงอารมณ์แบบผู้ใหญ่ได้

การแบ่งช่วงอายุของวัยรุ่น

องค์การอนามัยโลกกำหนดให้ “วัยรุ่น” คือบุคคลในกลุ่มอายุ 10-19 ปี และเยาวชนเป็นกลุ่มอายุ 15-24 ปี ในขณะที่วัยรุ่นหนุ่มสาว ครอบคลุมช่วงอายุ 10-24 ปี (องค์การอนามัยโลก, 2567) กล่าวว่า วัยรุ่น สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) วัยรุ่นตอนต้นอายุ 10-13 ปี 2) วัยรุ่นตอนกลาง อายุ 14-17 ปี 3) วัยรุ่นตอนปลาย อายุ 18-21 ปี (Susita Wangjiranani, 2023) การแบ่งช่วงของวัยรุ่นออกเป็น 3 ระยะโดยใช้เกณฑ์ความเป็นเด็ก กับผู้ใหญ่ตัดสิน คือ ช่วงอายุประมาณ 12-15 ปี เป็นช่วงวัยแรกรุ่น ซึ่งยังมีพฤติกรรมค่อนข้างไปทางเด็กอยู่มาก ช่วงอายุประมาณ 16-17 ปี เป็นช่วงระยะรุ่นตอนกลางจะมีพฤติกรรมก้ำกึ่งระหว่างความเป็นเด็กกับผู้ใหญ่ ช่วงอายุประมาณ 18-25 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนปลายกระบวนการพฤติกรรมค่อนข้างไปทางเป็นผู้ใหญ่ (Siruen Kaewkanwan, 2023) ช่วงอายุของวัยรุ่น อายุ 10-24 ปี ช่วงอายุนี้อาจแบ่งออกเป็นช่วงต้น 10-14 ปี ช่วงกลาง 15-19 ปี และช่วงปลาย 20-24 ปี (Jones et al, 2023) วัยรุ่นเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ วัยรุ่นอาจเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์ และฮอร์โมนเมื่อเข้าสู่วัยแรกรุ่น และการนำทางของความท้าทายทางสังคม วัยรุ่นมีหลายระยะ และแต่ละช่วงอาจมีช่วงการปรับตัวที่แตกต่างกันไป การแบ่งช่วงของวัยรุ่นออกเป็น 3 ช่วงได้แก่ 1) วัยรุ่นตอนต้น ช่วงอายุ 10-14 ปี 2) วัยรุ่นตอนกลาง ช่วงอายุ 15-18 ปี และ 3) วัยรุ่นตอนปลาย ช่วงอายุ 19-24 ปี (Elizabeth Erban, 2023)

กล่าวโดยสรุป การแบ่งช่วงของวัยรุ่น สามารถแบ่งช่วงออกได้ 3 ช่วงได้แก่ 1) วัยรุ่นตอนต้น 10-14 ปี 2) วัยรุ่นตอนกลาง 15-18 ปี และ 3) วัยรุ่นตอนปลาย 19-24

ความฉลาดทางอารมณ์

คำว่า Emotional Quotient (EQ) หรือ Emotional Intelligence (EI) คือความสามารถ หรือสติปัญญาทางอารมณ์หรือความฉลาดทางอารมณ์ เป็นความสามารถเข้าใจอารมณ์และความรู้สึกของตนเอง ควบคุมและจัดการกับอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม และแสดงออกอย่างเหมาะสม เข้าใจอารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่น แสดงความเห็นอกเห็นใจ มีความเป็นผู้นำ นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติ เช่น การมีพลังใจในการเผชิญกับปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่นและการเป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต ความสามารถนี้มีความสำคัญในการประสบความสำเร็จและความสุขในชีวิต โดยมักจะถูกพิจารณาว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาตนเองและประสบความสำเร็จในชีวิต (Daraka Saengsuksai, 2023) ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถทางอารมณ์ที่ช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข (Office of Knowledge Management and Development, 2021) และความต้องการของตนเอง รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา สามารถแก้ปัญหา และแสดงออกได้อย่างเหมาะสม และมีความยืดหยุ่น มีมนุษยสัมพันธ์ เห็นคุณค่ามีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความภูมิใจและพึงพอใจในชีวิต มองโลกในแง่ดี สามารถดำเนินชีวิตอย่างสร้างสรรค์ และประสบผลสำเร็จ (Anupon Sanomsri, 2022) หรือการตระหนักรู้ถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น สามารถจูงใจ และจัดการกับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้เป็นอย่างดี (Daniel Goleman, 2006) การใช้อารมณ์เพื่อนำทางชีวิตและการเข้าใจทาง

อารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นและตัวเอง (Fran Power, 2020) ความสามารถในการรับรู้ ควบคุมประเมิน และใช้อารมณ์ในการสื่อสารและเกี่ยวข้องกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ (Kendra Cherry, 2023)

กล่าวโดยสรุป ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการจัดการอารมณ์และจิตใจรวมทั้งทักษะการเข้าสังคมหรือวุฒิภาวะทางอารมณ์ รู้จัก เข้าใจ และควบคุมอารมณ์ของตนเองได้อย่างสอดคล้องกับวัย และมีการประพฤติปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเหมาะสมเพื่อสร้างสรรค์และมีความสุข หรือมีความสามารถควบคุมอารมณ์ และความต้องการของตนเอง รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา สามารถแก้ปัญหา และแสดงออกได้อย่างเหมาะสม มีความยืดหยุ่น มีมนุษยสัมพันธ์ เห็นคุณค่า มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความภูมิใจและพึงพอใจในชีวิต มองโลกในแง่ดี สามารถดำเนินชีวิตอย่างสร้างสรรค์ เป็นต้น

ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์

ความฉลาดทางอารมณ์มีความสำคัญมากในการสร้างความสุขและความสำเร็จในชีวิต และอาชีพ การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์สามารถช่วยให้มีความสามารถในการปรับตัวและปรับเปลี่ยนในสิ่งต่าง ๆ และเตรียมพร้อมในการเผชิญกับความท้าทายในชีวิตโดยมีนักวิชาการ และนักการศึกษา ได้นำเสนอหลักความสำคัญและประโยชน์ของความฉลาดทางอารมณ์ว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความสำคัญในชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะอยู่ในด้าน ครอบครัว การศึกษา หรือในการปฏิบัติงานผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ที่ดี รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง รู้เท่าทันอารมณ์ผู้อื่น เข้าใจและรับฟัง จะช่วยให้การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นได้อย่างราบรื่น ส่งผลดีกับตนเองและบุคคลรอบข้าง (Sasi Boonprasert, 2018) มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนที่ต้องการเข้าร่วม เพื่อส่งเสริมพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ สนองความต้องการด้านการออกกำลังกาย ความสนุกสนานเพลิดเพลิน พัฒนาสุขภาพกายและสุขภาพจิต รู้จักการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และที่สำคัญคือ ได้รับความรู้ถึงคุณค่า และประโยชน์ของกิจกรรมนันทนาการจากการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการด้วยตนเอง ทำให้มีเจตคติที่ดีต่อผู้อื่น และนำความรู้ ทักษะ ประสบการณ์และความสามารถของตนเองไปประกอบการดำเนินวิถีชีวิตอยู่ในสังคม อันจะส่งผลให้นักเรียนมีสุขภาพสมบูรณ์ ร่างกายแข็งแรง จิตใจแจ่มใสมีความฉลาดทางอารมณ์ คือ เป็นคนดี คนเก่ง และสามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น ในสังคมได้อย่างมีความสุข (Kanit Khieo Wichai Wannapa Saengwattanakun, 2015) ถ้าบุคคลมีความฉลาดทางอารมณ์ก็จะส่งผลดีทั้งต่อตนเองต่อผู้คนรอบข้างต่อสังคม ส่วนรวม ส่งผลดีต่อตนเองคือทำให้ตัวเองมีความสุข เนื่องจากมองโลกในแง่ดี รู้จักจัดการกับอารมณ์ ตนเอง แก้ปัญหาต่างๆ ได้ด้วยสติ รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถสร้างประโยชน์ให้กับตนเอง ผู้อื่น และสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ (Yupin Srichat, 2020; Priyanuch Tanwattanaseri, 2020) ถือว่าเป็นความสามารถอีกส่วนหนึ่งของมนุษย์ที่สำคัญมาก เนื่องจากหากบุคคลในองค์กรใดหรือบุคคลใดก็ตาม มีความฉลาดทางอารมณ์ย่อมก่อให้เกิดความร่วมมือและส่งผลดีต่อองค์กร ให้มีความเจริญมั่นคงอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมส่งผลดีต่อตนเองต่อคนรอบข้าง และต่อสังคมส่วนรวมทำให้ตัวเองมีความสุขรู้จักจัดการกับอารมณ์ตนเอง แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยสติ รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถสร้างประโยชน์ให้กับตนเอง ผู้อื่น และสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ (Walaiorn Srirat et al., 2021; Tamarin Thongthap, 2022)

กล่าวโดยสรุป ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ ช่วยให้สามารถเรียนรู้การจัดการกับความกดดัน และแรงกดดันในที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือช่วยให้สามารถเห็นภาพรวมของสถานการณ์และจัดการกับความวุ่นวายอารมณ์ให้มีความสมดุล เพิ่มความมั่นคง และสร้างความเข้าใจตนเอง ความเข้าใจผู้อื่น การเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ คือความเข้าใจในความรู้สึกและความต้องการ หรือสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองเมื่อต้องการลดความเครียด สามารถมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน ลูกจ้าง และผู้บังคับบัญชา ซึ่งสามารถสร้างการร่วมมือและความร่วมสนธิในที่ทำงานได้ ความฉลาดทางอารมณ์มีประโยชน์มากในชีวิตทั้งส่วนตัวและการทำงาน เพื่อเพิ่มความสำเร็จ ความมั่นคง และความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นในทุกด้านของชีวิต

องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์

การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์จะเกิดจากหลายสาเหตุ แต่องค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อความฉลาดทางอารมณ์ และการเรียนรู้และปฏิบัติตามองค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยให้วัยรุ่นมีความฉลาดทางอารมณ์ และสามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม โดยมีนักวิชาการและนักการศึกษา ได้นำเสนอองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ 24 แหล่งข้อมูล ตาราง 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 วิเคราะห์องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์

แหล่งข้อมูล	องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์
Kanit Khieo Wichai and Wannapa aengwattanakun (2015)	1) ควบคุมอารมณ์ของตนเอง 2) เห็นใจผู้อื่น 3) ความรับผิดชอบ 4) มีแรงจูงใจมุ่งมั่นพยายาม 5) ตัดสินใจและแก้ปัญหา 6) สัมพันธภาพกับผู้อื่น 7) ภูมิใจในตนเอง 8) ความพึงพอใจในชีวิต และ 9) ความสงบสุขทางใจ
Ongardwanich (2017)	1) ตระหนักในอารมณ์ 2) จัดการอารมณ์ 3) ควบคุมอารมณ์ 4) เข้าใจอารมณ์ และ 5) คิดให้ง่ายขึ้น
Worarong Srisirirung and Darika Kunkaew (2018)	1) ความตั้งใจ 2) การปรับตัว 3) ควบคุมอารมณ์ 4) เหตุผล 5) ความเป็นตัวของตัวเอง 6) บริหารความขัดแย้ง 7) มองในแง่ดี และ 8) จัดการข้อโต้แย้ง
Kanchana Wadi Buchakul (2019)	1) ตระหนักรู้ตนเอง 2) จูงใจตนเอง 3) เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น 4) จัดการกับอารมณ์ตนเอง และ 5) มีทักษะทางสังคม
Sumanee Suphakonkosai et al (2019)	1) ควบคุมอารมณ์ 2) ความต้องการของตนเอง 3) รู้จักเห็นใจผู้อื่น 4) มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม 5) รู้จักตนเอง 6) มีแรงจูงใจ 7) ตัดสินใจแก้ปัญหา 8) แสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ 9) มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น 10) ดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข 11) มีความภูมิใจในตนเอง 12) มีความพอใจในชีวิต และ 13) มีความสุขสงบทางใจ

แหล่งข้อมูล	องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์
Roche martin (2019)	1) รู้จักตนเอง 2) ความมั่นใจในตนเอง 3) พึ่งพาตนเอง 4) ทำให้เป็นจริงด้วยตนเอง 5) ความตรงไปตรงมา 6) ทักษะความสัมพันธ์ 7) ความเข้าอกเข้าใจ 8) ควบคุมตนเอง 9) ความสามารถในการปรับตัว และ 10) มองในแง่ดี
Karibeeran and Mohanty (2019)	1) เอาใจใส่ 2) ควบคุมตนเอง 3) ตระหนักรู้ในตนเอง 4) ความอ่อนไหวต่อความรู้สึกของผู้อื่น 5) ความพากเพียร และ 6) แรงจูงใจในตนเอง
Catherine Moore (2019)	1) ฟังอย่างกระตือรือร้น 2) ฝึกหัดการตระหนักรู้ในตนเอง 3) ทักษะการสื่อสารทางสังคม 4) มีสติ และสมาธิ 5) พุดคุยด้วยตนเอง
Yupin Srichat (2020)	1) ควบคุมอารมณ์ 2) ความต้องการของตนเอง 3) เข้าใจยอมรับ และแสดงความเห็นใจผู้อื่น 4) ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม 5) แรงจูงใจในการทำงานและดำเนินชีวิต 6) แก้ปัญหาข้อขัดแย้ง 7) สร้างและรักษาสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น 8) ภูมิใจในตัวเอง 9) ฟังพอใจในชีวิต และ 10) สุขสงบทางใจ
Orwara Thippakhamporn et al (2020)	1) ควบคุมตนเอง 2) เห็นใจผู้อื่น 3) ความรับผิดชอบ 4) มีแรงจูงใจ 5) ตัดสินใจและแก้ปัญหา 6) มีสัมพันธภาพ 7) ภูมิใจในชีวิต 8) ทางใจ และ 9) ฟังพอใจในตนเอง
Laura and Dallman (2020)	1) ตระหนักรู้ในตนเอง 2) กำกับดูแลตนเอง 3) แรงจูงใจในตนเอง 4) ตระหนักรู้ทางสังคม และ 5) ทักษะทางสังคม
Chanathip Kuljirakul (2021)	1) ตระหนักรู้อารมณ์ 2) บริหารจัดการอารมณ์ 3) สร้างแรงจูงใจที่ดีให้กับตนเอง 4) รู้จักสังเกตและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และ 5) มีทักษะทางสังคม
Office of Knowledge Management and Development (2021)	1) ตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง 2) ควบคุมอารมณ์ ของตนเอง 3) สร้างแรงจูงใจให้แก่ตนเอง 4) เข้าใจอารมณ์ของผู้อื่น และ 5) ทักษะทางสังคม
Walaiporn Srirat et al (2021)	1) ตระหนักรู้ 2) บริหารจัดการอารมณ์ตนเอง 3) รับรู้อารมณ์ของผู้อื่น และ 4) บริหารจัดการความสัมพันธ์กับผู้อื่น
Barragán Martín AB et al. (2021)	1) รู้จักตัวเอง 2) มีมนุษยสัมพันธ์ 3) จัดการความเครียด 4) ความสามารถในการปรับตัว และ 5) ความนับถือตนเอง
Worakan Chumphon et al (2022)	1) ประเมินอารมณ์ตนเอง 2) ประเมินอารมณ์ผู้อื่น 3) ควบคุมอารมณ์ 4) ใช้อารมณ์ให้เป็นประโยชน์
Ashley Howard (2022)	1) ตระหนักรู้ในตนเอง 2) กำกับดูแลตนเอง 3) แรงจูงใจ 4) ความเห็นอกเห็นใจและ 5) ทักษะทางสังคม
Thanaporn Charupaisan	1) ตระหนักรู้ในตนเอง 2) ควบคุมตัวเอง 3) ทักษะในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น 4)

แหล่งข้อมูล	องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์
(2023)	เข้าใจผู้อื่น และ 5) เป็นคนที่มีแรงจูงใจจากภายใน
Suphanni Wichakul (2023)	1) ควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง 2) เห็นใจผู้อื่น 3) ความรับผิดชอบ 4) รู้จักและสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง 5) มีสัมพันธภาพกับผู้อื่น 6) ความพึงพอใจในชีวิต 7) ความภูมิใจในตนเอง และ 8) ความสงบทางใจ
Suchart Chanthasukree and Usanee Chanthasukree (2023)	1) ควบคุมตนเอง 2) เห็นใจผู้อื่น 3) รับผิดชอบ 4) มีแรงจูงใจ 5) ตัดสินใจแก้ปัญหา 6) สัมพันธภาพกับผู้อื่น 7) ภูมิใจในตนเอง 8) พึงพอใจในชีวิต และ 9) สุขสงบทางใจ
Galindo-Domínguez et al (2023)	1) ประเมินอารมณ์ตนเอง 2) ประเมินอารมณ์ของผู้อื่น 3) ใช้อารมณ์ และ 4) ควบคุมอารมณ์
Kids health (2023)	1) ตระหนักถึงอารมณ์ 2) ทำความเข้าใจว่าผู้อื่นรู้สึกอย่างไร และเพราะเหตุใด 3) จัดการปฏิกิริยาทางอารมณ์ และ 4) เลือกอารมณ์
Năstăsă et al (2023)	1) รับรู้และการระบุอารมณ์ 2) อำนวยความสะดวกทางอารมณ์ในการคิดและการใช้อารมณ์ 3) ทำความเข้าใจอารมณ์ และ 4) จัดการอารมณ์
Cheaha et al (2024)	1) ตระหนักรู้ในตนเอง 2) ควบคุมตนเอง 3) แรงจูงใจในตนเอง 4) เข้าใจอารมณ์ของผู้อื่น และ 5) สามารถกระทำหรือตอบสนองต่อบุคคลได้

จากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ที่ได้นำเสนอมา ดังตาราง 1 พบว่า นักวิชาการแต่ละท่านจะให้รายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป แต่โดยรวมแล้วสามารถสรุปองค์ประกอบหลักของความฉลาดทางอารมณ์ ประกอบด้วย 1) ตระหนักรู้ตนเอง (Self-awareness) การเข้าใจอารมณ์ความต้องการ และความคิดของตนเองอย่างลึกซึ้ง รวมถึงการรู้จักจุดแข็ง จุดอ่อน และค่านิยมของตนเอง 2) ควบคุมอารมณ์ (Self-regulation) ความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ของตนเองอย่างเหมาะสม และสามารถแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างสร้างสรรค์ 3) เข้าใจผู้อื่น (Social awareness) ความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ และเห็นอกเห็นใจความรู้สึกของผู้อื่น 4) สร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น (Relationship management) การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และ 5) สร้างแรงจูงใจให้ตนเอง (Motivation) มุ่งมั่นที่จะบรรลุเป้าหมาย และมีความพากเพียร นอกจากองค์ประกอบหลักทั้ง 5 ข้อข้างต้น ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ความมั่นใจในตนเอง ความสามารถในการปรับตัว ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นต้น

สรุปได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์เป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตประจำวัน การมีสติรู้ตัวในอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ควบคุมอารมณ์ และสร้างสัมพันธภาพที่ดี จะช่วยให้เราสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นได้

จิตตปัญญาศึกษา

จิตตปัญญาศึกษาเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมการฝึกปฏิบัติเพื่อการคิดอย่างใคร่ครวญ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ เกิดสมาธิ และปัญญาที่ลึกซึ้ง เปิดรับการเรียนรู้ในวิถีทางใหม่ๆ สังเกตมิติด้านในของตนเองได้อย่างลึกซึ้ง เรียนรู้ธรรมชาติของจิต หรือตัวตน และผู้อื่น ทำให้เข้าใจด้านในของตัวเอง เกิดการเปลี่ยนแปลงมุมมองต่อโลก และผู้อื่น เกิดความรัก ความเมตตา และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม (Arisa Sumamal, 2020) โดยมีนักวิชาการและนักการศึกษาได้นำเสนอความหมายของจิตตปัญญาศึกษาว่า จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งเพื่อเข้าใจตนเอง และเกิดเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานด้วยตนเอง ในระดับความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรม เช่น การใช้ฟังอย่างลึกซึ้ง การใคร่ครวญ และการทำสมาธิ โยคะ วาดภาพ การเป็นอาสาสมัคร เป็นต้น โดยที่สามารถเลือกใช้เครื่องมือ และการฝึกปฏิบัติได้อย่างหลากหลาย เพื่อให้การศึกษابรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่คาดหวังซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ ที่เปิดโอกาสได้ค้นพบความสามารถ และความสนใจของตนเองทั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ส่งเสริมค่านิยมที่ดี ความมีวินัย คุณธรรม และจริยธรรมสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขนั้น ประสบการณ์ตรงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายใน (Munirah Yanya, 2017) กระบวนการในการเรียนรู้ของบุคคลที่เน้นการเรียนรู้จากภายในคิดและใคร่ครวญจนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งที่เรียนรู้ เกิดความเข้าใจในความเป็นธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เกิดปัญญา ทำให้จิตใจได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง (Parinya Samranbamrung, 2019) กระบวนการเรียนรู้ทางจิตของตนอย่างใคร่ครวญ เน้นการพัฒนาเรียนรู้จากภายในสู่ภายนอกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เข้าถึงความจริง ความดี ความงามและสามารถเชื่อมโยงความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน (Duangjai Netrasut and Sirimas Kosolpipat, 2019) การเรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกใจตัวเองจากกระบวนการภายใน โดยไม่มีการตัดสิน ไม่มีอคติ มีการเรียนรู้ด้วยใจใคร่ครวญ และเกิดความงอกงามในจิตใจของผู้ที่ได้เรียนรู้และศึกษาโดยนักวิชาการแต่ละท่าน มีหลักการที่ไม่แตกต่างกัน คือการฝึกจิต และฝึกการมองโลกตามความเป็นจริง และให้หลักการของการฟังอย่างลึกซึ้งการใคร่ครวญตนเอง และการไม่ตัดสินจากสิ่งที่เอาอคติของตนเองเป็นตัวตั้ง และก่อให้เกิดความงอกงามในจิตใจของบุคคลผู้เรียนรู้และนำปัญญาศึกษาไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะชีวิต และสามารถนำจิตตปัญญาศึกษาไปใช้ในชีวิตการทำงานในองค์กรได้ด้วย (Wanphen Hahom, 2020; Thommasorn, 2022) เช่น นั่งสมาธิ ทำศิลปะ และฝึกโยคะ (Pimsawat Kosolsombat, 2022)

กล่าวโดยสรุป จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการศึกษาที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ภายในตนเองเป็นหลัก โดยจิตตปัญญาศึกษาจะมองเห็นและตระหนักถึงความไม่สมดุลของการเรียนรู้ในรูปแบบที่มุ่งเน้นแต่ความรู้ทางวิชาการ หรือการศึกษาเรื่องของจิตวิทยาและพฤติกรรมมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และการสอน ซึ่งอาจเน้นไปที่กระบวนการทางสมอง หรือพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ และสภาวะทางจิตใจของผู้เรียน หรือผู้สอนในที่นี้ จิตตปัญญา อาจหมายถึงความสามารถในการทำความเข้าใจ หรือการแก้ปัญหา และการวิเคราะห์ทางปัญญา หรือความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา ทำความเข้าใจในสิ่งที่เรียน และการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

ความสำคัญของจิตตปัญญาศึกษา

จิตตปัญญาศึกษาเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง สังคม และโลกอย่างลึกซึ้ง โดยการใช้การสำรวจใคร่ครวญ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ และการสัมผัสความเชื่อมโยงกับสิ่งรอบตัว และพัฒนาความสมดุลของร่างกาย จิตใจ และปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข อิสระ และเป็นประโยชน์ต่อสังคม และส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน ทั้งในตัวเอง องค์กร และสังคม โดยอาศัยความรัก ความเมตตา และความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์ โดยมีนักวิชาการ และนักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของจิตตปัญญาศึกษาไว้ว่า ความสำคัญของจิตตปัญญาศึกษา คือการศึกษาที่เน้นการพัฒนาจากด้านในเพื่อเกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติมีสมาธิเกิดสติการรับรู้ที่เปิดใจ (Pantanipa Winijkitcharoen, 2019) ในการพัฒนาตนเองและผู้เรียน โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาควรเห็นคุณค่าและส่งเสริมการเรียนรู้ในแนวนนี้ (Sopon Manomaya, 2019) การทำให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองมากขึ้นและเชื่อมโยงการคิด การกระทำ และคำพูดให้แสดงออกมาในเชิงบวก (Wanphen Hahom, 2020; Thommasorn, 2022) เช่น เมื่อเด็กได้ปฏิบัติตามแนวจิตตปัญญาศึกษาจะส่งผลให้มีสมาธิจดจ่ออยู่กับสิ่งที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบันและเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น (Pimsawat Kosolsombat, 2022)

สรุปได้ว่า ความสำคัญของจิตตปัญญาศึกษา คือ การศึกษาที่เน้นการพัฒนาจากด้านในเพื่อเกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติมีสมาธิเกิดสติการรับรู้ที่เปิดใจ และพัฒนาจิตสำนึกต่อส่วนรวม และเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ เข้ากับชีวิตอย่างองค์รวม และความสำคัญของการเข้าใจตนเองและสร้างการเชื่อมโยงทางความคิด การกระทำ และคำพูดให้แสดงออกมาในเชิงบวก

หลักการของจิตตปัญญาศึกษา

จิตตปัญญาศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญเน้นที่การเรียนรู้จากประสบการณ์สัมผัสคุณค่า ความงามในสิ่งต่าง ๆ และเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับตนเอง ผู้อื่น และสังคม โดยมีจากนักวิชาการและนักการศึกษา ได้นำเสนอหลักการของจิตตปัญญาศึกษาไว้ 14 แหล่งข้อมูล ผู้วิจัยได้สังเคราะห์หลักการจิตตปัญญาศึกษา ตามตาราง 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 วิเคราะห์หลักการของจิตตปัญญาศึกษา

แหล่งข้อมูล	หลักการของจิตตปัญญาศึกษา
Sunida Chuasang (2019)	1) พิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ 2) ความรักความเมตตา 3) เชื่อมโยงความสัมพันธ์ 4) เข้าใจผู้อื่น 5) ความต่อเนื่อง 6) ความมุ่งมั่น และ 7) ชุมชนแห่งการเรียนรู้
Arisa Sumamal (2020)	1) สติและสมาธิ 2) ความเมตตา 3) พากลับสู่ด้านใน และ 4) ชุมชนแห่งการเรียนรู้
Sopon Manomaya (2019)	1) พิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ 2) ความรักความเมตตา 3) เชื่อมโยงสัมพันธ์ 4) เคารพความจริง 5) ความต่อเนื่อง 6) ความมุ่งมั่น และ 7) ชุมชน

แหล่งข้อมูล	หลักการของจิตตปัญญาศึกษา
	แห่งการเรียนรู้
Pornphan Saetang (2019)	1) รับผิดชอบต่อสังคม 2) พิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ 3) เคารพความจริง 4) เชื่อมโยงสัมพันธ์ 5) ความต่อเนื่อง และ 6) ชุมชนแห่งการเรียนรู้
Suksrithong (2021)	1) พิจารณาใจใคร่ครวญ 2) เชื่อมโยงสัมพันธ์ 3) พัฒนาอย่างมุ่งมั่น และ 4) แบ่งปันการเรียนรู้
Wanphen Hahom (2020)	1) รับผิดชอบต่อสังคม 2) น้อมสวามิภักดิ์ใจใคร่ครวญ และ 3) ฝึกลมองเห็นตามที่เป็นจริง
Pornsiri Thaiyakorn (2020)	1) เตรียมพร้อมเรียนรู้ 2) ฝึกกระบวนการคิด 3) แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และ 4) ใคร่ครวญสะท้อนคิด
Thommasorn (2022)	1) รับผิดชอบต่อสังคม 2) น้อมสวามิภักดิ์ใจใคร่ครวญ และ 3) ฝึกลมองเห็นตามที่เป็นจริง
Sittichai Somset (2021)	1) รับผิดชอบต่อสังคม 2) พิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ 3) เคารพความจริง 4) เชื่อมโยงสัมพันธ์ 5) ความต่อเนื่อง และ 6) ชุมชนแห่งการเรียนรู้
Sasilak Khayankit (2021)	1) สำนึกความพร้อม 2) สังเกตอย่างใคร่ครวญ 3) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 4) สะท้อนการเรียนรู้
Pimsawat Kosolsombat (2022)	1) รับผิดชอบต่อสังคม 2) น้อมสวามิภักดิ์ใจใคร่ครวญ และ 3) ฝึกลมองตามที่เป็นจริง
Jitchayawanit (2023)	1) สร้างสติผ่านความสงบนิ่ง 2) นำเสนอความรู้ 3) พิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ 4) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 5) สะท้อนการเรียนรู้
Yodmun et al (2023)	1) เตรียมความพร้อมอย่างมีสติ 2) เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ 3) สะท้อนการเรียนรู้ 4) พิจารณาแยกแยะ และ 5) นำความรู้ไปประยุกต์ใช้
Samneang Jun Sem (2023)	1) สงบนิ่งอยู่กับตนเอง 2) ให้ความรู้ 3) สรรค์สร้างประสบการณ์ และ 4) สะท้อนคิด

จากตาราง 2 วิเคราะห์หลักการของจิตตปัญญาศึกษา จากนักวิชาการ และนักการศึกษา ได้นำเสนอหลักการของจิตตปัญญาศึกษาไว้ 14 แหล่งข้อมูล พบว่า หลักการของจิตตปัญญาศึกษามีความสอดคล้องกันในหลายประเด็นหลัก ๆ หรือหลักการที่ค้นพบซ้ำบ่อยที่สุด ประกอบด้วย 1) พิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เป็นหลักการที่ปรากฏบ่อยที่สุด ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการใคร่ครวญและการเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้ง 2) เชื่อมโยงสัมพันธ์ คือหลายแหล่งข้อมูลเน้นย้ำถึงความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ทั้งกับตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาจิตใจ 3) รับผิดชอบต่อสังคม คือรับผิดชอบต่อสังคมและเปิดรับความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นทักษะสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ 4) ฝึกลมองเห็นตามความเป็นจริง คือยอมรับความเป็นจริงทั้งในด้าน

บวกและด้านลบ เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาตนเอง 5) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือเน้นย้ำถึงบทบาทของชุมชนในการสนับสนุนการเรียนรู้และการเติบโตของบุคคล และ 6) สะท้อนคิด คือการกลับมาพิจารณาประสบการณ์และเรียนรู้จากความผิดพลาดเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาตนเอง

สรุปได้ว่า จิตปัญญาศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาจิตใจและปัญญาผ่านการฝึกฝนสติพิจารณาตนเองอย่างลึกซึ้ง สร้างความสัมพันธ์อันดี และเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บุคคลสามารถเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น มีความสุข และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปองค์ความรู้

ความฉลาดทางอารมณ์เป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตประจำวัน การมีสติรู้ตัวในอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ควบคุมอารมณ์ และสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี จะช่วยให้วัยรุ่นสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นได้ โดยองค์ประกอบหลักของความฉลาดทางอารมณ์ในวัยรุ่น ประกอบด้วย 1) ตระหนักรู้ตนเอง (Self-awareness) คือเข้าใจอารมณ์ ความต้องการ และความคิดของตนเองอย่างลึกซึ้ง รวมถึงการรู้จักจุดแข็ง จุดอ่อน และค่านิยมของตนเอง 2) ควบคุมอารมณ์ (Self-regulation) คือ การจัดการกับอารมณ์ของตนเองอย่างเหมาะสม และสามารถแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างสร้างสรรค์ 3) ความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ และเห็นอกเห็นใจความรู้สึกของผู้อื่น (Social awareness) 4) การสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น (Relationship management) คือการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และ 5) การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง (Motivation) คือมุ่งมั่นที่จะบรรลุเป้าหมาย และมีความพากเพียร

ความสำคัญของจิตปัญญาศึกษา คือ การศึกษาที่เน้นการพัฒนาจากด้านในเพื่อเกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติที่มีสมาธิเกิดสติการรับรู้ที่เปิดใจ และพัฒนาจิตสำนึกต่อส่วนรวม และเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ เข้ากับชีวิตอย่างองค์รวม และความสำคัญของการเข้าใจตนเองและสร้างการเชื่อมโยงทางความคิด การกระทำ และคำพูดให้แสดงออกมาในเชิงบวก โดยผ่านกระบวนการฝึกฝนหลักการของจิตตปัญญาศึกษา ประกอบด้วย 3 หลักการ ได้แก่ 1) พิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ 2) เผชิญเข้ากับความจริง และ 3) ชุมชนแห่งการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

- Bar-On, R. (2000). *The handbook of emotional intelligence: Theory, development, assessment, and application at home, school, and in the workplace*. Jossey-Bass Inc.
- Barragán Martín, A. B., Molero Jurado, M. M., Pérez-Fuentes, M. C., Simón Márquez, M. M., Martos Martínez, Á., Sisto, M., & Gázquez Linares, J. J. (2021). Emotional intelligence and academic engagement in adolescents: The mediating role of self-esteem.

Psychology Research and Behavior Management, 14, 307-316.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7979349/>

Boonprasert S.. (2018). *Emotional intelligence, perceived organizational support predicting the helping of accident inspectors in a general insurance company in Bangkok* [Master's thesis, King Mongkut's University of Technology North Bangkok]. (in Thai)

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.

Chanthasukree, S., & Chanthasukree, U. (2023). Development of emotional intelligence by using music activities of junior high school students Kasetsart University Laboratory School Kamphaeng Saen Campus Educational Research and Development Center. *Journal of Education and Human Development*, 7(1), 126-137. (in Thai)

Charupaisan, T. (2023, November 21). *Emotional intelligence by Thanaporn Charupaisan*. Work with Passion Training. <https://workwithpassiontraining.com> (in Thai)

Cheaha, D., Wanphet, P., Rattanasalee, N., & Thongsong, B. (2024). EEG neural substrates of cognitive engagements for research-based learning with contemplative education in the young child. *Trends in Sciences*, 21(6), 7679-7679. (in Thai)

Chuasang, S. (2019). *A cognitive study paradigm to enhance service capability with a human heart for nursing students* [Doctoral dissertation, Silpakorn University]. (in Thai)

Chumphon, W., Channuan, K., & Srichantha, S. (2022). The relationship between problem coping and emotional intelligence of Gen Z students. *Chiang Mai Rajabhat Journal of Education*, 1(3), 15-33. (in Thai)

Cooper, R. K., & Sawaf, A. (1997). *Executive EQ: Emotional intelligence in leadership and organizations*. Grosset/Putnam.

Duangwises, N. (2023, November 21). *Adolescence is a period of change*. Teen Excellence. <https://shorturl.asia/BwgrL> (in Thai)

Erban, E. (2023). *Understanding the stages of adolescence*. <https://shorturl.asia/0axWu>

Galindo-Domínguez, H., Pegalajar, M., & Uriarte, J. D. (2023). Emotional intelligence and suicidal ideation in adolescents: The mediating and moderating role of social support. *Revista de Psicodidáctica*, 28(1), 75-82.

Gardner, H. (1989). Educational implications of the theory of multiple intelligences. *Educational Researcher*, 18(8), 4-10.

Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence*. Bloomsbury Publishing.

- Goleman, D. (2006). *Working with emotional intelligence*. Bantam Books.
- Hahom, W. (2020). *The effects of mindfulness studies on employee growth mindset* [Master's thesis, Nakhon Ratchasima Rajabhat University]. (in Thai)
- Howard, A. (2022). *Importance of emotional intelligence for young people*. *Forever Young People*. <https://www.foreveryoungpeople.com>
- Jitchayawanit, K. (2023). Development of learning activities based on the concept of intellectual education to enhance the spirit of being a teacher for education students at Rajabhat University. *Journal of Graduate Research*, 14(2), 1-17. (in Thai)
- Jones, K., Wilson, A. C., Lewandowski, A. S., & King, S. (2023). Defining adolescence: A call for consistency in the chronic pain literature. *Pediatric Pain Letter*, 25(1), 1-5.
- Jun Sem, S. (2023). Development of analytical thinking skills with learning activities using the concept of intellectual studies of third-year general science students. *Journal of Local Administration, Governance and Innovation*, 7(3), 97-104. (in Thai)
- Kaewkanwan, S. (2023, November 21). *Developmental stages, age, and age-specific characteristics*. Teen Health. <https://shorturl.asia/FOQue> (in Thai)
- Kanchana Wadi Buchakul. (2019). Emotional intelligence, stress management and violent behavior of vocational certificate students at Phon Phisai Technology College, Phon Phisai District, Nong Khai Province. *NKRAFA Journal of Humanities and Social Sciences*, 1(7), 112-126. (in Thai)
- Karibeeran, S., & Mohanty, S. (2019). Emotional intelligence among adolescents. *Online Submission*, 7(3), 121-124.
- Khayankit. S.. (2021). *Development of teaching and learning processes for inclusive learning subjects in early childhood education institutions to enhance awareness of inclusive classroom practices for early childhood teachers by using practices based on contemplative approaches and design thinking processes* (Research report). Chulalongkorn University. (in Thai)
- Khieo Wichai, K., & Saengwattanakun, S. (2015). Development of a community participation recreation activity model using museums and local learning resources to promote creative learning. *Journal of Silpakorn University Education Research*, 7(2), 22-33. (in Thai)
- KidsHealth. (2023). *Emotional intelligence*. <https://kidshealth.org/en/teens/eq.html>

- Kosolsombat, P. (2022). *The effects of organizing experiences using the concept of cognitive studies and emotional guidance on the emotional abilities of kindergarten children* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. (in Thai)
- Kuljirakul, C. (2021). *The effects of emotional intelligence enhancement programs in primary school students in Chat Trakan District, Phitsanulok Province* [Master's thesis, Naresuan University]. (in Thai)
- Laura, B., & Dallman, L. (2020). *The role of teacher emotional intelligence and cultural intelligence in establishing positive social-emotional dynamics with diverse student groups* [Doctoral dissertation, George Mason University].
- Liang, C. (2023). Using Q methodology to explore the behaviors of close relationships that trigger negative emotions in teenagers. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(3), 2289. <https://shorturl.asia/8aTtY>
- Manomaya, S. (2019). *Teacher development model with the concept of contemplative education* [Doctoral dissertation, Ramkhamhaeng University]. (in Thai)
- Martin, P. (2019). *Emotional intelligence is the most important thing we can teach young people*. Roche Martin. <https://www.rochemartin.com>
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. J. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators* (pp. 3-31). Basic Books.
- Moore, C. (2019). *Teaching emotional intelligence to teens and students*. Positive Psychology. <https://positivepsychology.com>
- Năstasă, L. E., Fărcaș, A. D., & Tiron-Tudor, A. (2023). Improving emotional intelligence in adolescents: An experiential learning approach. *Sustainability*, 15(3), 2517. <https://url.in.th/qYkuc>
- National Research Council of Thailand. (2016). *Development of educational personnel potential through the process of cognitive learning* (Research report). (in Thai)
- Netrasut, D., & Kosolpipat, S. (2019). *Research and development of systems and production processes and development of teachers in early childhood education teaching methods by integrating contemplative education concepts, research-based learning and mentoring system* (Research report). Chiang Mai Rajabhat University. (in Thai)

- Office of Knowledge Management and Development. (2021, November 21). *Emotional intelligence: New century work skills*. <https://www.okmd.or.th/okmd-kratooktomkit/4036/> (in Thai)
- Ongardwanich, N. (2017). Psychometric properties of the emotional intelligence test in Thai adolescents. *Journal of Education, Khon Kaen University*, 40(2), 63-72.
- Phaksa, P. (2020). A study of cognitive learning activities for students in higher education. *Journal of Education, Mahasarakham University*, 14(4), 7-18. (in Thai)
- Power, F. (2020). *Emotional intelligence and young people*. Empowered Existence. <https://empoweredexistence.com.au/emotional-intelligence-and-young-people/>
- Saengsuksai, D. (2023, November 21). *EQ emotional intelligence in adolescents*. True Plook Panya. <https://www.trueplookpanya.com> (in Thai)
- Saetang, P. (2019). *A study of achievement motivation in mathematics and self-regulation using contemplative activities* [Master's thesis, Maha Sarakham University]. (in Thai)
- Samranbamrung, P. (2019). *Research and development of systems and production processes and teacher development in physical education teaching methods by integrating the concepts of contemplative education, research-based learning, and mentoring systems* (Research report). Chiang Mai Rajabhat University. (in Thai)
- Sanomsri, A. (2022). *Emotional intelligence of school administrators that affect the organizational climate in schools under the Office of the Primary Educational Service Area 2, Nakhon Phanom* [Master's thesis, Sakon Nakhon Rajabhat University]. (in Thai)
- Somset, S. (2021). *Development of mathematical problem solving ability on quadratic equations using cognitive study activities of Mathayom 3 students* [Master's thesis, Maha Sarakham University]. (in Thai)
- Srichat, Y. (2020). *The development of emotional intelligence through mindfulness activities for Mathayom 1 students* [Master's thesis, Mahasarakham University]. (in Thai)
- Srirat, W., Chatsupaku, P., & Ratanaolarn, T.. (2021). Factors affecting emotional intelligence. *Roi Kaen San Institute Journal*, 6(10), 408-422. (in Thai)
- Srisirirung, Y., & Kunkaew, D. (2018). Components of factors affecting emotional intelligence of adolescents. *Chopayom Journal*, 29(1), 431-440. (in Thai)
- Suksrithong, T. (2021). A development model for desirable counselor teacher characteristics based on the concept of intellectual education in secondary schools under the

- Office of the Secondary Education Service Area 6. *Journal of Suvarnabhumi Institute of Technology (Humanities and Social Sciences)*, 7(1), 306-321. (in Thai)
- Sullivan, T. N., Farrell, A. D., & Kliewer, W. (2020). When do self-conscious emotions distress teenagers? Interrelations between dispositional shame and guilt, depressive and anxious symptoms, and life satisfaction. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 52(3), 210-219.
- Sumamal, A. (2020). *Development of Non-Formal Education Process Based on the Concept of Mindfulness Studies to Strengthen Life Goals for Undergraduate Students* [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. (in Thai)
- Suphakonkosai, S., Jarunratanakul, P., & Nandacha, T. (2019). *The impact of cross-generation family on the development of emotional intelligence of lower secondary school students* (Research report). Bangkok University. (in Thai)
- Tanwattanaseri, P. (2020). *The effects of self-regulation approach on academic achievement and emotional intelligence of secondary school students* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. (in Thai)
- Thaiyakorn, P. (2020). *Development of a teaching model based on the concept of contemplative education to promote critical thinking of Mathayom 2 students* [Master's thesis, Bansomdejchaopraya Rajabhat University]. (in Thai)
- Thanawataphichatchot, T. (2023). Emotional management of adolescents. *Journal of Mahapajapati Buddhist Review*, 1(1), 35-43. (in Thai)
- Thiphakhamporn, O., Wongwanich, S., & Wiratchai, N. (2020). Factors affecting emotional intelligence of Mathayom 3 students in Mueang Phitsanulok District, Phitsanulok Province. *Health Education Journal*, 43(1), 61-37. (in Thai)
- Thommasorn, S. (2022). The effect of mindfulness education activities on self-esteem of hotel employees. *Ratchaphruek Journal*, 20(1), 27-37. (in Thai)
- Thongthap, T. (2022). *The relationship between emotional intelligence, intellectual intelligence, physical activity, physical fitness, and stress in overweight and obese adolescents* [Master's thesis, Naresuan University]. (in Thai)
- Wangjiranani, S. (2023, November 21). *How many stages of adolescence are there? Growth and development of adolescents that you should know*. Teen Development. <https://shorturl.asia/wJEUQ> (in Thai)

- Wichakul, S. (2023). The effect of life skills program for vocational students on emotional intelligence of vocational students at Bangsaen Technical College, Chonburi Province. *Journal of Health Center 9: Journal of Health Promotion and Environmental Health*, 17(3), 868-881. (in Thai)
- Winijkitcharoen, P. (2019). *Transformational leadership of executives in the Police Forensic Science Office, development of measurement tools, and effectiveness of a cognitive intelligence enhancement program* [Doctoral dissertation, Srinakharinwirot University]. (in Thai)
- Yanya, M. (2017). *The effect of learning management based on the concept of intellectual intelligence, Social Studies, Religion and Culture subject group on the academic achievement and learning responsibility of Grade 5 students* [Master's thesis, Prince of Songkla University]. (in Thai)
- Yodmun, S., Suksiri, K., & Sripetcharawut, S. (2023). Development of a program to enhance the ability to cope with problems and overcome obstacles based on the concept of intellectual education for lower secondary school students. *Ratchaphruek Journal*, 21(2), 17-31. (in Thai)

กฎหมายเยาวชน: ข้อกังขาและการพัฒนาสู่การแก้ไขปัญหาการกระทำผิด
JUVENILE LAW: CONTROVERSIES AND DEVELOPMENTS TOWARDS
ADDRESSING DELINQUENCY

กุลธิตา จันเอียด

Kunlatita Chanaid

มหาวิทยาลัยเฉลิมกาญจนา

Chalermkarnchana University

Corresponding Author e-mail: oh.kunlatita@gmail.com

Received February 15,2025; Revised February 21,2025; Accepted February 23,2025

บทคัดย่อ

กฎหมายเยาวชนเป็นกฎหมายที่ออกแบบมาเพื่อสร้างระบบคุ้มครองสิทธิในการป้องกันการแสวงหาประโยชน์หรือการละเมิดในรูปแบบต่าง ๆ ในเด็กและเยาวชนภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก โดยมีการระบุไว้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งมีการกำหนดช่วงอายุในการรับโทษและกระบวนการพิจารณาคดีออกเป็น 3 ช่วง คือ 1) อายุต่ำกว่า 12 ปี 2) อายุกว่า 12 ปี และต่ำกว่า 15 ปี 3) อายุกว่า 15 ปี และต่ำกว่า 18 ปี

บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอ ดังนี้

- 1) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก
- 2) ปัญหาการกระทำผิดของเยาวชน
- 3) กฎหมายเยาวชน: เครื่องมือปกป้องสิทธิและสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน
- 4) ประเด็นปัญหาเรื่องความเหมาะสมของกฎหมายเยาวชน
- 5) การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเยาวชนของต่างประเทศกับของประเทศไทย
- 6) สภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเยาวชน

เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นกระบวนการที่ช่วยในการไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้นระหว่างผู้กระทำผิด ผู้ถูกกระทำ และสังคม มาใช้อย่างแพร่หลายและเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่หลายประเทศมีการนำไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการยุติธรรมในเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นอย่างดี

คำสำคัญ: กฎหมายเยาวชน, เด็กและเยาวชน, อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

Abstract

Youth laws are designed to establish a system for protecting the rights of Juveniles against exploitation or abuse in various forms, in accordance with the Convention on the Rights of the Child. These provisions are outlined in the Juvenile and Family Court Act and the Procedures for Juvenile and Family Cases Act, B.E. 2553 (2010), which define the age ranges and categorize judicial procedures into three categories: 1) under 12 years old, 2) over 12 but under 15 years old, 3) over 15 but under 18 years old.

In this academic article, the author will present as follows:

- 1) Convention on the Rights of the Child
- 2) Juvenile delinquency problems
- 3) Juvenile law: a tool to protect the rights and well-being of children and youth
- 4) Issues regarding the appropriateness of juvenile law
- 5) The use of restorative justice in juvenile criminal justice: A comparison between other countries and Thailand
- 6) Problems in the enforcement of juvenile law

This is to be useful in implementing the restorative justice process, which is a process that helps mediate and create more understanding between offenders, victims and society, more widely used and better known. This is a process that many countries have effectively applied in the juvenile justice process.

Keyword: Youth laws, juvenile, Convention on the Rights of the Child, Restorative justice.

บทนำ

เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของประเทศในอนาคต ที่เมื่อเติบโตขึ้นพวกเขาเหล่านั้นจะเป็นหนึ่งในผู้กำหนดทิศทางอนาคตของประเทศชาติ รวมทั้งเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วย ซึ่งพวกเขาเหล่านั้นอาจต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ทั้งยังมีข้อท้าทายใหม่ ๆ รวมถึงสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ อันเป็นอุปสรรคและเป็นอันตรายต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มความรุนแรงซับซ้อนยิ่งขึ้นในการแก้ไขปัญหา การวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุและวิธีแก้ไขปัญหาต้องอาศัยข้อมูลที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างทันที่และเกิดความต่อเนื่อง

กฎหมายเยาวชนถูกออกแบบมาเพื่อสร้างระบบคุ้มครองสิทธิในการป้องกันการแสวงหาประโยชน์หรือการละเมิดในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนอย่างเต็มที่ ความสำคัญของกฎหมายนี้ไม่ได้มีเพียงแค่การลดปัญหาในเชิงสังคม เช่น อาชญากรรมเด็กและเยาวชน แต่ยังเป็นเครื่องมือสร้าง

สมดุลระหว่างการคุ้มครองและการส่งเสริมการเติบโต กฎหมายเยาวชนในประเทศไทยมีรากฐานจากแนวคิดสากล โดยเฉพาะอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ของสหประชาชาติ (United Nations) ซึ่งเน้นให้เยาวชนได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมตามช่วงวัย พร้อมทั้งได้รับโอกาสในการฟื้นฟูและพัฒนาตนเอง ซึ่งได้บัญญัติยกเว้นโทษอาญาให้แก่เด็กอายุไม่เกิน 12 ปี โดยให้ไปดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 แทน ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 73 ยิ่งไปกว่านั้นในมาตรา 74 ยังบัญญัติยกเว้นโทษให้แก่เด็กอายุมากกว่า 12 ปี แต่ไม่เกิน 15 ปี โดยให้ศาลเลือกใช้วิธีการสำหรับเด็กหนึ่งในสามชั้น คือ ว่ากล่าวตักเตือน วางข้อกำหนดให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองดูแลระวังมิให้ก่อเหตุร้ายหรือส่งตัวไปฝึกและอบรมแทน ส่วนเยาวชนที่มีอายุมากกว่า 15 ปี แต่ยังไม่เกิน 18 ปี มาตรา 75 ศาลอาจใช้ดุลพินิจไม่ลงโทษหรือลงโทษโดยลดมาตราส่วนโทษลงกึ่งหนึ่งได้ (Wintemute, 2000)

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเริ่มนับเริ่มต้นมาจากการคำนึงถึงหลักสำคัญ 5 ประการ อันได้แก่ สิทธิพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สำหรับเรื่องสวัสดิภาพและการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเด็กที่กำหนดไว้ในปฏิญญาเจนีวา ในปี พ.ศ. 2466 โดย สหภาพกองทุนช่วยเหลือเด็กระหว่างประเทศ อันเป็นความพยายามครั้งแรกที่จะรวบรวมเงื่อนไขต่าง ๆ เกี่ยวกับสิทธิเด็กไว้ภายใต้เอกสารฉบับเดียวกัน และต่อมาได้รับการทบทวนและเพิ่มเติมในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในปี พ.ศ. 2491 ซึ่งได้กลายมาเป็นพื้นฐานของข้อความทั้งสิบในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งสมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2502 โดยกำหนดหลักการว่า การพิทักษ์สิทธิเด็กจะต้องอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายที่แน่นอนเป็นที่ยอมรับโดยทัดเทียมกันด้วยภูมิหลัง ทั้งนี้ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ได้รับการรับรองจากประเทศต่าง ๆ ในการประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2532 (Office of the Promotion of the Welfare and Protection of Children, Youth, the Disadvantaged and the Elderly, 2007)

ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กได้มีการกำหนดการรับรองและคุ้มครองสิทธิเด็กไว้ทั้งหมด 54 ข้อ ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญเฉพาะส่วนของหลักการคุ้มครองเด็กที่มีปัญหาความประพฤติหรือกระทำความผิดทางอาญา ดังนี้ (Khamdee. 2017)

1. ความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กได้ให้คำนิยามคำว่า “เด็ก” หมายถึง มนุษย์ทุกคนที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น ทั้งนี้เพื่อต้องการให้รัฐที่เป็นภาคีใช้เป็นแนวทางเดียวกันในการคุ้มครองสิทธิเด็ก กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนนั้นจะต้องให้ความคุ้มครองแก่เด็กโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ ไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ สีผิว ภาษา ศาสนา และความแตกต่างในเรื่องอื่น ๆ โดยจะต้องดำเนินการต่าง ๆ ที่จะประกันว่าเด็กทุกคนจะได้รับการคุ้มครองโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ หรือการลงโทษในทุกรูปแบบ

2. การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน ซึ่งกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในทุกขั้นตอนจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและลำดับแรก คำว่าประโยชน์สูงสุดของเด็ก

หมายถึง สิทธิประโยชน์ของเด็กทั้งปวงที่พึงมีพึงได้ ในฐานะที่เกิดมาและมีชีวิตอยู่รอด ดังนั้น ในการตรากฎหมายไม่ว่าจะเป็นกฎหมายกำหนดบทลงโทษแก่เด็กหรือกฎหมายกำหนดวิธีปฏิบัติต่อเด็กที่กระทำผิด จะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ โดยมีจุดเน้นที่การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก

3. มาตรฐานในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม นอกจากต้องปฏิบัติต่อเด็กทุกคนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมแล้ว ยังต้องมีมาตรฐานในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1) เด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือที่ได้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา จะได้รับการปฏิบัติด้วยการเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็กและเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานโดยต้องคำนึงถึงอายุและการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้กลับคืนสู่สังคม

2) จะไม่มีเด็กและเยาวชนคนใดที่จะถูกแจ้งข้อกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกหาว่าฝ่าฝืนกฎหมายอาญา โดยที่การกระทำหรือการงดเว้นการกระทำนั้นไม่มีกฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิด

3) เด็กและเยาวชนทุกคนที่ถูกตั้งข้อกล่าวหา จะได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย

4) เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจะได้รับการแจ้งข้อหาโดยตรง โดยจะมีบิดา มารดา หรือผู้ปกครองร่วมด้วย และจะได้รับการปรึกษาทางกฎหมายในทันที

5) เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจะได้รับการพิจารณาคดีและพิพากษาคดีโดยไม่ชักช้า ซึ่งองค์กรตุลาการที่เป็นอิสระและเป็นกลาง จะต้องพิจารณาคดีด้วยความยุติธรรม

6) เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยความหรือรับสารภาพ สามารถซักถามหรือซักค้านพยานได้

7) ในกรณีที่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดไม่สามารถที่จะเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ได้อยู่ได้ จะมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือในการจัดหาล่ามโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

8) หากขั้นตอนใดของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนได้มีการฝ่าฝืนกฎหมายให้มีการวินิจฉัยหรือทบทวนโดยองค์กรตุลาการที่เป็นอิสระ เป็นกลางในระดับที่สูงขึ้นไป

9) ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน จะต้องเคารพต่อเรื่องส่วนตัวของเด็กและเยาวชนอย่างเต็มที่

4. การลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด จะต้องทำการลงโทษหรือจำกัดอิสรภาพของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามหลักการ ดังนี้

1) การลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจะไม่มี การลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตที่ รวมถึงการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม

2) ไม่มีเด็กหรือเยาวชนคนใดถูกลิดรอนเสรีภาพโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย การจับกุมและกักขังหรือจำคุกเด็กและเยาวชนจะต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และจะใช้เป็นมาตรการสุดท้ายและมีระยะเวลาที่สั้นที่สุด

3) เด็กและเยาวชนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพจะได้รับการปฏิบัติด้วยมนุษยธรรม และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และแยกต่างหากจากผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ รวมถึงมีสิทธิที่จะติดต่อกับครอบครัวและได้รับการเยี่ยมเยียน

4) เด็กและเยาวชนที่ถูกจำกัดเสรีภาพมีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสม

ปัญหาการกระทำผิดของเยาวชน

ปัจจุบันพบปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในหลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็น การลักขโมย การทำร้ายร่างกาย ยาเสพติด รวมไปถึงการฆาตกรรม ซึ่งเป็นความผิดตามที่ได้บัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา โดยจากกระแสข่าวในช่วงที่ผ่านมาพบว่าเด็กหรือเยาวชนซึ่งได้กระทำผิดสามารถรับรู้ได้ถึงผลแห่งการกระทำผิด กล่าวคือ เด็กและเยาวชนสามารถรับรู้ได้แล้วว่า การลักขโมย การทำร้ายร่างกาย หรือการฆ่าคน นั้นคือความผิด ซึ่งอาจมีผลทำให้มีคนที่เสียชีวิตจากการกระทำที่หลายคนเรียกว่า “รู้เท่าไม่ถึงการ” โดยปัจจัยหลักในการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมีสาเหตุหลักมาจาก ครอบครัว แหล่งชุมชนหรือสถานที่ที่เด็กและเยาวชนกำเนิด และโรงเรียนและเพื่อนที่เด็กหรือเยาวชนคบหาที่โรงเรียน (Jindasuwan & Kaewbua, 2013)

ในเหตุอาชญากรรมที่เกิดขึ้นโดยเด็กหรือเยาวชนนั้น มีสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ หลายอย่างประกอบกัน โดยนักจิตวิทยาและนักอาชญาวิทยาพบว่า เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดมีสาเหตุเนื่องจากความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ ประกอบกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มีผลทำให้เด็กหรือเยาวชนนั้นมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไป โดยแบ่งสาเหตุใหญ่ออกเป็น 2 สาเหตุ (Manepakorn, 2010) ได้แก่

1. สาเหตุภายใน คือ สาเหตุทางชีววิทยา (ชีวกายภาพ) หรือปัจจัยทางร่างกาย และสาเหตุทางจิตวิทยา (จิตใจ) หรือปัจจัยทางจิตใจ เป็นสาเหตุจากความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจของเด็กหรือเยาวชนที่ส่งผลให้เด็กหรือเยาวชนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือไม่เหมาะสม

2. สาเหตุภายนอก คือ สาเหตุทางสังคมหรือปัจจัยทางครอบครัวและสภาพแวดล้อม อันเป็นสิ่งจูงใจ ชักนำ หรือบันดาลใจให้เกิดพฤติกรรมหรือความคิดอันเป็นสาเหตุของการก่อเหตุนั้น ๆ

กฎหมายเยาวชน: เครื่องมือปกป้องสิทธิและสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน

กฎหมายไทยมีการกล่าวถึงบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของเด็กหรือผู้มีอายุน้อยมาตั้งแต่กฎหมายตราสามดวงในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ต่อมาในยุคนกฎหมายลักษณะอาญา (ร.ศ. 127 หรือ พ.ศ. 2451) ได้บัญญัติความรับผิดชอบทางอาญาของผู้่ออนอายุไว้ด้วยเช่นกัน โดยมีความสำคัญ คือ เด็กอายุไม่เกิน 7 ปี จะไม่มีความผิดทางอาญา เด็กอายุเกิน 7 ปี แต่ไม่เกิน 14 ปี จะได้รับการปล่อยตัวหรือวิธีการอย่างใดขึ้นอยู่กับดุลพินิจศาลว่าจะให้ลงอาญาตามอนุมาตราใด และสำหรับเด็กที่มีอายุเกินกว่า 14 ปี แต่ไม่เกิน 16 ปี (ภายหลังปรับเป็น 17 ปี) นั้นจะได้รับโทษกึ่งหนึ่ง หรือถูกส่งไปพักไว้ในโรงเรียน

ตัดสินคดี ต่อมาในยุคประมวลกฎหมายอาญานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 ได้มีการสืบทอดโครงสร้างอายุมาจากกฎหมายลักษณะอาญา โดยมีการจำแนกไว้ 3 ช่วงอายุเช่นเดิม กระทั่งในปี พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2551 ได้เปลี่ยนแปลงช่วงอายุของเด็กและเยาวชนออกเป็น 3 ช่วงอายุ คือ 1) เด็กอายุไม่เกิน 10 ปี 2) เด็กอายุกว่า 10 ปี แต่ต่ำกว่า 15 ปี และ 3) ผู้มีอายุกว่า 15 ปี แต่ต่ำกว่า 18 ปี และในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 29) พ.ศ. 2565 ได้มีการแก้ไขเกณฑ์อายุตามมาตรา 73 และ 74 เป็น 1) เด็กอายุไม่เกิน 12 ปี 2) เด็กอายุกว่า 12 ปี แต่ไม่เกิน 15 ปี ส่วนข้อกำหนดช่วงอายุในข้อ 3) นั้นยังคงเดิม คือ ผู้มีอายุกว่า 15 ปี แต่ต่ำกว่า 18 ปี (Chanintralila, 2022)

ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้ให้ความหมายของเด็กและเยาวชนตามมาตรา 4 เอาไว้ว่า “เด็ก” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่าอายุที่กำหนดไว้ตามมาตรา 73 แห่งประมวลกฎหมายอาญา แต่ยังไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์ ส่วน “เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ (พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553) นอกจากนี้ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ยังได้ให้ความหมายของ “เด็ก” (Children) ไว้ว่าหมายถึงมนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมาย

การกระทำความผิดของเด็กนั้นอาจกล่าวได้ว่าเกิดจากความไม่ได้ตั้งใจ อันเนื่องมาจากความรู้เท่าไม่ถึงการ หรือการขาดวุฒิภาวะ รวมถึงการขาดการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมจากครอบครัว ประเทศไทยได้มีการปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญาโดยการเพิ่มอายุขั้นต่ำในการรับผิดทางอาญา โดยเพิ่มจากอายุ 10 ปี เป็น 12 ปี ตามที่บัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 ความว่า "เด็กอายุยังไม่เกินสิบสองปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ เวรศสอง ให้พนักงานสอบสวนส่งตัวเด็กตามวรรคหนึ่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก เพื่อดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น" โดยในปัจจุบันเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาโดยเด็กหรือเยาวชนแล้วนั้นกฎหมายจะมีมาตรการที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพเกือบทุกขั้นตอนของกระบวนการไม่ว่าจะในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งนอกจากจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายบัญญัติแล้วนั้นกฎหมายดังกล่าวนี้ก็ต้องคำนึงถึงการปฏิบัติตามหลักของกฎหมายระหว่างประเทศที่รัฐไทยได้เข้าไปเป็นภาคีด้วย

ประเด็นปัญหาเรื่องความเหมาะสมของกฎหมายเยาวชน

บ่อยครั้งที่มีข่าวเกี่ยวกับความรุนแรงโดยมีเด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งในช่วงหลายปีที่ผ่านมาที่โลกออนไลน์เริ่มมีการถกเถียงในประเด็นของกฎหมายว่าด้วยเรื่องการกระทำผิดและการรับโทษของเยาวชนมากยิ่งขึ้น กระทั่งมีกระแสการเรียกร้องให้ยกเลิกกฎหมายเยาวชนเมื่อมีเหตุสะเทือนขวัญอย่างการก่อเหตุกราดยิงคนทั่วไปในห้างสยามพารากอนเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2566 ของเด็กชายวัย 14 ปี หรือ

เหตุการณ์ที่วัยรุ่น 5 คนในจังหวัดสระแก้ว อายุตั้งแต่ 13 - 16 ปี ก่อเหตุทำร้ายร่างกายหญิงวัย 47 ปีที่คนในท้องถิ่นเรียกว่า ป้ากบ หรือ ป้าบัวผัน จนเสียชีวิต และร่วมกันอำพรางศพ สังคมจึงเกิดการตั้งคำถามและวิจารณ์กฎหมายคุ้มครองเด็กและเยาวชนอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะเกรงว่าจะเป็นช่องโหว่ให้เด็กและเยาวชนผู้ก่อคดีร้ายแรงไม่ได้รับการลงโทษอย่างเหมาะสม และเด็กอาจจะไม่สำนึกผิดในสิ่งที่ตัวเองก่อ (Dechapong, 2024)

การตั้งคำถามของสังคมในประเด็นดังกล่าวได้ปรากฏในซีรีส์ Juvenile Justice (2022) ที่นำเสนอภาพเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเลียนแบบผู้ใหญ่ และมีการกระทำความผิดที่ส่งผลเสียต่อผู้เสียหายและครอบครัว โดยซีรีส์ดังกล่าวได้นำเสนอเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นจริงในสังคมเกาหลี คือ คดีฆาตกรรมสะเทือนขวัญของประชาชนโดยผู้กระทำผิดเป็นเพียงเด็กและเยาวชนที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ หลังจากมีการตัดสินตามกฎหมายที่คุ้มครองเด็กและเยาวชน กลับมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์และมีการเรียกร้องจากประชาชนให้มีการปรับกำหนดเกณฑ์อายุเด็กซึ่งไม่ต้องรับโทษหรือลดโทษ ซึ่งเป็นการถกถึงความเหมาะสมในการดำเนินคดีและบทลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมถึงเป็นการตั้งคำถามว่าทำอย่างไรจึงจะสามารถทำให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดน้อยลง และมาตรการทางกฎหมายในการเพิ่มอายุสำหรับเด็กที่ไม่ต้องรับโทษทางอาญาจะนำไปสู่ผลในทางบวกหรือลบ (Chayawong, 2023)

นอกจากนี้ในประเทศต่าง ๆ ก็มีการพูดถึงปัญหาของการกำหนดอายุขั้นต่ำในการรับผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชนอยู่เช่นกัน โดยแต่ละประเทศต่างก็มีการปรับเปลี่ยนแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดโทษ และอายุขั้นต่ำในการรับผิดทางอาญาเพื่อสนองต่ออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเช่นเดียวกัน ซึ่งในกระแสสังคมต่างก็วิพากษ์วิจารณ์ถึงความเหมาะสมกันเป็นอย่างมาก เนื่องจากในแต่ละประเทศต่างพบว่ามิดีเด็กที่พ้นจากกระบวนการยุติธรรมโดยไม่ได้รับโทษ รวมถึงมีการเพิ่มขึ้นของผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

เกาหลีใต้ เยาวชนที่อายุต่ำกว่า 13 ปี ไม่ต้องรับโทษ แต่อายุ 13-18 ปี อาจต้องรับโทษสูงสุด 20 ปี ซึ่งเกณฑ์อายุถูกปรับลดจาก 14 ปี ลงมาที่ 13 ปีเมื่อปี 2561 หลังเกิดคดีรุนแรงที่มีเด็กเป็นผู้กระทำผิดถี่ขึ้น (POSTTODAY, 2025)

จีน กำหนดอายุต่ำกว่า 12 ปี จะไม่ต้องรับโทษ ส่วนเด็กอายุ 12-14 ปี ต้องได้รับโทษทางอาญา หากฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาด้วยวิธีการอันทารุณโหดร้าย หรือทำร้ายผู้อื่นโดยเจตนาด้วยวิธีการอันทารุณโหดร้ายจนนำไปสู่การเสียชีวิตหรือทุพพลภาพร้ายแรง ส่วนเด็กที่มีอายุ 14-16 ปี อาจถูกลงโทษทางอาญา หากจงใจก่ออาชญากรรมร้ายแรง เช่น การฆาตกรรมและการข่มขืน (Thai PBS, 2025)

ญี่ปุ่น ได้ปรับลดอายุของเยาวชนลง จาก 20 ปี เป็น 18 ปี เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2565 โดยมีการปรับปรุงกฎหมายเยาวชน ด้วยการลดอายุการบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายจาก 20 ปี เป็น 18 ปี และนี่ก็ทำให้ชายวัยรุ่น อายุ 21 ปี ถูกศาลญี่ปุ่นตัดสินโทษประหารชีวิต เมื่อวันที่ 18 มกราคมที่ผ่านมา จากคดีฆาตกรรมซึ่งได้ก่อเหตุในขณะที่มีอายุ 19 ปี (Boon-Uum, 2024)

สหรัฐอเมริกา ใน 24 รัฐของสหรัฐอเมริกา ไม่ได้ระบุอายุขั้นต่ำเรื่องการรับผิดทางอาญา ส่งผลให้เด็กและเยาวชนบางคนตกเป็นเป้าการเลือกปฏิบัติโดยเจ้าหน้าที่รัฐที่ใช้อำนาจเกินขอบเขต เช่นตัวอย่างเหตุการณ์ที่

เด็กหญิงผิวดำวัย 9 ปี ถูกตำรวจในรัฐนิวยอร์กบังคับนำตัวขึ้นรถตำรวจในฐานะผู้ต้องสงสัย ทั้ง ๆ ที่ไม่มีหลักฐานชัดเจน ทำให้เด็กได้รับผลกระทบทางจิตใจ ข้อเรียกร้องเรื่องการปรับเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการรับผิดทางอาญาของสหรัฐอเมริกา จึงแตกต่างกันในแต่ละรัฐ เพราะบางรัฐ เสียงส่วนใหญ่เสนอให้รัฐบาลท้องถิ่นกำหนดอายุให้ชัดเจน แต่บางรัฐก็เรียกร้องให้ปรับกฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เพื่อให้ตำรวจสามารถตั้งข้อหาหรือควบคุมตัวเยาวชนอายุต่ำกว่า 18 ปีที่ก่อคดีอาญาได้ (Thairat Online, 2025)

ออสเตรเลีย กฎหมายเยาวชนของออสเตรเลียกำหนดว่าเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปีไม่ต้องรับโทษทางอาญา ขณะที่เด็กอายุระหว่าง 10-14 ปี และเยาวชนอายุต่ำกว่า 18 ปี จะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายให้ไม่ต้องได้รับโทษเทียบเท่าผู้ใหญ่ แต่ขึ้นกับคำวินิจฉัยของศาลว่าจะให้เด็กและเยาวชนรับผิดขอการกระทำของตนเองอย่างไร ซึ่งก็มีทั้งการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ การทำทัณฑ์บน และรายงานตัวตามกำหนด ทว่าในช่วงในปี พ.ศ. 2563 -2566 กลุ่มวัยรุ่นในหลายเมืองของออสเตรเลียก่อเหตุทำร้ายคนและทำลายทรัพย์สินสาธารณะด้วยความคึกคะนองหลายเหตุการณ์ จึงมีการเรียกร้องให้ปรับแก้กฎหมายครอบครัวยุคใหม่ให้ผู้ปกครองของเด็กที่ก่อเหตุทางอาญารับผิดขอพร้อมกับของเด็กในปกครอง เพราะกฎหมายครอบครัวของออสเตรเลียระบุว่า เด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า 18 ปีถือเป็นความรับผิดชอบของผู้ปกครอง (Dechapong, 2024)

การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเยาวชนของต่างประเทศกับของประเทศไทย

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นการนำผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมหรือความขัดแย้ง และผู้ที่เป็นต้นเหตุของความเสียหายมาพูดคุยกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ทุกคนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวได้มีส่วนร่วมในการซ่อมแซมความเสียหายและหาวิธีแก้ปัญหาเชิงบวกต่อไป กระบวนการนี้เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดที่กว้างขึ้นซึ่งเรียกว่า "การปฏิบัติเชิงสมานฉันท์" (Restorative Practice) ซึ่งเป็นแนวเพื่อป้องกันความขัดแย้ง สร้างความสัมพันธ์ และเยียวยาความเสียหาย โดยเน้นให้ผู้คนสื่อสารกันอย่างมีประสิทธิภาพในเชิงบวก ซึ่งแนวทางนี้ได้รับการนำไปใช้งานอย่างแพร่หลายในโรงเรียน บริการสำหรับเด็ก ที่ทำงาน โรงพยาบาล ชุมชน และระบบยุติธรรมทางอาญา (The criminal justice system)

ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวจะต้องดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแทนการลงโทษจำคุก หรือลงโทษอื่นตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งอาจหมายรวมถึง การเจรจา (Mediation) การไกล่เกลี่ย (Conciliation) การประชุมกลุ่มเพื่อระงับข้อพิพาท (Conferencing and Sentencing Circles) (Jaihan et al., 2009) ดังมีตัวอย่างการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อันเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในต่างประเทศ เช่น

ประเทศแคนาดาให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดของเยาวชน ดังจะเห็นได้จากกรออกกฎหมายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอย่างต่อเนื่องหลายฉบับ กระทั่งในปี พ.ศ. 2546 ที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน (The Youth Criminal Justice Act) และใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน โดยในฉบับล่าสุดที่มีการใช้คำว่า Youth Criminal Justice อัน

หมายถึง ความยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของผู้ร่างกฎหมายที่ต้องการแยกบุคคลออกจากพฤติกรรมและไม่ต้องการตอกย้ำว่าเด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ประเทศแคนาดายังให้ความสำคัญกับการคุ้มครองเด็ก โดยการเปลี่ยนแปลงเกณฑ์อายุของเด็กหรือเยาวชนที่จะรับโทษตามกฎหมาย จากเดิมกำหนดให้เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไปสามารถรับโทษตามกฎหมายได้ แต่ในฉบับล่าสุดนั้นได้เปลี่ยนแปลงเกณฑ์อายุเด็กหรือเยาวชนที่จะรับโทษตามกฎหมายได้จะต้องมีอายุตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไป ส่วนเด็กหรือเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 12 ปี เมื่อกระทำความผิดอาญาจะไม่ถูกดำเนินคดีอาญา แต่กฎหมายจะกำหนดให้ใช้วิธีการอื่นแทน เช่น การให้นักสังคมสงเคราะห์ช่วยดูแล ช่วยแนะนำครอบครัวของเด็ก แต่หากครอบครัวเด็กไม่สามารถดูแลได้ อาจมีการจัดให้เด็กได้รับการสงเคราะห์ ทั้งจะต้องไม่มีการเปิดเผยชื่อหรือข้อมูลเด็ก เยาวชน ผู้กระทำความผิดต่อสาธารณะ (Nipasapong, 2020)

ประเทศนิวซีแลนด์ มีกฎหมายที่คุ้มครองและส่งเสริมสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดให้มีการใช้มาตรการทางกฎหมายโดยนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้แทนเป็นการเบี่ยงเบนหรือหันเหคดีเด็กและเยาวชน ซึ่งมุ่งเน้นในด้านความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด เพื่อจะหาแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดและเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น รวมทั้งรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันภายในชุมชนและสังคมด้วย ในการดำเนินคดีอาญานั้นถ้าเป็นเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแล้วนั้นจะไม่ถูกดำเนินคดีอาญา และในการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้แทนการดำเนินคดีอาญาต่อเมื่อไม่มีมาตรการทางเลือกอื่นในการจัดการกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นแล้ว เว้นแต่จะเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Suthiwari, 2018)

ประเทศญี่ปุ่นมีการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยมีจุดเริ่มต้นจากการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีของชุมชนตนเอง โดยใช้ธรรมเนียมการขอภัยและการให้อภัย ซึ่งการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้นั้น มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่สำคัญ คือ ความผิดที่เด็กและเยาวชนกระทำต้องเป็นความผิดที่ไม่รุนแรง เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจะต้องสำนึกผิด ต้องแสดงความขอโทษ แสดงความเสียใจกับความผิดที่ได้กระทำไปต่อผู้เสียหาย และต้องขอให้ผู้เสียหายให้อภัย พร้อมทั้งต้องยินดีที่จะชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายด้วย ส่วนด้านของผู้เสียหายก็ต้องยินยอมให้อภัยแก่ผู้กระทำความผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย ส่วนทางด้านครอบครัวของผู้กระทำความผิดเองก็ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบและวางมาตรการในการที่จะบำบัดพฤติกรรมและควบคุมนิสัยของเด็กและเยาวชนด้วย และยังมีกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนและการส่งเสริมสวัสดิภาพเด็ก ซึ่งมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ Juvenile Law 2003 และ The Child Welfare of Japan โดยกฎหมายทั้งสองฉบับนี้เป็นกฎหมายหลักของการบริหารกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีวัตถุประสงค์โดยมุ่งเน้นที่การปฏิบัติอบรม แก้ไขฟื้นฟู การคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการควบคุมดูแลผู้กระทำความผิดมากกว่าที่จะมุ่งลงโทษแต่เพียงอย่างเดียว (Suthiwari, 2018)

ในส่วนของประเทศไทยนั้น ได้เริ่มนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้ามาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเยาวชนขึ้นหลังพองคดี มีที่มาจากกรณีที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการยุติธรรม

ไทย โดยเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงยุติธรรมที่มีความสนใจวิชาการด้านกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการมีบทบาทในการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณา ร่างหลักการพื้นฐานว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา จนกระทั่งมีการนำไปบรรจุไว้เป็นแผนงานหนึ่งในแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2547 - 2549 และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้นำโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน (Eua-Amnuay, 2005) รวมทั้งมีการตราพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดี เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการทำงานในโครงสร้างและวิธีการใหม่ สำหรับเด็กและเยาวชนที่มีข้อหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา ซึ่งมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดีเป็นศาลเยาวชนและครอบครัวได้นำหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการ โดยพัฒนามาจากการทดลองปฏิบัติในชื่อว่า “การประชุมกลุ่มเหยียวยา” ที่ใช้ครั้งแรกในศาลจังหวัดนนทบุรีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว โดยอาศัยการตีความตามกฎหมายเดิม จนนำมาเป็นมาตรฐานการปฏิบัติงานของศาลเยาวชนและครอบครัวในกฎหมายปัจจุบัน (Thaninyphon, 2015)

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนกระทำผิดของประเทศต่าง ๆ นั้น สามารถนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับรูปแบบงานยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยให้เห็นภาพและเข้าใจการประยุกต์ใช้งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ โดยจากความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม สังคม และกฎหมาย การเปรียบเทียบนี้จึงไม่ใช่การค้นหาดัชนีแบบเพื่อนำไปใช้งาน หากแต่เป็นการเรียนรู้วิธีการมองปัญหาตลอดจนประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาของประเทศอื่น ซึ่งคงไม่อาจอาศัยมุมมองทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว การให้ความสำคัญในการเปรียบเทียบทางประวัติศาสตร์การเกิดขึ้นและการพัฒนาของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะทำให้เห็นความเชื่อมโยงกับบริบทของสังคมและการเมืองของแต่ละประเทศ ที่ปัญหาหนึ่ง ๆ นั้นไม่ได้มีวิธีการใดวิธีการเดียวในการแก้ปัญหา ฉะนั้นการศึกษาเปรียบเทียบโดยตระหนักถึงแนวคิดที่ไม่ได้มองวิธีของตนเองถูกต้องหนึ่งเดียวในการแก้ปัญหา และไม่ว่าสังคมหรือวัฒนธรรมของแต่ละประเทศจะแตกต่างกันก็สามารถเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมทางอาญากันได้นั้น จะทำให้เราเปรียบเทียบงานยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของต่างประเทศกับของประเทศไทยได้อย่างเข้าใจ (Laphisetphan, 2021)

สภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเยาวชน

ดังที่กล่าวมาข้างต้นถึงปัญหาข้อถกเถียงของการกำหนดช่วงอายุในการรับผิดชอบของเด็กและเยาวชน จากการศึกษาพบว่าในกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชนมักมีแนวคิดกระบวนการที่โน้มเอียงไปทางฝั่งหลีกเลี่ยงการลงโทษ โดยรัฐมักพยายามลดการนำกระบวนการยุติธรรมไปแทรกแซง เน้นการเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขฟื้นฟู ทั้งยังพยายามสานประโยชน์ระหว่างเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ผู้เสียหาย และสังคม นอกจากนี้ในชั้นพิพากษาศาลยังมีมาตรการทางเลือกแทนโทษจำคุกได้ด้วยการรอกการกำหนดโทษ รอกการลงโทษ หรือเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการส่งตัวไปฝึกและอบรม

โดยแนวทางการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยที่หลีกเลี่ยงการลงโทษซึ่งที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ถือได้ว่าการปกป้องและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจากการได้รับอิทธิพลความเป็นอาชญากรและการถูกตีตรามากจนน่าจะเพียงพอแล้ว แต่การยกเว้นโทษอย่างเด็ดขาดโดยให้ศาลใช้ได้เพียงวิธีการสำหรับเด็กอาจทำให้ผลกลับกลายเป็นว่า แนวปฏิบัติที่ไทยใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้คุ้มครองเด็กสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแล้ว แต่ในส่วนประเด็นความเป็นธรรมกับผู้เสียหาย กฎหมายไทยควรนำมาตรการของออสเตรเลียมาปรับใช้และเพิ่มโทษจากเดิม รวมถึงให้ผู้ปกครองร่วมรับผิดชอบด้วย

สรุปองค์ความรู้

เด็กและเยาวชนได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายหลายฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 ที่ได้มีการละเว้นการรับผิดสำหรับเด็กอายุไม่เกิน 12 ปี แต่หากมีความผิดรุนแรง พนักงานสอบสวนสามารถส่งตัวให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็กนำตัวไปดูแลได้ มาตรา 74 ที่ค่อนข้างมีความซับซ้อน เนื่องจากการกำหนดผู้ทำผิดที่อยู่ในช่วงอายุ 12-15 ปี ที่สามารถส่งฟ้องศาลได้ แต่ไม่สามารถใช้โทษอาญาได้ แต่จะไปดำเนินการตามวิธีการสำหรับเด็ก เช่น การถูกส่งไปยังสถานคุ้มครอง หรือศูนย์เพื่อเข้ารับการบำบัดพฤติกรรมเฉพาะบุคคล และมาตรา 75 ที่ระบุว่า ผู้ใดอายุกว่า 15 ปีแต่ต่ำกว่า 18 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ให้ศาลพิจารณาถึงความรู้สึกผิดชอบและสิ่งอื่นที่พ่วงเกี่ยวกับผู้นั้น ในอันที่จะควรวินิจฉัยว่าสมควรพิพากษาลงโทษผู้นั้นหรือไม่ ถ้าศาลเห็นว่าไม่สมควรพิพากษาลงโทษก็ให้จัดการตามมาตรา 74 หรือถ้าศาลเห็นว่าสมควรพิพากษาลงโทษ ก็ให้ลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดลงกึ่งหนึ่ง กล่าวคือ หากผู้กระทำความผิดมีอายุ 15 ปี แต่ไม่เกิน 18 ปี ศาลจะพิจารณาได้ว่า จะใช้วิธีการตามมาตรา 74 หรือลงโทษทางอาญาเหมือนผู้ใหญ่ แต่ให้ลดโทษลงกึ่งหนึ่ง

ซึ่งการกำหนดช่วงอายุสำหรับการรับผิดทางอาญาและมาตรการการส่งฟ้องศาลดังกล่าวนี้ส่งผลให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์เป็นวงกว้างในสังคม จากบ่อยครั้งที่ผู้ก่อเหตุเป็นเพียงเด็กหรือเยาวชนแต่กลับมีพฤติการณ์ที่โหดร้ายไม่ต่างจากผู้ใหญ่คนหนึ่งเลย นั่นจึงทำให้สังคมตั้งคำถามว่าการกำหนดบทลงโทษเช่นนี้ โดยเฉพาะสำหรับคดีที่มีความรุนแรงนั้นเหมาะสมแล้วหรือไม่ รวมถึงยุติธรรมกับผู้ถูกกระทำเพียงใด

นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่ามีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทยจริง หากแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเท่าใดนัก โดยหากเทียบกับประเทศที่มีการให้ความสำคัญกับกฎหมายเยาวชนและมุ่งแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังอย่าง แคนาดา นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

Boon-Uum, K. (2024, December 11). Age criteria for "children and youth" to responsible for criminal cases in various countries. *ThaiPBS*. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/336254> (in Thai)

- Chanintralila, P. (2022). *Exception of criminal liability under Section 74 of the Criminal Code* [Independent study, Chulalongkorn University]. (in Thai)
- Chayawong, K. (2023). Child criminals: From roles in series to reflecting the truth in society. *Journalism*, 16(3), 110-157. (in Thai)
- Dechapong, T. (2024, December 8). "Child criminals" must be revenged or amended? A survey of international juvenile laws regarding penalties and criminal liability. ThaiRath Plus. <https://plus.thairath.co.th/topic/politics&society/104136> (in Thai)
- Eua-Amnuay, C. (2005). *Restorative justice process: Restoring power to crime victims and communities*. Asia Pacific Offset Company Limited. (in Thai)
- Jaihan, N., et al. (2009). *Complete research report of the research project on "The process of creating restorative justice in the courts of justice"*. Rapipattanasak Research Institute, Office of the Judiciary. (in Thai)
- Jindasuwan, C., & Kaewbua, J. (2013, May 19). The problem of determining the age of children and youth who are not punished in criminal cases Sections 73 and 74 (Conference presentation). 14th National and International Academic Conference, Hat Yai University, Songkhla, Thailand. (in Thai)
- Khamdee, P. (2017). *Problems of using special measures instead of criminal prosecution for children and youth: A study only at the consideration and instead of judgment stage* [Master's thesis, Sukhothai Thammathirat Open University]. (in Thai)
- Laphisetphan, U. (2021). *Implementing restorative justice processes in juvenile and family courts: A study of the development of special measures instead of post-litigation criminal proceedings* [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. (in Thai)
- Maneepakorn, P. (2010). *Criminology and penology*. World Trade Thailand. (in Thai)
- Nipasapong, P. (2020, December 11). Laws relating to children and youth in Canada. Supreme Court of Thailand. <https://www.supremecourt.or.th/index.php/ReadArticles/Laws> (in Thai)
- Office of the Promotion of the Welfare and Protection of Children, Youth, the Disadvantaged and the Elderly. (2007). *Convention on the rights of the child and the optional protocol to the convention on the rights of the child*. Author.
- POSTTODAY. (2025, February 11). "South Korea" and lowering the age to punish "young thieves". <https://www.posttoday.com/international-news/574577> (in Thai)

- Suthiwari, T. (2018). *Special measures to solve the problem of juvenile offenders* [Independent study, Sukhothai Thammathirat Open University]. (in Thai)
- Thai PBS. (2025, February 11). Revealing the age criteria for "children and youth" to be held liable in criminal cases in various countries. *Thaipbs*. <https://www.thaipbs.or.th> (in Thai)
- Thairat Online. (2025, February 11). Child criminals. *ThaiRath Plus*. <https://plus.thairath.co.th> (in Thai)
- Thaniyphon, P. (2015). *Laws relating to juvenile offenders and juvenile and family court procedures* (3rd ed.). Ramkhamhaeng University Press. (in Thai)
- Wintemute, G. (2000). Guns and gun violence. In A. Blumstein & J. Wallman (Eds.), *The crime drop in America* (pp. 45-96). Cambridge University Press.

หลักเกณฑ์การเสนอบทความและคำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์ เพื่อตีพิมพ์ในวารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการศึกษา

"วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการศึกษา" เป็นวารสารสำหรับการเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ของคณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป โดยแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นผลงานในเชิงบูรณาการด้านสหวิทยาการ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ การจัดการ บริหารธุรกิจ การศึกษา การบริหาร การศึกษา และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทางสังคมศาสตร์ ทั้งนี้ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย ไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ซึ่งทางวารสารได้กำหนดความซ้ำซ้อนของผลงาน ด้วยโปรแกรม CopyCatch ในระบบเว็บไซต์ของ ThaiJO ไม่เกินร้อยละ 20

การส่งบทความเข้าระบบออนไลน์ของวารสาร เพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสาร ได้ที่ <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/JISSE>

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ต่อ 1 บทความ โดยบทความผู้นิพนธ์ภายนอกได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายในและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ส่วนบทความผู้นิพนธ์ภายในได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร มีความเชี่ยวชาญตรงตามสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ ทั้งนี้จะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อผู้นิพนธ์บทความและผู้นิพนธ์บทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความเช่นเดียวกัน (Double-Blind Peer Review) ผ่านระบบ ThaiJo

กำหนดการตีพิมพ์เผยแพร่

กำหนดตีพิมพ์เผยแพร่เป็นประจำทุกปี ปีละ 6 ฉบับคือ

ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน - ธันวาคม

การใช้ภาษา

วารสารเปิดรับบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยมุ่งเน้นให้บทความมีการใช้ภาษาที่ให้ความหมายที่ชัดเจนและมีความกระชับรัดกุม

ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความ

ไม่มีค่าใช้จ่ายในการตีพิมพ์ เนื่องจากวารสารกำลังพัฒนาเพื่อขอรับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI จึงยังไม่มีค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความ ในทุกกรณี

การจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ภาษาไทยใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นระยะขอบด้านบน 2.8 เซนติเมตร และด้านอื่น ๆ 2.5 เซนติเมตร ระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 เซนติเมตร และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องจำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ระบุวุฒิการศึกษาสูงสุด พร้อมระบุ ตำแหน่งทางวิชาการ พิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่องโดยเอียงมาทางด้านขวา และให้ตัวเลขเป็นตัวยกท้ายชื่อผู้เขียนเพื่อแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับตำแหน่งทางวิชาการและชื่อหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 320 คำต่อบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (3 - 5 คำ)

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ควรเว้นระยะพิมพ์เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด ก่อนขึ้นหัวข้อย่อย

7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมดและใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

8) การอ้างอิง ใช้การอ้างอิงระบบ APA 7th โดยในเนื้อหา และเอกสารอ้างอิงท้ายเรื่อง (References) ต้องเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น โดยกรณีต้นฉบับเป็นภาษาไทย ขอให้ผู้เขียนแปลให้เป็นภาษาอังกฤษทุกรายการ

ระบบการอ้างอิง แบบ APA 7th

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตก็ได้ ทั้งนี้ ก่อนส่งต้นฉบับผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้องของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่การอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง สำหรับการอ้างอิงเอกสารในบทความนั้น ใช้ระบบ APA 7th ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุล ของผู้เขียนที่นำมาอ้างอิง กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง เอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสารให้ใช้รูปแบบ APA (7th Edition) เป็นมาตรฐาน โดยสามารถดูตัวอย่างวิธีการเขียนเอกสารอ้างอิง ที่ถูกต้องเพิ่มเติมได้จากเว็บไซต์ของ APA <https://www.apastyle.org>

****การอ้างอิงในเนื้อหา และเอกสารอ้างอิงท้ายเรื่อง (References) ต้องเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น โดยกรณีต้นฉบับเป็นภาษาไทย ขอให้ผู้เขียนแปลให้เป็นภาษาอังกฤษ ตามตัวอย่าง****

รูปแบบการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสาร

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 15 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสาร หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสาร ลิงก์ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสาร

ตัวอย่างรูปแบบการเขียนบทความวิจัย

ตัวอย่างรูปแบบการเขียนบทความวิชาการ

ตัวอย่างรูปแบบการเขียนรายการอ้างอิง

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านนวัตกรรมการบริหารและการศึกษา
95/28 หมู่ 17 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี รหัสไปรษณีย์ 12150